నుమయ్యగారును, బులిపాక పూర్ణయ్యగారును, తిప్పరాజు కామేశ్వరరావుగారును
న్నలగడ్డ వెంకయ్యగారును, మున్నాళ్ళ వైశ్యులును పోషకులై కర ముపకారమొన
ంచిరి- ఇదియిట్లుండ దుగ్గిరాలవాసులగు తాం(డ్ర నరసింహశాస్త్రిగారు చేసిన మహో
కారమునకు వారిని వేనోళ్ళఁబొగడవచ్చును- వారికిని నాకును యత్కించిత్పరిచయ
లేకపోయినను దమయూర నేరికో పంపించినపత్రికంజూచి పరితుష్టాంతరంగులై యీయు
రముల ద్వారా నా కుత్సాహముం బెంచుచుఁ దమయూర నేమి తత్సర్వతో ముఖములనే
క్కొం(డఁజందాదారుల నేర్పరచి సొమ్మువసూలుజేసిపంపియుఁ గడుబుణ్యముఁగట్టు
రి కీపత్రికయందున్న యభిమానమునకు వలసభావులుగాక పర్యటనచణులై యె
న్నట్లో దీనిని వారపత్రికగ మార్చి యింకింతవృద్ధిఁజేయుచుండిరి- ఇట్టియుపకార
లురగు పూర్వోక్తులకందరికి నాయురారోగ్యైశ్వర్యములనిచ్చి రక్షించుటకై యగ
నాథు నభినుతించెద-

ప్రతి-2

దా వా (క మ ము.

అస్మద్గ్రామ దేవతావిగ్రహములు శాస్త్రవిరోధముగ సంప్రోక్షణవ్యాజంబున నఘ
కాలకరస్పృష్టములై యపవిత్రములయినమీఁద విధిచోదిత బ్రాహ్మణకర్తృక పునఃప్రతిష్ఠాప
నార్థమై నరసరావుపేటడి(స్ట్రిక్టుమునసబుకోర్టులో 1909 సంవత్సరము జూలై 24 వ
తేదిని దావా దాఖల్ చేయబడియున్నను నాయాయా కారణములచే నింతపర్యంతము విమ
ర్శింపఁబడనిదై యుండె- (ప్రకృతము 1910 సంవత్సరము ఫి(బవరి 3 వ తారీఖున విచార
ణవాయిదాయైయున్నది- వర్తమానమున నీకోర్టులో ఫయిలు విశేషమైయుండుటం
జేసి విమర్శకాలము నిజముగనిర్ధారించుటకు వీలులేకయున్నది- తన్నిర్ణయము స్పష్టము
గఁదెలిసినపుడు ముఖ్యులగు తత్త్వజ్ఞులకు సమాచారముఁజేసి యాకాలమున కచ్చటికివచ్చు
ములఁజేయఁబడును- ఈవిషయమై యెవరికైనను శక్తికొలదివారు (శుతిస్మృతిపురాణేతిహాసా
చారములఁజూపించి సాక్ష్యమీవచ్చును-

ఇట్లు, పత్రికాధిపతి.

సజ్జనులారా!

అభినవసరస్వతియను పత్రికలో 7-8 సంచికలందు జానపాటి పట్టాభిరామ
శాస్త్రిగారివిషయమై (ప్రబోధినిలో (వ్రాసినవ్యాసమున్న తద్విమర్శనమునుజూచినాడను-

ప్రబోధినిలో ప్రచురించిన వ్యాసమును శ్రీ శాస్త్రులవారు సహేతుకముగా ఖండించినను యందొకవిషయమై నాకుతనివిదీఱక మరల వ్రాయబూనితిని-

(దేవతావిగ్రహనిర్మాణములొనర్చి సమస్తమానవుల కైహికాముష్మికములొసంగు మహాశిల్పులకా యాజనాధికారము లేదనుట)- యాజనాధికారమునుగూర్చి యిప్పుడు వ్రాయుట కవకాశము జాలదు- పైదేవతావిగ్రహవిషయమై ముఖ్యముగా వ్రాయబూనికొనినాఁడను-

(సమస్తమానవుల కైహికాముష్మికములొసంగు మహాశిల్పులు) యీవిషయమై మహమ్మదీయానులు, క్రైస్తవులు, తదితరమతస్థులనగా విగ్రహారాధనలేనివారు యింతవరకు కంసాలులనుముఖముపైకొట్టినందుకు విచారము బొందవలసివచ్చినది- యేలనన విగ్రహారాధనపరులనటుండనిమ్ము- క్రైస్తవాదిమతస్థులుకూడా వీరినిర్మితవిగ్రహాదులకు మ్రొక్కుచున్నారా యేమిలేదే- వారికిని ఐహికాముష్మికములు వీరిచ్చునవియేనా ఆలోచించుడు- యిదిగాక కంసాలులకొకగర్వ మాదినుండి వచ్చుచున్న దెయ్యదియన- సృష్టికర్తలము మేము- సృష్టి ప్రజాపతిచేత కలుగుచున్నదిగాని వేరొండుగాదు- ప్రజాపతులు వీరేనాయేమి- వీరిలో ననేకులు వంధ్యాస్త్రీలుగలరు- సంతానము లేక యితరబాలురను దత్తుజేసుకొనుచుండువారినిజూచినానే నిజముగా వీరుసృష్టికర్తలేయైనయెడల సృష్టి నొనర్చి సంతాన మేలవడయసమర్థులుగాకున్నారు- మరియు జాతివారిలో ఫోటోగ్రాఫ్, లిథోగ్రాఫ్, బయోగ్రాఫ్, ఫొనోగ్రాఫ్, టెలిగ్రాఫ్ మొదలగు యనేకయంత్రములు కనిపెట్టి లోకోపకార మొనర్చియున్నారే- వారుకనిపెట్టిన మహాసాధనములలో వీరిసృష్టి శతాంశమైన బోలియుండదే- వారు మేముసృష్టికర్తలమని జెప్పుకొనుచుండుటలేదే- (కంచుమ్రోగినట్లు కనకంబుమ్రోగునా విశ్వదాభిరామ వినర వేమా) కంచుమ్రోగినట్లు బంగారముమ్రోగలేదైనా బంగారుఘనత చెడిపోయెనా- (వట్టిగొడ్డుకడు లెక్కువయట) వీరు సృష్టికర్తలౌటచే వేరొకప్రజాపతిచేయుద్భవించువారుగారు- స్వాయంభువులు- ఆహా యేమి యీబత్తులఘనము- జీవములేని జేతనమును సజీవముగలదానినిగా నొనరించుట సృష్టికర్తృత్వముగాని కుంభకారులవలె సాధనములొనరించువృత్తికి సృష్టికర్తృత్వము రానేరదు- అటులయితే కుంభకారులుకూడా సృష్టికర్తలేనా- సమస్తవర్ణములవారు గావలసియేయున్నారుగాని అక్కరకురానివార లెవరునులేరు- ముందు సేగ్యగాండ్రుండవలెగదా- వారికిచెప్పులుకుట్టుటకు మాదిగవాడు కొరముట్లుచేయుటకు బత్తులు- మలినవస్త్రముల సుభ్రపరచుటకు రజకులు మొదలగువాండ్లుగావలెను- పనిపాటలవాండ్లులేనిది కృషిజేయువారికిని జరుగనేరదు- పాకీవాండ్లుసహితము గావలసినే యుందురు- యెల్లవారికొక్కొక్కయాధిక్యతగలదుగాని యెవ్వరును పొంగుబా

పడుచుండుటలేదు- సృష్టికర్త సమస్తజీవరాసులను సృష్టించినందుల కేమజూరి పుచ్చుకొనుటలేదు- పంచదాయలు సృష్టికర్తలే అయినయెడల కూలిదీసికొను టేల- కష్టపడి కూలితీసికొన్నపుడు పనివాండ్రౌదురుగాని సృష్టికర్తలు గానేరరు- అన్నముపెట్టి పూటకూలిపుచ్చుకున్నవారు దాతలమని జెప్పుకొనిన ఫలముకలదా-

కంసాలులుతమ్రుకూలితీసికొని నిర్మించువిగ్రహాదులవల్ల ఐహికాముష్మికములు సమస్తమానవులకు గలుగుచున్నటులనున్న యవి వారొసగినట్లుగానె యెంచి సర్వేశ్వరత్వమునువహించినది బాగానేయున్నదిగాని యిద్వ్రాయుట సవ్వుబాట్లకుమూలమని తలంచక వ్రాసినందుకు కొనియాడవలసియున్నది- కల్లుద్రాగి మైమరచినవాడు తనయొక్క వాగ్ధోరణికి తానేసంతసిల్లుచు నదియే గాంచినవారికెల్లా జెప్పుచుండును- అటులనే కంసాలులు యీశత్వముకలదని అహంభావసంతోషవార్ధిని దేలుచు నెల్లవారి కయ్యదియే దెలుపుచుందురు- అట్టివారితో వాదనకుబోవుట ముందునాదేతప్పు- (పేడకడిమీద రాయిరువ్విన చింది ముఖముపైబడుననిసామ్యము) వీరుజెక్కు విగ్రహములకే యిహపరసుఖములనిచ్చుశక్తికలదా- అబ్బా యిక వీరియం దెంతశక్తియుండునోకదా- వీరు నిశ్చయముగా ప్రజాపతులేయనుకొవచ్చును- యిదిగాక వీరునిర్మించిన శిలావిగ్రహాదులకు వీరే పదేపద్రె మ్రొక్కుచుండుటకూడా ఆశ్చర్యకరమే- యిప్పుడద్దుపుటము లనేకులు వ్రాయుచున్నారు- అందులో సత్యనారాయణ కృష్ణపట్టాభిషేకాది పటములుగొని శ్రీరామనవమి మొదలగు పర్వడిదినములందు పూజలు సలుపుచున్నారుగదా- బత్తులు జెప్పినదే యదార్థమైనయెడల యీపటములవ్రాసినవారే యిహపరసుఖములనిచ్చువారలౌచున్నారు- పైపటముల శిల్పులుకూడా యుపయోగించుకొనుచున్నారె- దానిబట్టి చూడ పటములువ్రాయువారు కంసాలులకు యిహపరసౌఖ్యములనిచ్చువారని జెప్పుటకు సందియమేల- విగ్రహములలో అన్ని వీరునిర్మించినవియేనా కొన్ని యుద్భవములున్నవా- కాశీనుంచి లింగములుగైకొనివచ్చి ప్రతిష్ఠించునవికూడా వీరునిర్మించినవియేనా- దేవతార్చనలయం దుపయోగించుకొను సాలగ్రామాదులుకూడా విశ్వకర్మలుచెక్కినవియేనా- దెలియకనున్నది- వీరు కూలికినిర్మించిరా దేశోపకారమునకునిర్మించిరా- యింకొక్కటి యిహపరసౌఖ్యములకు భక్తిప్రాధాన్యముగాని విగ్రహములు ప్రాధాన్యములుగానేరవు- ఏలన ఆవిగ్రహములను సాక్షాద్భగవంతునిగా భావించి భక్తిశ్రద్ధలతో బూజించినగదా ముక్తిదొరకునది- (భక్తిలేనిపూజ పత్రిచేటు) యని అందరెరిగినదేకదా- భక్తికుదిరిన వీరుజెక్కినరాళ్లె దేముళ్ళననేల- యెల్లవస్తువులు భగవత్స్వరూపములే- భగవంతునికి సర్వవ్యాపకత్వములేదా- ప్రహ్లాదునియొక్క భక్తికి స్తంభమందు హరి యవతరించలేదా- గావున భక్తిముఖ్యములుగాని విగ్రహములు ముఖ్యములు గానేరవు- సమస్తమానవుల కైహికాముష్మికములొసంగు మహాకులులమని కంసాలులువ్రాసుకొనుట

మహాశ్చర్యము గాయున్నది- వారిహపరముల బొందితేచాలు- సమస్తమానవులకు చే
కూర్చినంత ఫలము- మహాకులులని యిప్పుడునూతనము గాబెట్టుకున్న దా పూర్వమున్న దా-
యిది సర్వజనులచే బిలుపించుకొనుచున్న నామమే నా- మీలోమీరు బిలుచుకుంటున్న దా-
కేవలము మహాకులులమని మీలోమీరనుకొన్న దిగాని యితరు లాహ్వాయముతో బిలుచు
నదికాదు- యెవరిలోవారు గౌరవించుకొనుట యెట్టినీచజాతులలోనయినా యున్నది-
మాదిగలుకూడా వారిలోవారు యేమండీ యేమయ్యా యనిపిలుచుకొందురు- అటులంద
రుబిలుతురా- గావున మీలోమీరు మహాకులులు మహామహాకులులు మహాఘనకులుల
మని బిలుచుకొనుట యొకవింతలోనిదికాదు- చాలు-

కూలికి విగ్రహములు చెక్కినంతమాత్రము చేత సమస్తమానవుల కైహికాముష్మిక
ముల నొసంగు మహాకులులు కానేరరు- యాకూలిలేకున్న వారిజీవనోపాధియేమౌనో తె
లియదా- ప్రతిజాతివారొక్కొక్క యుపకారకార్యమునకు గావలసియేయున్నారు-
శకటమున్న యెన్ని పరికరములుండిన నయ్యది సాగునో చూడుడు- ముఖ్యముగా నిరుసా
క్కటియుండవలె- దానికి చక్రములుండవలె- యీరెండునుండినను పోలు యాపైన ప
రము యుండవలెగదా- ఇవన్ని యుండినను యెద్దులు గావలయునుగదా- ఆపైనినడుపువా
డుండవలె- యీసర్వములోనేదిలేకపోయినను బండిసాగుటకుపయోగించునా- వుప
యోగించదటులనే యీభూమి యొక్క వర్ణనాశకటము- దానినడుపుట కన్ని కులముల
వారుండవలెగదా- అందేరులేకున్నను సాగనేరదు- దానికి మీరును యుండితీరవలె-
అక్కరబట్టరని చెప్పుటకు వీలులేదు- సమస్తసృష్టికారకులము మేమేయని చెప్పుట యొ
క యున్మాదముకాని వేరొండుకాదు- అట్టియున్మాదముకు దగుచికిత్సలు చేయువారు
న్నారుగాని లేకపోలేదు- యీమధ్య కొందరి కటులనే యున్మాదముసంభవించితే దా
నిని శ్రీచల్లపల్లి అళ్ళయాచార్యపండితమహాభిషజులు తగుచికిత్స లొనరించి నివారించి
నారు- వారిశక్తి మిగుల కొనియాడదగినది- యింతకు పర్యవసానార్థమేమనగా ఐహి
కాముష్మికము లొసంగు మహాకులులు కంసలబత్తు లెప్పటికిని గానేరరు.

ఇట్లు న్యాయనాది,

గ్రంధి వెంకటసుబ్బరావు గుప్త,

నంబూరు, గుంటూరు తాలూకా.

కంసాలులు.

మనపూర్వులు జాత్యంతరులయందు సహనబుద్ధిగలవారయి అప్పులపాలయిన వైశ్యులకొందరను రక్షించి వారికిని వారిసంతతికి శాశ్వతజీవనాధారము గల్పించలేదాయని ప్రబోధిని నెం 9 లో నొకవ్యాసము ప్రచురింపబడియున్నది యింకాతమపూర్వులు యింజనీరీయిలాకా హెడ్ యెక్కౌంటెంటు పనియొనర్చినదిని మహోపకారులము మనమేయనియు అతిశయంబుల వెల్లడించియున్నది.

మహోచాతుర్వర్ణ పవిత్రులగు బ్రాహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రపుంగవులారా కంసాలులెంత నిపుణులోచూడుడు చేయునదెవరు, చేయించునదెవరు; బ్రతుకునదెవరు, బ్రతికించునదెవరో మీకేగాక వారికిని దెలుసును. సత్కైంకర్యము లొనర్చినవారు తమ రొనరించిన ధర్మములు తాము జెప్పుకొనరు. ఏలనన తామొనర్చిన ధర్మములు తామె జెప్పుకొనిన యాధర్మముయొక్క ఫలమగుపుణ్యము నశించును సద్ధర్మాత్ములు జెప్పుకొనరు గాని అల్పులుమాత్రము తాము జేయకపోయినను తమయొక్క పెద్దలేమేమొ యొనర్చినటుల జెప్పుకొనుచుందురు. దీనికిదృష్టాంతముగా వేమనగారు "గీ॥ అల్పుడెపుడుబల్కు నాడంబరముగాను । సజ్జనుండుబల్కు చల్లగాను । కంచుమ్రోగినట్లు కనకంబు మ్రోగునా । విశ్వదాభిరామ వినర వేమ॥"అని జెప్పియున్నారు "వట్టిగొడ్డుకడు లెక్కునయని" సామాన్యులు జెప్పుచుందురు. అనగా పాలులేనిగొడ్డుకు యెగిరిగింతలెక్కువ పాలిచ్చునది ఎగురనేరదు ధనవంతులు పరోపకారము లొనర్చినవారు జెప్పుకొనరు అవిలేనివాడే సామాన్యముగా నెగురుచుండును. ఇంకొకటి గనుగొనుడు కంసలబత్తులు అసలయిన బ్రాహ్మలము మేమే మాకంటెయితఃపర లెవ్వరులేరని యెన్నెన్నియో ప్రగల్భ్యములు గొట్టుచుండినను విద్యావిశారదులును రాజకీయోద్యోగ ధురంధరులును శ్రీమంతులునగు బ్రాహ్మణులు పోరాటమునకు బోవుచుండుటలేదు యితరులు జెప్పుకొనినను తమబ్రాహ్మణత్వము భంగము గాదనియే నిటులూరకుండుటచే మిక్కిలి వెర్రితొర్రివ్రాతలు వ్రాయుచుండుటజూచి శ్రీజానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిలుగారు ఉద్రేకమునుపట్టజాలక ముందుకొన్ని సంగతుల ప్రకటించెను యదిజూచి కంసాలులుమరింత నుదుకుగా వ్రాయుట ప్రారంభించిరి అప్పుడు శాస్త్రిలుగారు అభినవసరస్వతియను దానిని స్థాపించి నడుపుచుండిరి తదుపరి పత్రికాద్వయమునకు పోరాటమంతంతకు బెరిగి ఒకటి కామాక్షి అభయ వచనములని నుడివితె మరొకటి మీనాక్షిహితవచనములని బయలువెడలుచున్నది. చూడచూడనివిరెండును త్వం శుంఠః యంటె త్వంః శుంఠః యనుమార్గములోనున్నవి. వైశ్యులకు పత్రికయుండియు బ

త్తులేమిౘ్రాసినను వైశ్యత్వము నశించదని యూరకొన్న కొలది మిక్కిలి నిందార్హములయిన సంగతులు వెల్లడించుచున్నారు యిచ్చటమాగుంటూరు పురంబున విశ్వకర్మలకు వైశ్యులకన్యోన్యమిత్రత్వముండినచోటచే దానికి భంగమువాటిల్లునని సహించినిప్పుడీ కించిద్విశేషమును వ్రాయవలసివచ్చెను. అయినాగుంటూరు విశ్వకర్మలు ముందెవరు వ్రాసినది గ్రంహించునట్టిశక్తిగలవారే వారిందుకొడబడరనియే తలంచెదము. వయిశ్యులు వయిశ్యపత్రికయు నిద్రలోనున్నారని యిట్టివ్యాసముల వ్రాయుచున్నారు లేకున్న వ్రాయరు మాసంఘమును దెలిసినను యిచ్చటమిత్రత్వములు దూరమౌననిదలంచి మౌనముధరించినాము గాని వేరొండుగాదు అయినా «దుష్టందూరవివర్జయేత్» దుష్టులకు తొలగియుండుటె మంచిది. ఓసదుద్దేశముగల విశ్వకర్మలారా పత్రికలలో జాతిద్వేషములుబెట్టుగొని, పోరాటములుబెట్టుకొనిన లాభములేదు యిప్పడు వాణిజ్యము శిల్పకుశలవిద్యలు మొదలయినవి దెలిపిజనులయొక్క దీనదశను తొలగించి దేశౌన్నత్యముకు బాటుబడవలయును మనము మతద్వేషములు జాతిద్వేషములు కలిగించుకొని ఐకమత్యదూరులమై బీదతనము ప్రబలించిన మనభారతమాతకడుపు చెడగొట్టినవారమగుదుముగాని వేరొండుకాదు. దీనత్వముబొందుటయేగాక కడుపుజెఱచుపుత్రులము బుట్టినందులకు మనభారతమాత మరింత శోకాబ్ధినిగ్రుంగనలసివచ్చును. మనమందరము భారతమాతపుత్రులమే ప్రస్తుతమా జాతిమతద్వేషములు సాధ్యమయినంతవరకు నణచవలయును యిప్పడు మనభారతమాత పుత్రాగ్రేసరులు తమజననియొక్క ఖేదముదొలగించునట్టి పాటుబడుచున్నారట్టి సమయములో సహోదరులమయిన మనమువయిరములుగలిగించుట భావ్యముగాదు యింకారెండు సంగతులు ప్రస్థాపించి విరమించెదను. బత్తులు వయిశ్యులను రక్షించినట్లు ఏశ్రుతిస్మృతి పురాణములలో జెప్పబడియున్నదో వారువ్రాసినచోటనే దెలిపియున్నయడల ఇదివ్రాయుట కవసరమేలేకపోవునుగదా. వైశ్యులలో ఉద్యోగములొనర్చినవారు బి. ఏ. మొదలగు పట్టపరీక్షలయందు ప్యాసైనవారున్నారా అగ్రవర్ణులైన బ్రాహ్మణులలో నేమైనాయుండవచ్చును బహుశా కంసాలులంత విస్తారములేదనితోస్తున్నది. ఇకమీద పిచ్చివ్రాతలు వ్రాసినప్పటికి వారిలోవారు సంతసింపవలసినదేగాని ఇతరులెవ్వరు సంతసింపరు «ఊరకొన్నవానికూరెర్లనోపదు» అని వేమనమహాయోగిజెప్పినట్లు యూరకునిమావిధులుమేము జూచుకొనుటే మంచిది.

వీరభాగవతము

ప్రథమాశ్వాసము.

శా. శ్రీగిర్యగ్రముపాదు దివ్యజనిమచ్ఛ్రేణుల్ ఘనస్కంధతన్
సాగన్ హైమవతీలతావళితమై సర్వార్థసంపత్ఫలా
భోగంబై తగ మల్లికార్జునమరుద్భూజంబు విశ్రాణనో
ద్యోగంబొప్పఁగ సుంకరాన్వయభవున్ పుల్లాహ్వయుం బ్రోవుతన్. 1

శా. కేళీకందుకరీతి నొక్కగిరిఁ గొంగేలన్ ధరించున్ ననున్
బోలం డొక్కఁడటంచు నుబ్బెదవు సంపూర్ణప్రతాపంబె మున్
దై త్రైలోక్యంబు వహించు నిన్ను మొనచంటన్ జమ్మనే యన్న స
త్యాలాపంబుల కిచ్చ మెచ్చు హరి పుల్లాఖ్యుం దగన్ బ్రోవుతన్. 2

మ. మతినై వాఙ్మయనై జగన్నిచయనిర్మాణస్ఫురచ్ఛక్తినై
కృతవిద్యాతతినై త్వదీయముఖపంకేజంబులం దుండుటన్
జతురాస్యుండను కీర్తి నీకొదవె నీశా యంచుఁ బల్కన్ సర
స్వతివాక్యంబుల కాత్మ మెచ్చు నజుఁ డిచ్చం బ్రోచు పుల్లాహ్వయున్. 3

మ. అభయుల్ కీర్తికరుల్ మహామహిము లుద్యచ్ఛౌర్యసంపన్నులున్
బ్రభువుల్ వీరరమాప్రసన్నులు దయాపారీణు లల్లుత్క్షమా
విభుముఖ్యుల్ సకలస్వతంత్రులు జగద్వీరుల్ పురాణార్జున
ప్రభువంశ్యుల్ కృతినాథుఁ బ్రోవుత శుభప్రారంభకాలంబులన్. 4

శా. లీలామానుషవిగ్రహుల్ గతభయుల్ విఖ్యాతశౌర్యుల్ జగ
జ్జాలావృత్తయశోనిధుల్ భగవదంశప్రోద్భవుల్ వైదుషీ
వ్యాశాధీశులు వీరపుంగవులు బ్రహ్మానాయుఁడుం బాలుఁడే
వేళం బ్రోవుత సుంకరాన్వయభవున్ వీరాహ్వయాత్మోద్భవున్. 5

మ. ఘనకర్ణానిలసంగతంబు పటుఘీంకారస్ఫురద్దిగ్గజ నూ
తనదంతాభరణాంచలస్థగిత రత్నవ్రాత శంపాంకమై

కననోప్పారు గణాధిపాంబుదము విఘ్నస్తోమగావాగ్ని నిం
పునఁ జల్లార్చెడు గావుతన్ వమఘు సంభూతామితాసారత 6

ఉ. సోముని సోమయాజికవిఁ జోరుని భాస్కర శంభుదాసులన్
భీముని వామలూరుభవుఁ బింగళినాగప నెగ్రమంత్రిసు
త్రాముని గాళిదాసకవితావిభు మల్హణముఖ్యపండిత
గ్రామణులన్ నుతింతు నొకకావ్యమొనర్ప సముత్సుకుండనై. 7

ఉ. దోసము లింగ మంతములు దోచక సంధివిసంధినా వళీ
ప్రాసవిశేషముల్ నిలుపరాక తెలుంగునకున్న వర్గవి
న్యాసమెఱుంగలేక పదముల్లడవీగడు లెల్ల మత్కృతిన్
వాసిగఁ దప్పులున్నవని వంచన సేయక యూరకుండురే. 8

వ. అనియిష్టదేవతాభివందనంబును సుకవిబహూకరణంబునుఁ గుకవినిరాకరణంబు
నుం గావించి యొక్కపుణ్యేతిహాసంబుఁ జెప్పంబూనియున్న యంత. 9

క. సోమేశ్వరునినివాసము । భూమండలతిలకమనఁగఁ బొలుపగు నంది
గ్రామమనునొక్క పురమున । భూసురసుముఖ్యవర్ణములు నాల్గొకచోన్. 10

క. నివసించియుండి గ్రామ । వ్యవహారాక్రాంతచిత్తులై గణకుల ప్ర
స్తవనము నొక్కవిపశ్చి । త్కవినడిగిరి కీర్తిహేతుకములగు ప్రశ్నల్ 11

క. అడిగినవిప్రుండును । గుడి చెరువు వనంబు కృతియు గోడుకు ధనంబున్
బుడమిందాచుట విప్రుని । నడుపుట లివి కీర్తిఁ గోరునరునఁ జెయ్యుల్. 12

క. చెడునాయకొన్ని దినములు । గడచిననొకకారణమునఁ గావ్యము ఘనన
గ్గడలఁ బ్రకాశమొందును । గడలే దాచంద్రతారకంబుగఁ దిరమై. 13

క. జడుఁడైన హీనుఁడైనన్ । బుడమైనం గృతినియుక్తిఁ బడసిన శుచియౌఁ
గడునీరుఁ గంగఁగలసిన । వడువున నతఁ డగ్రవర్ణవరనీయుఁడగున్. 14

క. అనిపలుకుమన్నవిప్రుని । గనుఁగొని హర్షించి యిట్టికాలంబున నే
జనుఁడొందఁ గావ్య మాత్రఁ । డనుపమపుణ్యుఁడని సభికులనుచంతటిలోన్. 15

మ. శివభావుండు హరారాధ్యతాంఘ్రియుగళీసేవానురక్తుండు ని
త్యవదాన్యుండు మహీసురాగ్ర్యుఁడు తత్త్వజ్ఞానచిత్తుండు నా
ల్గవవర్ణంబునఁబుట్టినట్టిమదనుంగా జెప్పనొప్పారు వా
సవభోగుండగుసుంకరాన్వయపయశ్చంద్రుండు దానిట్లనున్. 16

మ. విలసచ్ఛౌర్యులు దేవసన్నిభులు సంపద్భావు లిచ్ఛారతుల్
లలనామన్మథు లిద్ధబోధకులు లీలామానుషోద్యన్మహా
బలవిభ్రాజితులంచు నార్యులువచింపన్ బొందుఁ బల్నాటి వీ
రులచారిత్రముఁ బద్యగద్యరచనారూఢిన్ వినంగోరెదన్. 17

ఉ. ధారుణి వీరభద్రకవి దక్క రచింపఁగ నేరరన్యులె
వ్వారలు నేటికాలమునవైదుషిచేనని భక్తితో నమ
స్కారముఁ జేసి రత్నమయకాంచనభూష లమూల్యచేలముల్
గోరికలిచ్చి వీని గయికొమ్మనివీడె మొసంగి యిట్లనున్. 18

తే. ఆశ్రితుఁడవీవు మాకు మహానుభావ । యుద్భటారాధ్యవంశసముద్భవుండ
వఖిలవిద్యాప్రవీణుండ వనుమనిన్నుఁ । బండితులెఱుంగరే వీరభద్రసుకవి. 19

క. శ్రావ్యంబుగాన నేత । త్కావ్యంబొనరింప నీవెకర్తవు సత్సం
భావ్యుండవై ననీకీ । ద్రవ్యంబనఘంత శంభుతత్త్వనిశాంతా. 20

క. అని పుల్లయ్యయొసంగిన । కనకాభరణాదులైనకానుకలు
బునఁగొని కావ్యారంభం । బునకోలిఁ దదీయవంశమున్ వర్ణింతున్. 21

సీ. హాటకరత్నసింహాసనంబున జగజ్జనయిత్రియగు శైలజాతనునిచి
వాణీసరోజాస్య వీణవాయింపంగ వృత్రాసురారాతి వేణువూదఁ
గమలాసనుండు తాళమువేడ్క వాయింప దనుజారిదేవి గీతంబుఁబాడఁ
గేశవుండు మృదంగకృత్యంబుసలుపంగ విబుధులు నమ్రులై వినుతిసేయఁ

బూర్వకాలంబునం దభవుండు వేడ్క । నొంది నాట్యంబుసలుపంగనుచితమయ్యె
నామధేయాంతరము మహానటుఁడనంగ । నాలుగవజాతి తచ్చరణమునఁబుట్టె. 22

క. ధారుణి నాలవవర్ణము । వారు మహానటులనంగ వారిజభవ మా
రారులుబలికిరి మురసం । హారుఁడువినిసంతసించె నమరులమ్రోలన్. 23

తే. అట్టినాలవజాతిమహాసట్ర । సిద్ధమై శ్రేష్ఠశబ్దార్థసిద్ధిగలిగి
తద్భవంబున శెట్టినాఁదనరుచుండు । శాస్త్రస్పష్టంబు దీననిస్సంశయంబు. 24

క. ఆనాలవవర్ణంబున । భూనాయకమాననీయపుణ్యశ్లోకుం
డౌ ననగావన్నయనం । గా నవమదనుండుబోలె గణుతికినెక్కెన్. 25

క. ఆమానధనుఁడు వేంకట । రామునిఁ జలమన్నఁ గొండరాయల సుతులన్
బ్రేమంబునముప్వురఁగనె । రామత్రయతుల్యులై విరాజిల్లంగన్. 26

ఆ. జనకసూళ్ళగోత్రజనితులై శక్తిత్ర । యంబనంగనొప్పి రందుఁగోన
మధ్యమణివిధమునమహితుఁడై చెలమన్న । వాసికెక్కెఁ బదజవర్ణమునను. 27

క. వాసిగఁ జెలమన పాపాం । బాసతితోఁగూడి సుతులఁబడసెను నిత్యో
ల్లాసుల భగవద్దాసుల । నాసత్యులఁబోలు వీరనాములిరువురన్. 28

ఆ. తోటవంశమునకు మేటి మాణిక్యాల । గోత్రమునజనించుకువలయేశుఁ
డనగఁబోతురాజుదనగరిచెన్నయ్య । యన్నపూర్ణలను బ్రియమునఁగనియె. 29

క. సుంకరకొండలరాయని । కుంకుమవన్నాంబనిచ్చె నుచితస్థితి వీ
నాంకుసకురతివిధంబున । సంకేతముగలిగెననుచు జనులెన్నంగన్. 30

ఉ. చెన్నయగాంచెఁబుత్రకుల సింహగభీరుల మేటితోటనా
గన్నను వేంకటాద్రిని మహాయశువీరన హాలపాఖ్యునిన్
జెన్నుగఁబూరుషార్థములచెల్వున వార్ధిచతుష్టయంబొకో
యన్నవిధంబునన్ నలువురై పొలుపొందఁగ సంతసించుచున్. 31

క నలువురుపుత్రులతోడన్ । నలువుగజన్మించెలక్ష్మినా రూపమునన్
జెలువొందెభాగ్యనిధియై । యలివేణీమణులకెల్ల నాభరణంబై. 32

ఉ. సుంకరవంశపాలకులు సూరిజనస్తవనీయ సవ్యవీ
నాంకులు సాత్వికుల్ పటుదయాపరు లార్యజనైకపూజనా
లంకరణుల్ వదాన్యగుణలక్షణులై బలకృష్ణులో కురం
గాంకదినేంద్రులో యన విహారమొనర్చిరి వీరనాములై. 33

తే. తోటచెన్నయ్యపుత్రియై శోభినట్టి । యతివ లక్ష్మిని బెద్దవీరన్న పరిణ
యంబునొందె మహాలక్ష్మినచ్యుతుండు । బోలె జనులెల్ల మేలనిపొగడుచుండ.

సీ. పతి నటింపఁగఁ జూచు పర్వతాత్మజ యెంత రమణుని మునిఁ మెచ్చు రమయ దెంత
మాటలఁ బడ్డ బ్రహ్మణి గౌరవ మెంత సఖుఁగ స్మరంగిన సంజ్ఞ యెంత
పురుషుండు దాగినఁ బొలుపొందు శచి యెంత యధిపుఁ జేసిన దమయంతి యెంత
నిజనాథుఁ బోధింప నేరని రతి యెంత సర్వభక్షకుఁ జెందు స్వాహ యెంత
యనిని జేశ్వరి సేవామహానురాగ । మునవసించె గుణోద్దామ ముక్తకామ
జపితగురునామ సర్వసంశయవిరామ । శివకళాధామ శ్రీరలక్ష్మీలలామ. 85

క॥ వేదవీరన్నదు లక్ష్మీ । సుదతికి పుల్లయ్యనాఁగ సుతుఁ డుదయించెన్
మదనుండు హరికిఁ గమలా । సుదతికిఁ బోలె నిరుపమానుండగు చున్ ॥ 86

సీ॥ సుంకరాన్వయవార్ధిసోముండు కరుణాప్రకాముండు దీనరక్షాపరుండు
ఘనసురార్చనాతత్పరచిత్తుండు సద్విహితకర్మకభాజనుండు
కమలజాండవ్యాప్తకలితయశస్కుండు ననుపమబ్రహ్మవిద్యాఘనుండు
శాంతగుణాక్రాంతసదమలస్వాంతుండు సకలపురాణార్థసారవిదుఁడు
సతతమార్గ చెన్న కేశవపదాబ్జ । మధుప సన్మహాద్రవాయితమానసుండు
మదనమోహనమూర్తి సంపత్ప్రపూర్తి । యసగతజవార్తి పుల్లయాహ్వానవర్తి॥

తే॥ ఆగుణోదధి కోటమాంబన్న పుత్రి । సరసపావిత్రిఁ బరమకల్యాణగాత్రిఁ
గలితగుణపేటిఁ బద్మాంబికాహ్వనూటి । నుద్వహించె నయ్య నిత్యమహోత్సవమున॥

క॥ ఏతద్గుణవిఖ్యాతున । కాతతవిద్వత్కథా సుధాంచితచేతః
పూతునకు దానవిద్యో । పేతున కాశ్రితవిధానహిత హేతునకున్॥ 39

క॥ శాంతునకును వైరివర్గకృ । తాంతున కవనీసురప్రతాన వనీవా
సంతునకుఁ గీర్తిలలితది । గంతున కవనీప మాన్యతాక్రాంతునకున్॥ 40

క॥ ధీరునకు దీనజనమం । దారునకు మృషార్థవాదధరదంభాళీ
దారునకు దానవిద్యా । ధారునకఖిలార్థసత్కథాసారునకున్॥ 41

క॥ శౌర్యగుణస్థానునకున్ । శౌర్యంఘ్రిసమర్చనానుసంధానునకున్
సూర్యార్చక వెయమాళ్యా । చార్యకృపాలబ్ధపుత్రసంతానునకున్॥ 42

క॥ సుంకరవంశపయోధిమృ । గాంకునకున్ సర్వధర్మకార్యాళి నిరా
తంకునకు పుల్లయాఖ్యా । లంకృతనామాంకునకు విలాసాంకునకున్॥ 48

వ॥ అంకితంబుగా నాయొనర్పం బూనిన వీరభాగవతంబను మహాప్రబంధమ్మునకుఁ గథా
క్రమం బెట్టిదనిన 44

శా॥ ఆధారంబు పురాణపంక్తులకు బ్రహ్మానందబోధాలతా
గాఢప్రస్ఫుటకాయమాన మఖిలగ్రంథచ్ఛేదమూలంబు కృ
త్యాధివ్యాధివిరోధమున్ హరిగణోదాత్తంబు నానాఫలో
పాధిస్థానము నైమిశంబనువనే భవ్యం బొప్పు నుర్వీస్థలిన్॥ 45

క॥ ఆవనమునలోకాళి। పావను లచ్యుతపదాబ్జభావను లతిబో
ధావను లడిగిరి మును లూ। హావను ధర్మప్రసంగుఁ డనుముని నాథున్॥ 46

క॥ క్షిప్రము గజనులు సారిలో। కప్రాప్తిం జెందునట్టిగతి గలదేనిన్
విప్రోత్తమ కరుణామతి। మాప్రార్థన లెరిఁగి తెల్పుమా వివరముగన్॥ 47

క॥ అని యడిగిన మునినియిట్లను। ఘనులార మదీయబుద్ధి గౌరవమరయన్
జననని యశుగుట కాకన్। మును మీరెరుఁగని విశేషములు గలవె ధరన్॥ 48

అదియునుం గాక. 49

క॥ చిలుకను బెంచినవారలు। బలికింతురు గాదె దానిపల్కులు వినఁగాఁ
దలఁచినను మీ రడిగిన। విలసత్ప్రశ్నోత్తరములు వినుపింతుఁ దగన్॥ 50

క॥ ప్రత్యయము గాక యార్యులు। శ్రుత్యుల్లం దెల్పినట్లు శూరుల నిజదే
హాన్వాగంబున నేయా। దిత్యాధిపులోకమునకుఁ దెరువరులగుటన్॥ 51

క॥ ఈసంప్రదాయమున కితి। హాసముగఁ దనుచు మందహాస మెసంగన్
నాసాగ్రదృష్టి పశ్చిమ। వాసంబునఁ జూచి పలికె వాక్పతితోడన్॥ 52

సీ॥ ఏపురంబున రత్నగోపురంబులతోడఁ జెన్నరాయుండు గా వెన్నుఁ డుండు
నేపట్టణంబునఁ జూపట్టి శంభుండు మల్లికార్జుననామమ్ముఁ జెల్ల
నేవీటి జోడుగా భావింపఁ జాల్వారు దశరథాధిపు నయోధ్యాపురంబు
ఏరాజధాని శృంగారంబు వర్ణింప శక్రుండు దాఁ గవిస్ఫురణ నొప్పు
రత్నవప్రాగ్రభాగనిరంతరాభి। నయసమారంభ దేవాంగనాసమూహ
చరణనూపురఝణఝణం ఝణరవమున। నాకసము శబ్దగుణకమై యమరలక్ష్మి।
కాపురంబుండు పాలమూచాపురంబు॥ 53

సీ॥ అచటిపౌరులు మెచ్చరజుని మున్నొక్క కుమారుఁడుతప్పెఁ జూపెదప్రఖ్యాతులనుచు
నచటిరాజులు బ్రహ్మహత్యకోడిరిగాక పరశురాముని జయింపంగఁగలరు
ఆచటివైశ్యులుభిక్షమడిగించెఁజెలికానిసని కిన్నరేశ్వరు నపహసింతు
రచటిపాదజులు నీలాంబరు నెన్నరు ప్రాతనాఁటి నేమిబంధుననుచు
నచటిదంతులు నడగొండలనఁదనర్చు । నచటివాజులు నగుఁ బతంగాశ్వములను
నచటిభటులు నృసింహమూర్త్యంతరంబు । లచటిరథములు కులగిరులనఁగ జెలఁగు॥

వ. అందు. 55

ఉ॥ ఆర్జితధర్మమూర్తి పరిహారితదుర్జనజార్తి బాహుస
త్త్వోర్జితనిత్యకీర్తి నిజయోగపినిర్జితసజ్జనార్తి వి
ద్యార్జధనప్రపూర్తి వినయాదికసద్గుణవర్తి కార్తవీ
ర్యార్జునచక్రవర్తి కరుణాంబుధి రాజ్యము సేయుచుండఁగన్॥ 56

ఆ॥ మనములోన నెట్టి మానవుండైనను । గుటిలబుద్ధిఁ దలఁచుకొనినమాత్ర
నెరిఁగి శిక్ష సేయ నేతెంచు తేజస్స । హస్రకరుఁడు ధర సహస్రకరుఁడు 57

క॥ ద్వీపాష్టాదశకంబున । యూపంబులు నిలిపి తత్ప్రయోక్తల కిష్ట
ప్రాపణముగాఁగ విత్తం । బోపి సమర్పణము సేయుచుండు ధరిత్రిన్॥ 58

క॥ ఆరాజవరునివంశాం । భోరాశిప్పు గాంకులనఁగఁ బుట్టిరినృపతుల్
కారుణ్యమూర్తులై సెం । పారి ధరాచక్రమేలి రమితశ్రీలిన్॥ 59

ఆ॥ ఏడుతరములిట్లు లేపారి రాజ్యంబు । సేయుచుండ శత్రుశిక్షకుండు
ఘనయశుండు బుట్టెఁగడిమిమై సుందర । చక్రవర్తినాఁగ జనవిభుండు 60

క॥ ఆరాజవిభునకగ్రకు । మారుండై పుట్టె హరికుమారుండనఁగా
ధారుణిజనులం బ్రోవఁగ । భూరయశస్ఫూర్తి యల్లుభూపతివరుసన్॥ 61

సీ॥ ఆకార్తవీర్యాన్వయప్రసూతులకుఁ బ్రధానులై యుసఁగు బాదమకులమున
ప్రభువులౌ వెలమ లప్రతిమానతేజులై యొప్పంగ దొడ్డనాయండనంగ
నామహామహునకర్ధాంగలక్ష్మియనంగ శీలమ్మనాఁగఁ బ్రసిద్ధిఁజెందె
నాపతివ్రత మల్లికార్జునునోమినఁ దరుణేందుధరుఁడు సంతానమిచ్చె
నొప్పఁ బెద్దన్న బ్రహ్మనాయుండనంగ । మరియుఁ జేర్న్నిఁడు నూర్న్నిఁడు మల్లినీఁడు
నాఁ బ్రసిద్ధివహించి భూనాయకునకు । సచివులై రాజ్యమేలించి రుచితవృత్తి॥ 62

వ॥ మఱియు నల్లుభూమండలాధీశ్వరుండు వీరవిద్యాదేవిని భూరమాదేవిని వివాహంబయి రాజ్యంబుఁ బాలింపుచున్నంత వీరవిద్యాదేవి సంతానార్థినియై శీలాంబికతోడన్ వ్రతంబు సల్పుచుండి యనయుద్ధరియందెవ్వరికీనిఁగా మాఱుండుగ గ్లైసేని ప్రథమఫలంబు నాయాది యనికోరంగావున

క॥ అలుగుక్ష్మాపతి తనకాం । తలకుసుతుల్బాడమనున్న తరి శీలాంబా
లలనామణి కెనుగొడుకుం । గులభేదంబనక పెంచుకొనె మోహమునన్॥ 64

ఆ॥ పెంచుకొన్న కొడుకు పేరు సిద్దన్న నాఁ। బటుపరాక్రమమునఁ బార్థసముఁడు
గాన భూమి నెల్లఁ గలయ శోధించి ధ। రాతలేశసుతను జేతుఁ బెండ్లి॥ 65

మ॥ అనియాల్గుప్రభుఁడొక్క పత్రికను జెద్దన్నం గ్రమంబొప్ప న
చ్చునఁ గాఢించి సరీతి వ్రాసి ధరణీశుల్కెచ్చఁ దచ్చాఖ్యముల్
పనిపింపుండని పంపసేగిరి మహావిద్యావిచారుల్ బుధుల్
ఘనగాంధార కళింగ వంగ మగధక్ష్మానాథులన్ వేడఁగన్॥ 66

క॥ నానాదేశంబులలో । భూనాయకసదనములకుఁ బోయి మనోజా
తానూనసుందరంబును । మానితశౌర్యంబు లెన్న మాన్యత్వమునన్॥ 67

ఉ॥ కొందరు శౌర్యమెంచిరి యకుంఠితసుందరసౌష్ఠవంబులన్
గొందరు మెచ్చి రాజిజయశోభితుఁడంచు ధరాధినాథులం
దందఱు నంబులం బొగడి హస్తి మెలర్పఁ జతుర్వర్ణమున్
బొందినవాని కేపగిదిఁ బోల్పగఁ గన్య యనిచ్చి చేయఁగన్॥ 68

వ॥ అనుటయు. 69

ఉ॥ మాళవ కొంకణ ద్రవిడ మత్స్య కళింగ విదేహ సింధు బం
గాళ కరూశ కోసల త్రిగర్త విదర్భ పుళింద లాట పాం
చాల వరాట మద్రక దశార్ణ గధ రాధిపులిండ్ల నెల్లెడన్
బాలికనీకతక్కిన విపన్నత నాంధ్రమహీతలంబునన్॥ 70

క॥ చందోలనియడి పురినొక । కందువ భూసురునియింటి కడ నిల్చిరి వా
రందరిఁ గని యవ్విప్రుం । డెందుండెందులకు నేగ నేతెంచితిరో॥ 71

క॥ వినఁ జెప్పుండనఁ జిత్రం । బున నున్న విధంబు నల్లుభూపతిదూతల్
గనుపరచుచుఁ జనుదెంచిన । పని పూసఁ గ్రుచ్చినటులఁ బలికిరి వరుసన్॥ 72

కంసవధము

ప్రథమాంకము.

మ॥ శుభకార్యంబులకున్ మొదల్ త్రిభువనశోభాభిచారాగమం
బిభయానాజనవశ్యకృద్ధుటిక పుష్పేష్వాసుహుంకార మా
త్మభవామ్నాయము ముక్తికాంతవిలసన్మంజీరశింజాస్వనం
బుభయశ్రేయముమాకుఁ గంసరిపువేణూచ్చస్వనం బీయుతన్॥ 1

(నాంద్యంతమున)

సూత్ర—తుహినగిరినందినీనయనానందనిష్యందకందుండును సకలసురోరగనరకిన్నరనికర గీయమానత్రిపురవధావదానుండును భగవంతుండునునగు శ్రీసోమేశ్వరు నాలయమువద్ద ధ్వని పెద్దగా సేయగుచున్నది. అదితదీశ్వరదిదృక్షాసమాగతులును వివిధానవద్యహృద్యవిద్యావినోదమోదమానమానసులును సకలవిద్యాపారంగతులునునగు చతురజనులదై యుండవచ్చును. నా తెలివి తేటలను కానుకలర్పించి వారిదర్శనముఁ జేకొనియెద.

చ॥ సిరులిడుఁ జాతురింగరపు శ్రేయమిగుర్చఁగఁ జేయు బుద్ధికిన్
మెరుఁగునుదెచ్చుఁ బాపముల మ్రింగు వికాసమునింపునున్నతిన్
మరిమరి తెల్వినింబెనుచు మన్పునుదీర్ఘకలావిదగ్ధతన్
హరికథలాగు నేమియిడ దార్యులదర్శన మెప్డుఁ జేయుచోన్॥ 2

(ఒకయడుగువేసినిల్వఁబడి సవిమర్శముగా) నేను రంగస్థలమునకుఁ బిలువని పేరంటమై వచ్చితి నిటువంటినన్నుఁ జూచి యంద రెందు కనవ్వరు.

చ॥ పిలువరు లేవ రేమనరు పీఠమునుంచరు కూరుచుండఁగన్
పలికెడిప్రశ్న కుత్తరము సాదగణంబుగఁ జూచియీయరెం
చలుకఁ ద్యజించిజాలివడ రాగతుఁడైస్వయ మెట్టినీతులన్
బలికినఁగానిపామరులు పల్కరు నవ్వుటదక్క నక్కటా॥ 3

(శుభశకునమును సూచించి హర్షముతో)

క॥ కుడికన్ను కుడిభుజంబును । దడదడ కొట్టుకొనసాగెఁ దత్సభవారి
యెడద నాటఁ జూచుటకుఁ ద్వర । పడుచుండఁగఁ బోలు హర్షపరవశులగుచున్

(ఆకాశంబునఁ జెవియొగ్గి) ఏమంటిరి భగవత్కృపానుబంధిద్ధు క్రొత్తగాఁ గూర్పఁబడినవస్తువుగలయేదైన నాటకప్రయోగముచే వినోదపెట్టుమనియనుచున్నారా. ఐతే నటుపోయి మాయావిడంబిలిచి యట్లాచరించెద (తెరవంకఁ జూచి) ఓహో

తే॥ రాత్రి మేల్కాంచియుంటచే రక్తమైన । కన్నుఁగవ గల్గియున్న యీ కమలముఖికి
ఇంత పోలేదు నిద్రమత్తిప్పటికిని । లేము లాగూసపడి వేగ లేవఁగలరె॥ 5
ఉ॥ దూముడివీడి రొమ్ముపయిఁ ద్రోలె బవారసు కైక యంతయున్
వామకరంబు నైటఁదగ నైచుచు సుస్థిరమయ్యెఁ జన్నులన్
మోమున నగ స్వేదలవ మెయి ముంగురులన్నియు జారె వేణి యీ
కామిని యిట్టులుండియును గన్నులపండువుఁ జేసె నీయెడన్॥ 6

(విమర్శించి) ఇది సుఖముగా నిద్రపోవుచున్నది ధ్యానను వేళమిగిలిపోవునుగాన మేల్కొలిపెద (ప్రవేశించి) ఆర్యురాలా యేమి యింకను నిద్రించుచున్నావు. సూర్యభగవానులు బాగుగా నుదయమే యయ్యెఁగదా.

నటి— (శీఘ్రముగా సమీపించి) ఇదుగో వచ్చితి సెలవీయుడు. ఎందుకొరకు ప్రొద్దుననే పెద్దగాఁ బిలుచుచున్నారు.

సూ— ప్రేయసీ సమస్తవిద్యాసాగరకర్ణధారులగు నీసోమేశ్వరదర్శనార్థమరుదెంచిన జనులు సంగీతరంగప్రసంగమునకై నన్నుఁ ద్వరపెట్టుచున్నవారు. అందుకుఁ బ్రవేశోచితముగా భూషణములుధరించుకొని వేషములు వేయవలె.

నటి— మరియీ సామాజికులనడుమ నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁడగు నధికారియెవరు. ఎవరి ముందర నాడవలె.

సూ— ప్రియురాలా సృష్టిస్థితిప్రళయనాటికాసూత్రధారుండును సూత్రాత్మయును విశ్వసాక్షియును నగు నీసోమేశ్వరుండే. తత్పాదపద్మపరిచర్యాపర్యాప్తవిద్యాధురంధరులగు నీభూసురోత్తములు కొలువుదీర్చికూర్చుండిరి సభాసమానముగా నన్నుఁ జేరఁబిలిచి సెలవిచ్చిరి.

నటి—ఐతే మరియెందుకు విచారగ్రస్తునిలాగు తడవుఁ జేయుచు నిలుచున్నారు-

సూ—చెలీ సభికుల మెప్పించుట మిక్కిలి విచారగ్రస్తముగా నేయున్నది-

చ॥ పిలువఁగఁబడ్డదయ్యె నతిథీ నుపకంఠగమై పురంపదం
బెలమిగఁ బించ దుత్తరము లీయఁదలంచదు పృష్టయయ్యె బల్
వెలవెలఁ బోవు గద్గదిక వెట్టు వడంకును స్తంభమాను నీ
యిలను నవోఢవోలె సభ యెంతటివానికి వాకు సిగ్గుచేఁ॥ 7

నటి—ఐతే నెందుకింత కష్టము-

సూ—సఖురాలా

చ॥ త్వరకలుగన్ నృపాలసభ దండియశంబు ఘటించునంచు నే
గృతులగు సభ్యులం బ్రమద భాగులఁ జేయఁగ ధైర్యమాగ దీ
కరణిని నాటయాడుటకుఁ గాదని మానుటకేని దోచ కి
త్తరిని మదీయమానసము తద్దయు నుయ్యెలలూగెడుం గదే॥ 8

నటి—మఱి విద్వజ్జనుల సంతోషపెట్టుట కిఁక నేమియుపాయము-

సూ—ప్రాణేశ్వరీ నేను నిదియుపచారముఁ జాలసేపటినుంచి చేయుచున్నాను గాని
చ॥ నవరసపూరితంబులగు నాటకముల్ తొలిపల్కుసారముల్
శ్రవణపుటంబులన్ మిగులఁ ద్రావి తృషార్తిన్ నిజంపి తుష్టులై
యిరలదఃఫుల్ల మల్లికల హెచ్చినమానసరిం గ్రక్కుచున్న స
త్కవులకు దేనమన్ ముదముగల్గుట కష్టముకష్ట మక్కటా॥ 9

(సంతృప్తినభినయించి హర్షముతో) సఖీ దిగులువోఁగొట్టఁజాలునదుపాయ మిప్పుడు దొరికె నే-

క॥ గిరిధారి నృపతి ప్రేరణ। విరచించెను గంసవధము విఖ్యాతముగా

నటి—కవి పేరుఁ జెప్పరైతిరి

సూ—అన్నియుం జెప్పుచుండగా నే నీకింత తొందరయేల
వర శేషకృష్ణకవిమును। తరుణీ కాశీపురంబు ధామముగాఁగన్॥ 10

నటి—ఒక్కటడిగెద-

సూ—ఏమిటది-

నటి—ఆయన విద్వత్కవికదా దేవతాప్రసాదమువడసిన కవివాక్కువలెఁ దన్నాటకము చతురజనమనంబుల సంతోషపెట్టఁగలదా-

సూ—దృఢముగాఁ బెట్టఁగలదు-

సీ॥ పదియారుకళలచేఁ బరఁగెడి యమృతాంశుకాయమం దుండునే తీయఁదనము
అమృతసారాపూర్ణమగు నచ్ఛకచ్ఛంబుఁ బాయకయుండునే తీయఁదనము
కడు ప్రౌఢప్రౌఢయౌ పాల్కడలి మేల్వారద ప్రశ్రేయమైయుండునే తీయఁదనము
చిగురుటాకులఁ గ్రిందుఁ జేయు కామినులవాతెరలలో నుండునే తీయఁదనము
ధరణి నాతీయఁదనము విద్వాంసుఁడు కవి । శేఖరుండును నైనట్టి శేషకృష్ణు
నుక్తివలె నంత మంచిగానుండదనఁగ । నీవువినియుండలేదటే నీరజాక్షి॥ 11

నటి—ఆనాటకమును దెనిగించినవారెవరు-

సూ—జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రి-

నటి—ఏమీ యాయన యవధానాదులుచేయుటయేకాక యిట్టినాటకములుగూడఁ జెప్పుచున్నాడా-

సూ—ఓసిమూఢురాలా యెందుకే నీకీసందేహము-

ఆ॥ కావ్యనాటకములఁ గరము తానీక్షించి । ప్రకరణాంత తర్కపాతుఁడగుచుఁ
బరగుతన్మనీషి నిరుపమానంబైన । నాటకంబుఁ జెప్పుట బూటకంబె॥ 12

నటి—(సహాసముగా) ఆర్యా యిది యిట్లుకానిండు- ఇంకొకటి- మనగాననృత్యాదికంబున రవంతదప్పినను దుర్జనులాక్షేపింతురు- అట్లుచేయకుండ వారినిఁజక్కఁ జేయవలె-

సూ—వనితా దుష్టులకది స్వభావము వేయియుపాయములచేతను నదిమాన్పించఁదరము కాదు- ఏలనన

ఆ॥ అమృతకిరణుఁడెప్పు డమృతంబు వెదఁజల్లుఁ । బాము గ్రక్కువిషమె ప్రబలముగను
సజ్జనుండు గుణమె సాధించుచాటులైన । దుర్జనుండు మాపు దోసమరసి॥ 13

కావున నైనయాలస్యముచాలుఁగాని ప్రావేశికమైనసంగీతముఁబాడుము-

నటి—మఱి యేఋతువునాశ్రయించిపాడుదు-

సూ—సకలప్రాణిసుఖాకరంబగు వర్షాకాలము నాశ్రయించి-

నటి—చిత్తము (అనిపాడును)

తే॥ దెసిఁగన్గొనఁ గానాను దిక్కులకును । గడిమిమొగ్గలచేఁ బులకాంకురములు
విద్యుదుజ్జ్వలనీలాచ్ఛవిగ్రహమున । కెరగు డావానకావున కీరలివుడు॥ 14

సూ—పూబోఁడీ బాగుగావర్ణించితివి సకలమంగళాలయముకదా యీసమయము

క॥ విలయితవసుదేవవ్యథ । మలివేణీనయనమహము హలిసఖమై రా
జలధరకాలముహరివలె । విలఁగంసోద్ధతి యడఁగ కేలానిలచున్॥ 15

(తెరలో) ఓరీ యలీకవైతాళికా దుర్మార్గా సకలసురాసురచక్రచూడామణిమయూఖమాంసలప్రతాపాగ్నినిర్దగ్ధవైరిజాతుండును త్రిభువనజయలక్ష్మీవిభ్రమావాసమండపస్తంభాయమానప్రచండభుజదండుండును సకలవీరవంశావతంసుండును నగు కంసునకే యాద్ధ్యత్యమడఁగవలెనని యిచ్ఛయించుచుఁ బ్రలాపములాడుచున్నా వెవఁడవుగా నీవు-

నటి—(వణఁకుచు) నాథా యొక్కఁడిదిది యకాలికప్రళయవాతవిఘటమానబ్రహ్మాండఖండప్రస్ఫురద్ఘోరనిర్ఘోషశబ్దాయమానదశదిఙ్ముఖమై యొక్కచో సారిగర్జించుచున్న దిగ్గజములఘీంకారమువలె నతికఠోరమగుకంఠధ్వని వినవచ్చుచున్నది-

సూ—అబలా నేనుగూడదీనినెఱుఁగను (బాగుగా నాలోచించి) నిజము గానీతఁడు

మ॥ తనపేరంగలయాతురంబులిపు డేతత్పద్యమం దేఁబతిం
చినవాలించి మహాగ్రహంబుకతనన్ మేల్కొంచి కండ్లెఱ్ఱఁజే
సినకంసుండు విభంగురభ్రుకుటియై చేఁబూనితల్వారొకం
డినవేత్వంచయిగుమన్నవాఁడు భయదాస్యస్ఫూర్తిమై యీయెడన్॥ 16

కావున మనకితనిముందరనుండు టుచితముకాదు. ఏలనన

క॥ చెల్లెలిఁ దండ్రిన్ మఱఁదిని । నల్లుండ్రను జంపనున్న యీపాపిష్ఠుం
డిల్లాల మనలనేకియఁ । జల్లఁగనీక్షించుచెపుమ సదయుండగుచున్॥ 17

కాఁబట్టి రమ్ము మఱియొకచోటికిఁబోదము (అని నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన.

(అంతట ముందుఁ జెప్పినచొప్పునఁ గంసుఁడు ప్రవేశించును).

కంసు—(గర్వముతో నడచుచు సక్రోధముగా) ఏమంటివిరా యేమంటివి. ఇలఁ గంసోద్ధతి యడంగ కేలానిలచున్ అనియా ఓరీ త్రిభువనైక వీరుండును నిర్మితాశేష ధర్మదధ్వాంతధ్వంసుండును నగు కంసుని నీవిప్పటికిని నెఱుఁగవా.

శా॥ యద్దోర్విక్రమవీతిహోత్రశిఖలన్ వ్యాప్తాంగులై శీతభూ
భృద్దేశంబులు జేరెశూలి యుదధిం వెన్నుండుబన్నుండడే నా
పద్దూరంబగుమౌనివృత్తిఁబడసెన్ బద్మాసనుండైయజు
డుద్దండున్ ఘను నట్టినన్ గన నెవండోపున్ బ్రపంచంబునన్॥ 18

(చేతులు పిసికికొని) ఓరీ

శా॥ కారాగారనియంత్రితాష్టదిపసక్రాంతాక్షిమేఘాళి నే
పారుల్ గుర్సినవృష్టి పెద్దనదులై చల్లార్చుచున్నన్ మహా
ఘోరోగ్రక్రియ మండఁజూచు ఘనుఁ ద్రిలోకోజ్జృంభితైమించు నీ
వీరాగ్రేసరుదోర్మదంబునణచన్ నే శక్తుఁ డెవ్వండగున్॥ 19

(తెఱలో) ఏమిప్రగల్భములుకొట్టెదవు లే

ఉ॥ ఏయసురారియాలమున నింకఁ ద్వదుద్ధతి పెల్లడంగునో
యాయన యప్రమేయతనుఁడయ్యు ననిర్వచనీయభాలుఁడై
యీయెడనున్నవాఁడు తన నెవ్వ రెఱుంగక యుండునట్లుగా
హాయిగఁ బెద్ద కొండగుహయందలి సింహపుపిల్ల కైవడిన్॥ 20

కం—(సభయముగా స్వగతము) ఏమిది యాకాశమున దురుపశ్రుతి వినవచ్చుచున్నది యాకాశవాణి యెన్నటికి నబద్ధము కాదు. సహజశత్రువులగు దేవతలు మాచేత ననేకములగు దెబ్బలుతిని పగఁదీర్చుకొనుటకుఁ దామశక్తులయ్యును ననేకావతారము లెత్తియున్న పురాణపురుషుని మరల నవతరింపఁజేయఁగలరని యిది సూచించిన సంగతియు. నా చెల్లెలయిన దేవకిని వసుదేవునకిచ్చి పెండ్లిఁజేసి రథముపైఁగూరుచుండఁ బెట్టుకొని యత్తింట దిగవిడచిరాఁబోవుచున్న నన్నుఁగూర్చి యంతరిక్షచారిణి యగువాణి

క॥ తుష్టయగు భగిని మెచ్చఁగ । నిష్ఠుఁడవై రథముగడపె దెరుఁగవుమీఁదన్
శిష్టయగు నీతలోదరి । యష్టమగర్భంబు నిన్ను హరియించుఁజావిరా॥ 21

యని మునుపుగూడఁ జెప్పియున్నది. అదివిన్న పిమ్మట నేను శత్రువుఁడు పుట్టునన్న శంకతో దేవకీవసుదేవులకిరువురకుం దృఢముగా సంకెలలు వేయించి కొట్టులోఁగూడ బెట్టించితి. ఆదేవకినీల్లాడినతోడనే పిల్లవాండ్రనందరిం జంప నేవంపితి నిపుడో చంటిపిల్లను యయ్యేలంబరుండియున్న యోగమాయను బండకు వేసి బాదఁగా నా చేనుండియెగిరి గగనతలమునకుం దుమికి ముందుఁ జెప్పినవిధముగ నే చెప్పినది. నారదుఁడుకూడఁ జెప్పియుండెను నేమంచే వైకుంఠనాథుఁడు భూభారమును దించుటకు మఱియొకయవతారమున బాలుఁడై బాలలీలలతో సపరిజనముగఁ బ్రచ్ఛన్నరూపమున నాలమందలోఁదిరుఁగుచున్న వాఁడని. కావున నీయనర్థంబగు కార్యంబునకుఁ బ్రతిఁజేయ నుపేక్షింపఁగూడదు. కానిమ్ము (ప్రకాశము తెలవంకఁజూచి) ఎవరక్కడ

దౌవా—(ప్రవేశించి) జయముజయముమహారాజా యదిగోవచ్చితి

కం—హేమాంగదా యమాత్యునిబిలువుము

దౌవా—చిత్తము దేవా (అని నిష్క్రమించి యమాత్యునితోఁగూడ మరలఁ బ్రవేశించి) ఇటుయిటుమంత్రిగారు. ఈమహారాజుగారు చాలసేపటినుంచి మీకుగా నెదురుచూచుచున్నవారు కావున సమీపమునకుఁబొండు

ఉ॥ ఏలిక యూడఁబీకఁబడి హెచ్చుమదాంబులస్లబద్ధ పె
న్వేలుపుఱేన్గుదంతములు వట్టియమర్చినగద్దెనుండె జైల్
పాలయి చామరంబులను వైవగుణాంగన లెర్రఁబారక
న్మాలలునోకి యుగ్రబడు తెల్లనిపొంకఁపుగొడ్గుదాల్చుచున్. 22

అమా—(ముందరరాజునవలోకించి) ఎందుకో గపాంతరావేశమైనట్లు విలక్షణముగాఁగనపడుచున్నాఁడు.

చ॥ పరుషతరంబులైనయెగశ్వాసలచేనధరోష్ఠమెండఁగాఁ
గొరుకుచుఁబండ్లు రెప్పలాకకొంచెమువాలిచి కండ్లుగండముల్
మెరయఁగనెర్రనై కరము మేటివిచారముతోడనెద్దియో
నెరిఁదలపోయుచుండెమది నిర్వ్యవహారతఁ దా నతాన్యుఁడై॥ 23

ఇందుకుఁగారణ మెందుకో సంభవించినగొప్పభయరోషములుకావచ్చును గానిమ్ము తెలుసుకుందము (సమీపించి) జయముజయము మహారాజా

కంసు—అమాత్యశేఖరా యిక్కడఁగూర్చొనుము

అమా—(కూర్చొని) మహారాజా అదృష్టమన మీఁది

చ॥ పగతుర నెత్తురన్ మధువుఁ బానము సేసియ తేఁచ్చ మత్తయి
తెగని జయిల్ విధింపఁబడు దేవలతాంగుల కండ్లనీళ్ళతో
సొగసుగఁ దానమాడి తమచొక్కపురీతిని చీరగట్టి బల్
మిగిలెడి రాజ్యలక్ష్మి దగ మిమ్ముఁగవుంగిటఁ జేర్చెఁ బ్రీతిమై॥ 24

ఇట్టిచో మీరు వ్యసనపడుటకుండు కారణమేమో తెలుపఁగోరుచున్నవాఁడ

కంసు—ఏమి వ్యసనమున్నది

ఉ॥ దాసులఁ జేసి దేవతల దండిదిశాగజముల్ హరించి యే
మోసము లేక వైరమనుమచ్చటఁ గానక శంకవీడి యు
ల్లాసము మీఱ ముజ్జగములన్ జిరకాలమునుండి యేలు నీ
భాసురమూర్తినిన్ వ్యసనభాగినిఁ జేయ నిఁకెవ్వఁడుండెడిన్॥ 25

ఐనను దురుపశ్రుతిశ్రవణసంభవమయిన సందేహపిశాచము చేయఁగా నామనమునకేమో స్వస్థత లేకయున్నయది

చ॥ అరయుమ రేమి కాదుమన కైనను శత్రువుఁడన్న శబ్దమే
కరముకఠోరమై పడుచుఁ గర్ణయుగంబును బాధపెట్టెఁ జే
రురుమును విన్న సింహమున కొక్కొకపట్టున ధాత్రిపైని నే
న్గరుపను భ్రాంతిఁ గోప ముదయంబగుచుండుటఁ జూచియుండమే॥ 26

అమా—మహారాజా యేమిటా దురుపశ్రుతి

కంసు—(ఏయసురారిమూలముగనన్న 20 వ పద్యముఁ జదువును).

అమా—(స్వగతము)

క॥ ఈ దేవవాక్యబద్ధము । కాదెంతయుఁ జింత సేయఁగాదగఁ దధిపుం
డౌదౌ కా దీనికి విరుగుఁడు । హా దైవము నైఁ బ్రయత్నమంతయు వృథయే 27

కానిమ్ము (ప్రకాశము) మహారాజా మీకీచింత యేటికి

శ్రీ

భారతీవిలాసముద్రాక్షరశాల, నర్సారావుపేట.

ప్రకటన.

—:(0):—

సీ॥ శ్రీవీరలక్ష్మీ నృసింహునికృపచేత బాపట్లపురినుండి బయలువెడలి।
జలములకై చాల కలవలపడుచున్న నర్సరావుపేటకు నమరఁజేరి।
యచ్చటబాలుని యచ్చొత్తుయంత్రంబు ఇవటూరి వియ్యన్నయింటనునిచి।
దీపింప "భారతీ దేవిముద్రాక్షరశాల" నామంబిడి సంతసముగ।

తే॥ గీ॥ గ్రంథముల నచ్చువేయుటకై ముదమున।
ప్రభువు ననుమతి వడసితి శుభయముగను।
గాన బుధులార యింకనూ గ్రంథసమితి।
నచ్చువేయించఁగోరెద నతిరయమున॥

తే॥ గీ॥ ఇదినదీమాత్రుకముగాదు ఎంచిచూడ।
దైవమాత్రుక దేశమై తనరుకతన।
వర్ష మేకుర్వగాబలె హర్షమొప్ప।
జలసమృద్ధియుఁ గలుగంగవలయునిచట॥

మరియు నీముద్రాక్షరశాలయందు అన్నివిధములగు అచ్చుపనులును, బైండుపనులును మిక్కిలి అందముగాను సరసమైనరేట్లతోను తయారుచేయబడును.

విలాసము:—

నర్సారావుపేట తాలూకా అరండల్‌పేటలో ఇవటూరి వియ్యన్న పంతులుగారి డాబాయింటనుండు భారతీ విలాసముద్రాక్షరశాల అని వ్రాయవచ్చును.

2౬—౮—10

ఇట్లు బుధజనవిధేయుడు,
ముద్రాక్షరశాలాధికారి, భట్టిప్రోలు బుచ్చిలక్ష్మీనరసింహమునకు సంరక్షకుడు నగు కర్లపాలెం బుచ్చయ్య.

B. V. Press Narasaraopet.

శ్రీమత్

అభినవ సరస్వతి

——:(o):——

[ఇది మాసమునకొకసారి ప్రచురింపఁబడును.]

సంపుటము ౨. } జానపాడు. సాధారణనామసం॥ భాద్రపద { సంచిక ౬.

పత్రికా విమర్శనము.

శ్లో॥ ఆన్వీక్షకీం చాత్మవిద్యాం వార్తారంభాంశ్చలోకతః
ఇంద్రియాణాంజయేయోగం సమాతిష్ఠేద్దివానిశం॥ } మత్స్యపురాణము

అధీతన్యాయులై యాత్మవిచార మొనరించుటయు లోకమునుండివార్తలంగ్రహించుటయు నింద్రియజయార్థమై యోగమభ్యసించుటయు జనులకు నిత్యకర్తవ్యములు ప్రథమమువార్తాపత్రికల యావిర్భవ మీధర్మమునను సరించియే కావచ్చును. అటుపై క్రమముగా గ్రంథపత్రికలు మొదలైనవియుం బయలుదేరినవి ప్రస్తుతము రాజభాషయైన యింగ్లీషునం దద్విద్యాపారంగతులగు బుద్ధిమంతులనేకులు దినపత్రికలంబ్రచురించుచు రాజకీయోద్యోగులకు బహుదేశవార్తలందెలుపుచు విశ్రమసమయముల వినోదపెట్టుచున్నవారు. ఆంధ్రపత్రికలుగూడ దినదినాభివృద్ధింగాంచుచున్నయవి. అందునాకు దెలిసినంతలో కృష్ణాపత్రిక ఆంధ్రపత్రిక ఆకాశవాణి శశిరేఖ దేశాభిమాని మొదలుగాగల వారపత్రికలు రాజకీయసాంఘికాది విషయబహుళములై జనులకు విచిత్రవార్తలందెలుపుచు విరాజిల్లుచున్నయవి మతవిషయములును సంఘవిషయములును నితర విషయములునునగు వ్యాసములతోను గ్రంథములతోనునిండి ప్రబంధకల్పవల్లరి సుదర్శని స్వధర్మప్రకాశిక ఆంధ్రభారతి సరస్వతి మనోరమ వసుంధరమున్నగు ననేక పక్ష మాస పత్రికలుం బ్రకటింపబడుచున్నవి. ప్రబంధకల్పవల్లరి వసుంధర కృష్ణాపత్రిక యాకాశవాణి సుదర్శని ప్రభృతులవిషయమై మాకుఁ దోచినయభిప్రాయము.

ప్రబంధకల్పవల్లరి:—దీనికి బహుగ్రంథశోధకుండును గృతియుగపురుషుండును

నగ్రహారీపుండును జమత్కారనిదానాది గ్రంధకృత్ప్రోధకవి గోపాలకృష్ణసచివాను జుండును నగు గుంటుపల్లి సోమయామాత్యునిచేఁ బ్రచురించఁబడుచుండుటచేతనే ప్రథమపూజ్యత- రెండవది ప్రాచీన నవీనోద్గ్రంధ ప్రచురణము- సనాతనపుణ్య పూరుషులచరిత్రలును గొన్నిదినఁబ్రచురించఁబడును- ఇందలి విమర్శనము ప్రమాణబహుళమై విద్వద్రంజనము జేయుచున్నయది కావునమతాభిమానులును వ్యుత్పన్నులును నగు వారికత్యంతాదరణీయము ఇదిమాసపత్రిక- చందారు 3-0-0 వలయువారు కొమ్మాల పాటి పోష్టు చెన్నుపల్ల్యగ్రహారమునకు బత్రికాధిపతిపేర వ్రాయవలెను.

కృష్ణాపత్రిక:—ఇది కృష్ణాగుంటూరుజిల్లాలలో మిక్కిలిప్రసిద్ధిఁగాంచిన వార్తాపత్రిక వారమునకు 2 మారులు ప్రకటింపఁబడును. ఇందురాజకీయ సాంఘీకాది విషయములేకాక విద్యావిషయములుగూడఁ బ్రచురింపఁబడును చందా సం॥కు రు 3-0-0 వలయువారు మేనేజరు కృష్ణాపత్రిక మచిలీపట్టణము అనివ్రాయవలెను.

వసుంధర:—ఇది పక్షపత్రిక ఇదివరకేకొన్నిమంచి విషయములం బ్రచురించు చున్నది ఇకమీద విశేషములుగూడఁ జాలబ్రకటించఁబడును ఇదిగాకదీని చందాదార్లకుఁ గొన్నిగ్రంధములుగూడ బహుమతి చేయఁబడును చందా వి పి ఖర్చులతో రు 1-6-0 మేనేజరు వసుంధర మచిలీపట్టణము అనివ్రాయనలయును.

ఆకాశవాణి:—ఇది కృష్ణాపత్రికతో సమానమగు వారపత్రిక అత్యంతరమణీయము అదిరాజమహేంద్రవరమునఁ బ్రచురించబడును. వలయువారు మేనేజరు ఆకాశవాణి రాజమండ్రి అనివ్రాయవలెను. చందా సం॥కు రు 2-0-0 లు

సుదర్శని:—దీనికిం బ్రోధకవియే ప్రచురణకర్తయగుటఁ బ్రాశస్త్యమువేరచెప్పనవసరము ఇందుఁజాలవరకుఁ బ్రబంధనాటకాదులే ప్రకటించఁబడును వలయువారు కస్తూరి శివశంకరకవి, విశ్వాసరాయపురం శివకోడుపోష్టు గోదావరిజిల్లా. అని వ్రాయవలెను. ప్రకృతము చందాదార్లుగా జేరినవారికి శంకరరామాయణము బలజాసౌధద్రీయము బహుమానమిత్తురు ఇది మాసపత్రిక చందా సం॥కు రు 2-0-0 లు.

శతావధానుల వివాదము

ఆర్యులారా!

ప్రస్తుతకాలమునఁ బిఠాపురసంస్థానమునందుండి శతావధానులమని పేరు పెట్టుకొన్నవారిలో నొకరిపేర రిజష్టరు లెటరు వ్రాసివారు త్రిప్పివేయుటంజేసి యదిపత్రికాముఖమునఁ బ్రకటించితిని పిదపవారు దానికి సమాధానమని చాటుఁగా బ్రచురిం

చిన పద్యములో కమిశ్రునివలన నాకులభించి మరల బ్రత్యుత్తరము రిజిష్టరుచేసి పంపితిని. అదియును వారు త్రిప్పివేసిరి. ఈవిషయమెల్ల సజ్జనులకుం దెలియుటకై పత్రికాముఖమునఁ బ్రకటించుచున్నాను. ది॥ తి॥ శాస్త్రి

„మహారాజరాజశ్రీ ఓలేటి వేంకటరామయ్యగారికి,

అయ్యా, మీరందరుఁ దిరుపతి వేంకటేశ్వరులకు వేంకటరామ రామకృష్ణకవులీశ్వర వేరులని తలఁచుకొ వ్యాగ్వ్యాయముఁ గావించినట్లు వినుచున్నాము. మీ వాదము మీరు స్థిరపరచుకొ దలఁచితిరేని దానికిం దగిన ప్రయత్నము మీరు కావించి మమ్ము సభకు రప్పింపుఁడు. లేనా మేము కావించి మమ్ము సభకు రప్పించెదము రండు! ఈశ్వరవేరులో తెలుగు బెండ్లో విద్వల్లోకమే నిర్ణయించెడిగాక!

ఉ. ఆశుకవిత్వమందున జయంబు వహింతురొ శబ్దశాస్త్రమం
దాశ వహింతురో మరియు నద్భుతరీతి శతావధానమం
టాశతపద్యకల్పనల డంబు వహింతురొ యీ సభార్థమే
దేశము మీకు సమ్మతమొ తెల్పుఁడు సల్పుఁడు తత్ప్రయత్నమున్

చ. ఒకరొడఁ గూపకూర్మగతినుండి ప్రగల్భములాడువారు వే
లకు మఱి వేల్కొ-వుల్ గలరిలాతల మించుక జూచితయ్యెనకీ
ర్తికొయపకీర్తికో తగిన రీతి సమార్జన సేయుటొప్పును
రకతగనుండు టొప్పెడి ధరం బగుపూనిక లేక యుండినన్

చ. గురువో శిష్యుఁడో మీకుఁ దానగుటచేఁ గోపంబు మా వేంకటే
శ్వరుఁ డిప్పట్ల వహింపఁడయ్యె నిఁక నెవ్వా రెట్టివారైన నె
వ్వరు శాంతంబు వహించియున్నను వృథా ప్రాగల్భ్యదుర్వాదుషీ
భరమున్ దిర్పతి సైఁచునే కవులు నేఁ డీ సందు రేఁపైచినన్.

చ. కలిపరిపూర్తిఁ జెందె నెవిగన్నదు విష్ణుపురాణమందు గు
ర్తులు సకలంబు నయ్యవి యొతో చెడు నెల్లెడ శిష్యు లేడ; భూ
స్థలిగురు లేడ! యింకనన్నుతంబుఁ గృతఘ్నత రెండుమాత్రమే
బలముగ నూని యెల్లరును వర్తిలవచ్చు యథేష్టరీతిగన్.

కాకినాడ 15—6—10 చిత్తగించవలెను.

దివాకర్ల తిరుపతి శాస్త్రి, శతావధాని.”

పైదానికి వారుచాటుగా బ్రచురించిన పద్యములు

ఉ. మూఢకవితావిశేషములు మానసవీధిని సంచరింపవే
రేకవిభోగిభోగముల కీశ్వరవేరు లటంచుగొందరీ
లోకులుపల్కుచుండ్రు గుణలుబ్ధులుగావున మీరుసెప్పుగోఁ
గాకవికాచపాత్రల మొగంబులుమూయఁగ జీల్గుబెండ్లమే

చ. గురువని శిష్యుడంచు నొకకొంతచమత్కృతి బూనివేంకటే
శ్వరుడు సహించెఁగాని యిఁకసైపఁడు తిర్పతియంచు బల్కెడీ
వరయకవెంకటేశ్వరుని యాదరణంబునఁ గాశితిరికన్
దిరుపతిమార్గమిట్టిదని తెల్పనెఱుంగ నెవండుగోరెడున్.

ఉ. అర్భకులేమిసేయఁగలరంచుఁదలంచితివేమొ యిట్లసం
దర్భములైనమాటల యదార్థములంచుఁ దలంపకెంతయున్
నిర్భయవృత్తిఁబల్కెదు మనీషులు నవ్వనసహ్యకల్పనా
గర్భితవాక్యసంపదలు గల్గివెమాకును వెల్లడింపగన్

చ. చరలకులార్థచంద్రికెడఁ జాలపఠించితి కానసత్సభాం
తరములనాతినిం బొగడఁదప్పితలంపఁగనంతమాత్రనా
కొరుఁడుగురుండుకాఁడెయటులుండఁ గృతఘ్నతయంచుబల్కఁగా
గురుధన మున్హరించితివె కూళతనంబున నేనుతిర్పతీ

చ. విడివడిమాటిమాటికిని విష్ణుపురాణకథాప్రసంగముల్
దడవెదునన్నుదూఱుటకుఁ దత్పరతన్గురు డాతఁడంచు నే
నొడువకయున్న శిష్యుఁడని నూటికిఁగోటికి గూడనీవుసె
ప్పెడునది చాలదే వినిన పిన్నలు పెద్దలు సంతసింపఁగన్

శా. చూడంజాలక కూపకూర్మములటంచున్నమ్ము నిందించెదే
వాడన్ గన్గొనినన్ బఠింపుచును గర్వస్ఫూర్తిభాషించుచున్
నీడంబోవక వెంటవెంటఁబడుచున్ వేయిండ్లపూజారియా
వాఁడామీకుఘనుండు చాలునివిదుర్వాదంబులింకేటికిన్

☞ (ఈపద్యములకు తిరుపతివేంకటేశ్వర కవులువ్రాసిన ప్రత్యుత్తరము ముందు పత్రికలో ప్రకటింపబడగలదు).

వసిష్ఠజననము

జనమేజయుండు మునినాథా వసిష్ఠునకు మైత్రావరుణియను నామంబు జన్మవలనంగల్గెనో కర్మవలనం గలిగెనో తెలుపుమనిన వినిసాత్యవతేయుండు॥

గీ॥ బ్రహ్మవలనబుట్టి పరగవసిష్ఠుండు కనలినిమిశపింప దనువుబోయి
మేదినింజనించె మిత్రావరుణులకుఁ గాననట్టిపేరు గాంచెనతఁడు॥

కం॥ అనుఁడుజనమేజయుండి ట్లను నోమునినాథ యెందుకతనికిశాపం
బునొసంగెనిమి మహాత్ముల కునుదప్పులుగలవె నీతికోవిద చెపుమా॥

చ॥ అనవుడువ్యాసుఁడిట్లనియె నంతయునీకు నెఱుంగఁజెప్పితిన్
మనుఁదనపుణ్యపాపములెమూలము లీసుఖదుఃఖభుక్తికం
చునుఁ జనుఁడెంత చేసికొనుఁజొప్పడ నంతయునారగించుఁగా
వున మునులైననేమి యఘపుంజముఁజేసిన దుఃఖమొందరే॥

గీ॥ చిత్తశుద్ధిలేక జేసినతపములు రిత్తలగునుగాక బృధివిదాని
సత్త్వవలననేమి సమకూరుసకలార్థ వేత్తలొందరేవి పత్తులధిప॥

కం॥ పామరుఁడుముక్తినడయును భూమిన్ సత్యవ్రతాది పుణ్యులపోలెన్
శ్రీమాయాశక్తిమహిమ మేమనివర్ణింతుసర్వ మీశ్వరియెఱుఁగున్॥

గీ॥ రాగదంభమోహ రహితమైయలరారు శక్తిభక్తిగలుగ ముక్తిగలదు
దళముశివునిమీఁద తలపుసానులమీద నైనఫలముగలదె యవనినాథ॥

కం॥ క్షమనిక్ష్వాకుకులజుఁడగు నిమిధర్మపరుండుపరమ నీతిజ్ఞుఁడురూ
పముసంపదసత్యముదా నముజ్ఞానముగలుగువాడు నరలోకపతీ॥

వ॥ అతండు గౌతమాశ్రమ సమీపంబున బ్రాహ్మణహితంబుకొఱకు జయంతుపురంబను పురంబు నిర్మించుకొని యందుండి యజ్ఞంబుసేయందలంపడి సకలసంభారంబుఁగూర్చుకొని భృగు, వామదేవాంగీరస, వసిష్ఠ పులస్త్యఋచీకపులం క్రతుముఖ్యులగు వేదపారగులైన వారినులం బిలిపించి నిజగురుండైన వసిష్ఠుంజూచి నేనైదువేలేండ్లు దీక్షనుండి దేవీయజ్ఞంబుసేయసమకట్టితి నదిసేవింపవేయనుఁడు నేనింద్రునిచే నిదివఱక దేవీమఖయాజనార్థము నియుక్తుండనైతి నతండుపంచశతవర్షంబులు దీక్షనుండుగావున నింద్రయజ్ఞానంతరము వచ్చినీకుయజ్ఞంబుసేయించెద. నాపుఁడురాజన్యుండు సకలసంభారంబులు సమకూర్చుకొని సర్వమునుల నియంత్రితులం జేసికొని యున్న నేనెట్లుయజ్ఞంబుమానుదు. నిక్ష్వాకుకులంబున గురుండవయ్యు నీవిట్లుసెప్పుటయుచితంబుగాదు. ధనలోభంబున నీవిట్లుసేయుచున్నవాఁడవు నాపుఁడు నిలువకయింద్రయాగార్థంబు వసిష్ఠుండుసనిన గౌతముయాజకుంజేసికొని యజ్ఞంబు పరిసమాప్తినొందించె నంతకుమున్న యింద్రునియజ్ఞానంతరము వసిష్ఠుండునిమి యజ్ఞంబునూడవచ్చియతండునిద్రవోవుచున్న సమయంబగుట లేచి పూజింపమికుద్ధుండై

కులగురుండగు నన్నుద్యజించి యాగంబుజేసి నన్నవమానించితి కావున నీవు విదేహుం
డవుగమ్మని శపియించిన నదివిని పరిచారకులు రాజునిదుర నుండి లేపి చెప్పిన నతండు
గనలుచు వచ్చి యిట్లనియె॥

క॥ నాయందు లేదు నేరము నీయందే కలదు సుమ్మి నెరిధనమంద
త్యాయతతృష్ణను జెందితి నాయజ్ఞము విడిచి చేరి నాడవు మఖమున్

ఉ॥ నాపడవయ్యె ధర్మమును బాసితి నన్విడనాడి యర్థతృ
ష్ణాపరతంత్రవృత్తిమయి నానయొకింతయు లేక నాకును
శాపమొసంగ దేతగునె సంయమి పాపము మూటగట్టెదే
కోపము తాపహేతువగు గూడదెఱుంగవె ధర్మసూక్ష్మముల్

క॥ నీపైనినున్న నేరము నాపై బెట్టితివి యిట్లు నన్ను శపింపన్
గోపము రానేపనిగల దోపిక లేనట్టివాడ వోజ్జలవగుదే॥

వ॥ నీవును విదేహుండవుగమ్మని శపియించిన వసిష్ఠుండు చింతాక్రాంతుండై బ్రహ్మకడకేగి శ
రణుజొచ్చి నిమిశాపక్రమంబు సెప్పి కాయంబు లేని నే నేమి సేయుంగలవాడ న
న్య దేహోత్పత్తియందు నాకుం జనకుం జూపి పూర్వశరీరతుల్యంబగు శరీరంబు నాకు
దయసేయ వేయనుడు వసిష్ఠున్ గాంచి నీకు మిత్రావరుణుల తేజంబుగలుగు నీవయో
నిజుండవగుదు స్థిరుండవుగమ్ము పొమ్మనిన విని బ్రహ్మకు బ్రదక్షిణంబుగావించి నమ
స్కరించి వరుణాలయంబునకుం జని మిత్రావరుణుల శరీరంబునం బ్రవేశించి యున్న
నొక్కానొక నాఁడు॥

చ॥ ననవవయౌవనాంచితఘన స్తని కోమలగాత్రి యుల్లస
ద్భువనజనేత్ర విద్రుమనిభోష్ఠకి సాలయపాశి కంబుకం
ఠి విపులభూధరోపమకటిస్థల చంద్రనిభాస్య కోకిలా
రవఘనవేణి యూర్వసి నిరాకులయై యటకేగుదెంచినన్

క॥ అదివ్యసుదతిగనుగొని ప్రాదుర్భూత ప్రతాప పటుపంచశరో
న్మాదంబున గోరిర బల యీ దెస నేనిలువుమీవు స్వేచ్ఛ నటంచున్

క॥ భానంబు నిలిపి యామిత్రావరుణులు గృహాముననంద దానూర్వసియున్
దావుకొని యుండెనొకనాఁ డావనితన్ గాంచి వారి యాత్మలు గలగన్

క॥ కుంభంబులవీర్యంబుల ఘంభగతిన్ జారద్రవతంత్రమువలనన్
సంభవము నొందిరిరువురు గంభీరమనస్కులగున గస్త్యవసిష్ఠుల్॥

వ॥ అందు మొదటివాఁడగస్త్యుండు రెండవవాఁడు వసిష్ఠుడునయ్యె. ప్రథముం
డు బాల్యంబున దపంబున కరిగె. ద్వితీయుడిక్ష్వాకుండు వేడఁబురోహితుండయ్యె నిం
దువలన వసిష్ఠునకు మైత్రావరుణియను నామంబుగలిగెనని చెప్పి నవినిజనమేజయుండు

తే॥ నృత్యములు సల్పుచుండెడి నెమలిగుంపు । తోటలందుండు చెట్లపైదుముకులాడు
పక్షిజాతులకలకలారావటులు గలిగి । మధురసామీప్యభూమి సమ్మదముఁజేసె 14

మరియును

సీ॥ అది నిమ్మ నారింజ యరటి పోకలు మొదల్ ప్రమాకులకిరవైన మంచితోట
యిది గిరిమల్లిక యిప్ప గుమ్మడు వేప కడిమి మ్రానులు పెంచఁబడెడితోట
యది దాడిమీ పన సాంమ్రఖర్జూరాది తరువులుండినయట్టిదండితోట
యిది మఱ్ఱి రావి జువ్విరుగుడు నేరేడు మారేడు లుండెడిభారితోట

(మరలనాశ్చర్యముతో)

తే॥ అందు మాకందములు మకరందమునను । దృష్టినొందించుచున్నవి తేటిగుంపు
నిందు మందమరందమాకుందగణము । మంద మారుతమున గదలంనొడంగె 15

తే॥ బారిదోపిడికాంద్రమ్యోదలచనవ్వి । మంచిరాజ్యంబునంగూడ నురలనిపుడు
కంపకములగు చంపకగణముతోడ । బాటసారులకిఁక నేమిపరిచయంబు 16

(తెరలోఁ గలకలము)

(ఇరువురును వేగిరపాటుతోఁజూతురు)

(మరలఁదెరలో)

హా యెంతకష్ట మెంతకష్టము ఈసమయమం దెవ్వరును సహాయపడువారులేక పోయిరి. పీనిని గొడ్డునుబాదినట్టుబాదుచున్నా డో హా మహానుభావులారా! రక్షించుడు.

రామ॥కృష్ణ॥ ఆ యితరులెవ్వరో పైనఁబడికొట్టుచుండఁ బ్రోచెడువారులేక మమ్ముఁ గూర్చిమొఱపెట్టుకొనుచున్నాఁ డెవఁడు వీఁడు.

ఒకపురుషుఁడు॥ (తొందరపాటుతోఁ బ్రవేశించి) ఆయుష్మంతులారా! మీపదపద్మములకడజీవించెడి కుబ్జకుడను పేరుగల బలభద్రసేవకుఁడు.

రామకృష్ణు॥ అయితే నేమివాసికి

పురుష్యుడు॥ రాజుగారిబట్ట లి(స్త్రీ)చేసెడిచాకలవాఁడు బడితెపూజఁజేయుచుండఁగా నేను బ్రతిమిలాడి యెట్లనోవిడిపించితి వాఁ డాతగిలినదెబ్బల కిప్పటికిని బూర్వస్థితికిరాలేదు.

కృ—ఐతే రమ్మ చాటుననుండి వాఁ డపరాధముజేయుటకుండుకారణము మెల్లగాఁ దెలుసుకొందము (అని తెరచాటుకుఁపోదురు)

(అంతట "కుబ్జకుఁడును రజకుఁడును బ్రవేశింతురు")

కు—ఓరీ చాకలి! పట్టణప్రవేశయోగ్యములగువస్త్రములు మాదొరలుకట్టుకోవలె నివ్వరా.

ర—తొత్తుకొడుకా యెవఁడవురానీవు మరి నీదొర లెవరు.

కు—నేను నందునికుమారులగు రామకృష్ణుల ధోవతులు పిండుకొనివచ్చు పరిచారకుఁడను.

ర—(రోషముతో) ఓరీ నీతిమాలినవాఁడా నిజముగానీవు పల్లెటూరనుంచుటచే మోటువాఁడవు. నాగరికుఁడవుకావు. కనుక రాజభటులుచూడకమునుపే చప్పుడుజేయక వేగవెళ్ళిపొమ్ము.

కు—చూచి యేమిచేతురు.

ర—ఇపుడు నీవుకూసినకూతవినిరేని నిక నీ వీకూఁపుతో నుండవు.

కు—ఎందువలన.

ర—అనుచితసంభాషణఁజేసితివని.

కు—నేనుమాట్లాడినయనుచితమేమున్నది. వసనముల మనుష్యులేధరింతురు పశువులు ధరించవు.

ర—(అధిక్షేపముతో) వినురా చెప్పెద రాజుగారివిక దా యీయంబరములు అవి పల్లెకొంపలలోఁబడియుండెడి మలకమానిసులకుఁ గట్టుకొనఁదగవు.

కు—ఓయీ! యొక్కమాట యివిధరించుటకు నేనుయోగ్యుండనుగాకపోనీ మావారలుకూడ యోగ్యులుకారా.

ర—ఓరీ! ఈవిషయమునసీతప్పేమిలేదు. అలభ్యవస్తువులనడిగిపుచ్చుకొనిరమ్మనినిన్నుఁ బంపిన నీయేలికలదేతప్పు.

కు—(రోషముతో) ఎట్టెట్టా? ఈబ్రహ్మాండమండలములో మాప్రభువులకు సాధ్యముకానిపనియును లభ్యముకానివస్తువును నుండెనా చూడు.

సీ॥ దానవిఁజనుబాలుద్రావిచంపెనుగాదె కన్నులుదెరువనికాలమందె
కోపించిశకటంబుఁగూలఁదన్నెనుగాదె మూడవమాసంబుముగియునపుడె
మెడబట్టుకొనికూల్చిమృతునిఁజేసెనుగాదె నేఁడాదికుఱ్ఱఁడౌనాఁడెబలిమి
గోమరుఁడై మద్దులఁగూలనీడ్చెనుగాదె రోలఁగట్టగతల్లి రోసిమిగుల
బసనిజీరడె కాయుచుఁబనులనడవి । వ్రేసిగెడపడెవత్సుని వెలగతోడ
సంహరించడెఖరదైత్యు సబలుఁడగుచు। మనుజుగాజూడఁబోకుమీ మాదుకృష్ణు॥

ర—(స్మృతినభినయించి రోషముతో) లంజకొడకా మీదొరల పురుషార్థముమేమెరుగమనియుటరా తెలతెలసొరకాయలు మీదికెగరవేసి మదినరక మొదలుపెట్టినావు వీరితోడఁబుట్టినవారి నేడుగురుని మాతలారులుకాదటరా పెద్దగుండుమీదనెత్తిపడవేసిచంపినవారు అక్కడనుండిన దేహశుద్ధియగునని సందేహించి జననీజనకులసైతముపేక్షించి వ్రేపల్లెఁబ్రవేశించి డాగియుండిరి గొంగడిబొంతలుగప్పుకొనియు దుడ్డుకర్రలుబట్టుకొనియుఁ దిరిగెడి గొల్లరండకొడుకులంగూడి దినములుగడుపుచున్నవారు వారుజేయఁగానె వారి మాతాపితరులపై ద్వేషించి మారాజుగారు కారాగృహములో నిగళబంధనముతోనుంచినారు ఈయుదంతమంతయున్విని రొమ్మురొమ్ముకొట్టుకొని ప్రాణములక్విడువక సహించి యింకనుబ్రతికియుండిరి మహారాజుగారు మరలనిప్పుడు క్షేత్రపాలకునికిబలియిచ్చుటకు వారినికూడఁబిలిపించినాడని వినుచున్నాను.

రా॥కృష్ణా॥ ఇంకను నేమివినవలసియున్నది ఈలాంటికులాధములుకూడ నాక్షేపించుచుండిర.

కృ---కం॥ కరముమదించిచెరించెడి। కరికుంభస్థలముపైకిఁగంతిడుటకు బల్
త్వరపడుసింహమ్బంబును న। క్రూరుపుల్ వ్యధపెట్ట వెపను నంటినగుచుఁన్॥ 18

అహా

తే॥ కక్షదాహంబునం దుదికాలవహ్ని। ననుకరించుచుఁ నావకంబైనరోష
మాఁగకున్నదియిదియేలకన్నగారు। రానురాను మరింత దుర్వారమగుచు॥ 19

రా--- తమ్ముఁడా - సమయముచిక్కినప్పు డూరకుండుటతప్పు

ఉ॥ ఎయ్యదిజన్మమాదిగను నెంతయుఁ బోషితమాచునుండెనో
యెయ్యది కంసుతప్పులను నెక్కువవృద్ధిని గాంచుచుండెనో
యెయ్యదిరాక్షసాటవుల నేచిదహించఁగఁ జూచుచుండెనో
యయ్యురుకోపవహ్నిప్రసమాహుతి యీరజకుండె యయ్యెఁనుఁ 20

కృ--- మంచిది- మీయిష్టప్రకారమ కానిండు(అని రజకునిసమీపించి) ఓరీ చాకలీ

కం॥ రాజునకు మేనల్లుండ్లము। రాజేపిలిపించెనుమముఁ బురములోనికి బల్
తేజునఁబోవలె నోసఁగుము। భ్రాజితపసనముల బాగుపడఁగలఁతేఁనెఁ 21

రజ---(ఉపహాసముతో)

ఉ॥ కట్టుదురిట్టివస్త్రములె కానలనుండెడిమీదుప్రాక్పిపల్
దిట్టగ వారుకట్టినవి తేలవు గొఱ్ఱెలమంద సైన నీ
కెట్టులఁబుపు మిమ్ము బిలిపించిన యాన్ప పశేఖరుండు బల్
గుట్టుగ నేడనోమనుడు కొన్నిదినాల్ చెడిపోక జేల్లపై 22

కృ---(కొంచెమునవ్వి) పుట్టకాయింకను నెందుకాలస్యము ఈ పేల్లరని నిదియరాతికిపై
సకొట్టుము.

కు---దేవరయాజ్ఞాప్రకారమాచరింతును (అని నడుముగట్టి యట్లు చేయుచు)

(తెగిలోఁ గలకలము)

చంపఁబడగడు చంపఁబడగడు ఆహా

చం॥ నగపతిఖడ్గధారకలిని నందతనూభవసేవకుండు తా
గిరగిర కాళ్లఁబట్టి తలక్రిందుగఁద్రిప్పి శిలాతలంబుపై
మరిపడవేయ వే పగిలి మస్తకమొయ్యనఁబాసెఁబ్రాణముల్
మొరవిడుచున్ విశేషముగ భోరని మార్వ్యలుకంగనట్లైసల్ 23

రా— ఓరోరిగోపాలకులారా!

ఉ॥ చాకలివాఁడు చంపఁబడెఁ జయ్యనమాటలు విప్పి వానిలోన్
మీకునభీప్సితంబులగు మేల్వసనంబులుదీసి తాల్పుఁడీ
పోకలు లెస్సజేసుకొని నూకపటీరవరాంశుకంబులన్
రీకుగ రాజవీథులను నేడు చరింతము పట్టణమంతయున్ 24

పురుషుఁడొకఁడు (ప్రవేశించి)

తే॥ పృథులకనకపుసూత్రముల్ బెట్టి నేసి । రత్నములు తాపి త్వష్టయేర్పరచినట్టి
వల్వలను నేను దెచ్చితి ప్రభువుకొరకు । దగుదురీరలె యివి దాల్ప ధన్యులార 25

కృ—మంచిమాట

తే॥ ఉచితమెఱిఁగితి వనురాగముట్టిపడెను । భక్తతతిలోనఁ జేరితి ప్రజ్ఞ నడసి
తనువువిడి కృతకృత్యుండవైతి వింక । నైహికాముష్మికసుఖంబులందుపొమ్ము 26

పురుషుఁడు॥ వాంఛితాతీతమగుప్రసాదముం గ్రహించితి నీదివ్యాంబరంబుల నను గ్రహింపుడు

రామకృష్ణులు॥ భవదిష్టప్రకార మొనరింతుము (అని కట్టుకొందురు)

రాముఁడు॥ అనుజా! యీ దివ్యాంబరాలంకృతవేషమున కనుగుణముగ దివ్యగంధానులేపనముంజేసుకొనిన బాగుండునుగదా

కృ— అన్నయ్యా! ప్రయాణముహూర్తమే సర్వాభీష్టముల్ సంఘటింపజేయును (తిరిగి ముందరఁజూచి) ఆర్యా! యస్మదాగమనవృత్తాంతమున్ విని సుదాముఁడను నీ మాలాకారుఁడు సంప్రీతమనస్కుఁడయి యుష్మత్పూజోచితసంభారములం

పట్టుకొని మనరాకంగోరుచు నిరీక్షించుచున్నాడు చూచితిరా

సుదామ॥(ప్రవేశించి) భగవంతులారా! యీ భృత్యాధముండగు సుదాముండు మీపాదములం బడుచున్నవాడు

రామకృష్ణు॥ అభీష్టసిద్ధియగుఁగాక - ఓయీ! క్షేమమా

సుదా॥ తే॥ ఈగలాదరించ నీమత్స్యమెట్లుగూడు । ననఘులార జగత్క్షేమమునకె చూడ
నఖిలభక్త పరాధీనులైనమిమ్ముఁ గన్నతర్వాత క్షేమంబుగలుగదెటుల ॥ 27

రామకృ॥ సుదామా! నీవురాజాశ్రయమందుండియున్నను మాయందు నిత్యానురక్తుండవనియు భక్తుండవనియు వినుచున్నవారము నీయందుమిగుల ప్రేమగలుగుటయుఁ గూడనదియెకారణము

సు॥ అట్లైనప్పుడో యిక్కడికతిసమీపముననున్న మదీయభవనమున క్షణకాలము విశ్రమించి దయచేయుఁడు

కృ—(రాముని ముఖముఁజూచును)

రా—ఏమివిరోధము - యితని యభీష్టముం దీర్చెదము (అని ప్రవేశింతురు)

సు— ఇదయాసనము - ఇది యర్ఘ్యము - ఇవి యాచమనీయ భక్ష్యభోజ్య లేహ్యపేయ పానక తాంబూల గంధకుసుమాంబరాదులును - గటాక్షించుఁడు

చం॥ బహుళ సువాసనాపలితబంధుర భాంగ్యత పూరితాళమై
సహితసుమల్లికావకుళచంపకజాతి ప్రసూనమాల్యమై
రహిఁ గనుపట్టి నీవిపులరాజతభాజనమందు మీ మనో
విహితములైనమాలికల వేగధరించి కృతార్థుఁజేయుఁడీ 28

రామకృ॥(నవ్వి) ఓయీ! మహారాజపూజోపకరణములగు పేటికను గ్రామీణులకును వనచరులకును నజరుపెట్టుట నీకుఁదగదు

సు— మహానుభావులారా! నేను తత్వముగుర్తెరుఁగని చాకలివాఁడఁగాను-ఎవరెరుగరు

తే॥ పుడమి నాద్యంతములు లేక పూర్ణులయ్యు । మూర్తిభేదంబునొందిన మూలపురుషు
లౌర భూభాగమునందు నవతరించి తిరుగుచుంటిరి పిల్లలై మాకిపుడు॥ 29

కృ— [ఎత్తిపొడుపునవ్వుతోఁ దనజేతితో సఖని చేయిపట్టుకొని] మంచిదిగమ్ము పోద
ము (అని బయలుదేరి ముందరఁ జూచి యాశ్చర్యముతో) సుదామా!

తే॥ భూరిలతాలాస్యసహితమై పూర్ణచంద్రు । ననుకరించుచున్నది యాననంబు
కదలికదలని కండుతుమ్మెదగుంపుబారుఁ । బోలుచున్నది చక్రనికీలజడయు॥ 30

తే॥ అట్టియాఱెండు చనుమొనలంటియుండ । ముష్టిపైనున్న నడ్డపై మోపి మోచెను
గనుచుఁ బురవీథి మూఁడునంకగలతోడ । నిందుఁదోతెంచుసుందరి యెవతెయెపుడు

సు— సమీపమునకే వచ్చుచున్నదికదా యాబిడనే యడుగుదము చెప్పవలసినది స్వయ
ముగానే చెప్పును.

కుబ్జ— (ప్రవేశించి తిరిగి సాభిప్రాయముగా)

కం॥ సుందరి తాజితమారుఁడ్ । బృందావనచారు ఘూర్ణగీబారుంగా
నందసుకుమారుఁడ్ వింగునఁ । దందురు చెప్పంగఁ జూచినై లిందనుకేఁడ్॥ 32

తే॥ అట్టిసుమకోమలుం డెటులరుగుదెంచె । ననుచు నంతఃపురంబున నాలకించి
కాంచనెంచితిఁ గన్నులకొరువుదీర । తీవిఁ బురసుందరీజనజీవనుఁడు॥ 33

ఇప్పు డెక్కడఁ గనుపడును? అమ్మయ్యా!

సీ॥ వ్యాఘము గావిసించి తేజరిల్లుచునుండు కమలంబులంబోని కన్నులవాఁడు
తుసలయనిళమునకుం బోలె నల్లనావన్నెగల్గినకాయ మున్నవాఁడు
పంతమాదిగఁ గాళ్ళకడదాక నేలాడు శ్రీతులసీమాల చెలఁగువాఁడు
మేల్మిబంగరుజరీ మెరుఁగులీనెడుమంచి పట్టుపుట్టముఁ గట్టినట్టివాఁడు
సన్నుతాంగి యశోదమ్మ గన్నవాఁడు । విమలగంగాప్రవాహంబు యమునతోను
లలితనీలాంగుఁడై నల్లనలునదాల్చు । నన్నతోఁ గూడి యిటువచ్చుచున్నవాఁడు

(ఇట్లు చిరము విలోకించి నిలుచుండును.)

కృ— (దగ్గరకుఁబోయి) అమ్మా!

ఆ॥ ఎవరునీవువచ్చుటెందుండియిచటికి । నెవరునింబ్రేషించినాడు
ఏమిటద్ది యెవరకీబోవుచున్నావు వినయసిద్ధిలాగు వేడ్కఁబూని॥ 35

కుబ్జ— వినుముమహానుభావా! నేను గంసమహారాజుగారి యంతఃపుర పరిచారికను. నా పేరు త్రివక్ర. దివ్యాంగరాగార్హమైన కర్పూరాగరుకస్తూరికకొక్కలములతోఁ గూడిన నీగంధమును దన్మహారాజుగారి నిమిత్తమై కొనిపోవుచున్నదానను. నేను దీసుకొనిపోయిన కుసుమవసనానులేపనతాంబూలప్రభృతులేయారాజుగారి కతిప్రియములుకాని మరియొకరుతెచ్చినవి కావు.

కృ— (ఎత్తిపొడుపునవ్వుతో) ఇది యుచితమే?

తే॥ వెలది రాజును జేబులోవేసుకుంటి । విలువగలదటెనీవంటి దెందునైన
రహిఁ ద్రివక్రమనినుఁగోరె నహహ రాజు । నింతపాటిగుణజ్ఞుఁడు నెందు లేఁడు॥36

కుబ్జ— చాలులెండిపరిహాసము.

కృ— ఎబ్బే యిదిపరిహాసముకాదు. వినుము చెప్పుదును. రసికులు గుణములుచూతురుకాని యాకారముంజూడరు. అటుగాకున్నను బ్రాక్తన సంస్కారబలంబున నొక్కొకరి కొక్కొకరిపైన గుణపరీక్షతో నవసరములేకుండనే ప్రేమ ఉదయించును.

తే॥ పుష్పఫలపూరితంబులై పుడమిపైని । నెందుఁజూచిన వృక్షంబులెన్నిలేవు
ఐనను పికవ్రజంబుల కన్వహంబు । తియ్యమామిడిపైననే తీపిమెండు॥ 37

కుబ్జ— నాశరీరమునకు దైవముబెట్టినవంకరగాని యన్యముగాదు దీనికి నే నేమిచేయఁ గలదానను.

సుదా— అట్లైనప్పుడో దేవతలకుం దేవుఁడగు భగవంతుని భజించుము దీన నీ కైహికాముష్మికములు రెండును జక్కఁబడును.

కుబ్జ— ఇట్టిసుసమయమునఁగూడ నీవు నాకిదియుపదేశించవలెను.

దక్షిణకాశీస్థలము దక్షవిభేదినగంబు నాంధ్రప
ద్మాక్షునివాస మాదిగ మహాస్థలముల్ గనుఁగొన్న మేలగున్ 119

ఆ॥ కాంతిగలుగుఁ దనువికారంబులడఁగును । హాత్యలెల్లఁదొలఁగు హాయిఁజెందుఁ
తీర్థసేవవలనఁదీరని పాపముల్ । గలవె చెప్పఁ జూప నలఁగుభూప 120

కం॥ అని చెప్పినఁదదవ్యాత్సభఁ । గనుఁగొని మోదమున, విప్రగణమునకిష్టా
భినవాంబరములు మొదలుగఁ । దనివిచనన్ దానమిచ్చి ధైర్యస్ఫురణన్ 121

సీ॥ పటహభేరీసముచ్చటవిరావస్ఫూర్తిఁ బద్మాసనాండంబు పరియవార
రథహస్తితురగవీరభటప్రముఖసైన్యపదఘట్టనల ఫణిప్రభుఁడు ప్రుంగ
బటుశంఖకాహళప్రబల ఝాంకారిణాంబుచే దిక్కులన్నాలికిఁజెదరఁగరవం బు
నిజబిరుదాంకితధ్వజపటీసంజాతపవమానములు మేఘపంక్తిఁదోలఁ
చామరఛత్రపల్యంకికామహీశ । లాంఛనాకల్పకిమ్మీరలలితకాంతి
నంబరమకూలశ్రీకచాపంబుదోప । నలుగుభూపతి తీర్థయాత్రలకు వెడలె 122

వ॥ ఇట్లు మంత్రి పురోహిత సామంత పుత్ర మిత్ర కళత్ర దౌహిత్ర గోత్ర సహితంబుగాదండు వెడలి ఛత్రచామరాందోళికాలవట్టధ్వజపతాకంబులు మెరయ భుజాదండమండితమండలాగ్రమండలాఖండతేజఃపిచండిలంబై యజాండభాండంబునిండుజూప దండనాయకులు మొనకొని యుభయపార్శ్వంబులంజన్నుదేర మరకతమణిఖచితపల్యంకిక నెక్కి తురగణంబులతోడంజన్ను ఘెంచుపురందరుచందమున నరువదార్గురువీరనాయకులును డెబ్బదిముగ్గురుపోటుమన్నీలును దొమ్మిదినూర్లధనుర్ధరులును బదునొకండువేలవీరభటులును మూడువేలబాహ్లికతురంగంబులును రెండువేలమత్తమాతంగంబులును రెండువేలనగసమానస్యందనంబులును ముప్పదిద్దరు చమూపతులును దొడ్డనాయకులును దత్కుమారకులగు పెద్దన్న బ్రహ్మనాయకులును పెన్నీడు సూర్నీఁడు మల్నీఁడులును గాంతాజనసహితంబుగా ధళ్ళాతిశైలార్ద్రివస్త్రంబులుగట్టుకొని జబలాపురంబుజేరి యచ్చటంగొన్నిదినంబులుండి సాకేతనగరంబునకుంజని 123

కం॥ సరయూనదీజలంబుల । నర్థినాఘుకుఁడుం నదీయవారీమణులున్
సరిగంగలాడి ధరణీ సురముఖ్యులకిచ్చి రెలమిఁ జూడి మొదవులన్ 124

తే॥ తీర్థవిధులాచరించి తత్తీరమునను । దేవతారాధనలు భూమిదేవపూజ
లాదిగాగలధర్మంబు లాగమోక్త । విధినొనర్చుచు యాత్రానువృత్తి వెడలి 125

వా॥ కతిపయప్రయాణంబులశీలాతరంగిణినతిక్రమించి 126

సీ॥ బదరికావనభూమిఁ బద్మాక్షుసేవించి కేదారమున నభ్రకేశుఁ గొలిచి
చని మహాకాళనాథుని భక్తిఁ బూజించి మధురాపురంబు సమ్మతి నుతించి
మహిఁ ద్రివేణీస్థాన మాధవుఁగొనియాడి వెడలి మోక్షద్వారవిభునిఁగొల్చి
చర్మణ్వతీనదీస్నానంబుఁ గావించి యమునాతరంగిణీయాత్రఁ జేసి
కాశికాక్షేత్ర దివ్యలింగములఁగొలిచి। తలచి మణికర్ణికాదితీర్థమాల మునిఁగి
దివ్యలింగామృతంబులఁ దేలియాడి। శ్రీవిశాలాక్షిఁబూజించె భూవిభుండు 127

వ॥ మరియు నక్కాశీపురంబున 128

సీ॥ విశ్వనాథుని భక్తివిశ్వాసమునఁగొల్చి, మాధవస్వామి నెమ్మదిఁదలంచి
డుండివిఘ్నేశు నర్కుండలో సేవించి దండపాణ్యంఘ్రిపద్మములఁ గొరగి
కాలభైరవుని పత్కమలంబులకు మ్రొక్కి యవిముక్తవీథుల నాశ్రయించి
గుహపదాబ్జాతముల్ గోరికఁ భజియించి మందాకినీ తీర్థమహిమ దెలిచి
కోర్కుల్దైవార సతత మాకొన్నవారి। కమృతభిక్షాన్నమిడు విశాలాక్షిఁబొగడి
చెలఁగిమణి[illegible] కామహాక్షేత్రమరసి। తీర్థవిధులాచరించెఁ దత్తీరమునను 129

మ॥ గయపిండంబులు బెట్టి తీర్థవిధులం గల్పించి వింధ్యాచలా
లయఁబూజించుచు నర్మదాస్నపనసల్లాపంబులం గాలదు
ర్భయముల్ ద్రోవడి మహర్షిపుంగవులం బాపం జిత్రకూటంబునన్
బ్రియమొప్పారజలంబులాడి హరిమూర్తిం గొల్చి సేవింపుచున్ 130

శా॥ అయోధ్యంజని కొన్నినాళ్లచట బ్రహ్మావర్తముం దాటి పం
చారామంబులు జూడఁగోరి విభుఁ డొయ్యన్ సప్తగోదావరీ
తీరావంగవిభంగమూర్తులను భక్తిం గొల్చి శ్రీకాకుళా
ధారున్ మాధవు నాంధ్రదేవుఁ బొగడెం దర్శ్యక్షులం జెప్పఁగన్ 131

కం॥ క్షీరారామంబును ద్రా। క్షారామమునాదిగాగ హరమూర్తుల కా
ధారములగు పుణ్యక్షే। త్రారామములన్ వసించి రతిభక్తి మెయిన్ 132

వ॥ తదనంతరంబ. 133

సీ॥ శ్రీధరాధరనాథనాథప్రదక్షిణారాధనోత్తుంగ తరంగభంగ
కపిలపృద్గధ సాగరపునర్భవభయధ్వాంతదుర్దాంత భాస్వన్మరీచి

మార్తాండమునిరాట్కుమారి త్రైకపథగతాభ్యాసాసహిష్ణు రహస్యపత్ని
యమునజానుగమనాదికాఖిలఘూర్ణో విధానవ్యస్తధీనయానపాత్ర
మమృతసామ్రాజ్యలక్ష్మి విహారరత్న । సౌధనిశ్రేణి మలయజసారశోణి
పరమకల్యాణి హరునిశంబరవురాణి । కేవలఘృణామణిశ్రేణి కృష్ణవేణి. 134

కం॥ ఆకృష్ణామృతవీచి స । మాకృష్టసమస్తపాతకావళులై ధా
త్రీకాంతుఁ డమాత్యులు ని । త్యైకాంతనితంబినులు సుహృజ్జను లెలమిన్ 135

కం॥ బంధవిరామంబునఁ బ్రతి । బంధంబులు బాయ వాత్మబంధులు తత్సం
బంధులు కృష్ణావిమల క । బంధంబులమునిఁగి తేలి పడసిరి శుభముల్. 136

ఆ॥ చేతనములు లేని జీడిపుట్టంబులు । దివ్యతీర్థమహిమఁ దెల్ల నయ్యెఁ
బంచజనులు జేయు పాపంబు లుండునే । స్నానవిధులు సేయ నవయఁ గాని. 137

వ॥ ఇట్లు కృతావగాహులై. 138

చం॥ అమరగురూక్తలగ్నమున నప్పరుషోత్తముఁడు క్రౌంచపర్వతా
గ్రమున శివాగమోక్తవిధిగౌరవమొప్పఁగఁ దన్నదీ ప్రవా
హమునకు దక్షిణంబునఁ బురారి సురేశ్వరలింగమూర్తి నా
మమునఁ బ్రతిష్ఠఁ జేసెనని మంత్రివరుల్ దెలుపంగ వేడుకన్. 139

సీ॥ ఇదిమహానది యుచ్చటుదకమాస్వాదింప నాజవంజవభయం బడుగఁబట్టుఁ
క్రౌంచపర్వత శిఖాగ్రము మెట్టిన సమస్తతీర్థంబులాడిన దినముగలుగు
బాలచాముండికాంబాదర్శనము సేయ సర్వార్థసిద్ధులు సంభవించు
నమరేశలింగ దివ్యాభిషేకంబునఁ బరమకైవల్య సంప్రాప్తి కలుగు
నిట్టిదివ్యస్థలంబుఁ జేపట్టి మనము । కొన్నినాళ్లుండఁగా మది కోర్కి పుట్టె
ననుచు నల్లుశమానాథుఁ డాడుచుండ । దెంచి మంత్రులు మిగుల వర్ణించిరపుడు.

కం॥ ఉత్తరదేశాధీశ్వరుఁ । డుత్తమవంశజుఁడు సద్గుణోన్నతుఁడుఁ దా
నిత్తటిని జలకమాడన్ । జిత్తలలో నున్నవాఁడు సంప్రీతుండై. 141

తే॥ అనివిచారించిభూసురు లచటనచట । గుంపములనుండి గుంపులుగుంపులగుచు
విభుఁడు మంత్రులు జలమాడువేళఁగాంచి । పూని కొనిపోదు రిష్టార్థదానసమితి.

వ॥ ఇట్లుకొనిపోవుచుండ నొక్కనాఁ డరుణోదయంబున 143

కం॥ నాయుఁడు పేర్నిఁ డొక్కఁడుఁ బాయకనుదకంబులాడ బ్రాహ్మణుఁడొక్కం
డాయెడదానాపేక్షన్ । జేయొగ్గిన నిట్టులనిరి చిరునవ్వులతోన్ 144

ఆ॥ బ్రాహ్మణునకు ఫాలభాగంబునను భస్మ । లేపనము త్రిపుండ్రరేఖ లమరఁ
జేయవలయు నెట్టిచెడుగైన దానిపై । గంధమిడఁగరాదు గాత్రమునను. 145

కం॥ ఈక్షితిదేవులు మరి గం । ధాక్షత లుభయంబుఁదాల్తు రదిమేలగు నీ
లక్షణముఁజూడ మోమున । నక్షతలిడకున్నవాఁడ నదిశాస్త్రంబే. 146

వ॥ అనిన నవ్విప్రుండిట్లనిరెను. 147

కం॥ కాలాగ్నిరుద్రమున జా । బాలోపనిషత్తునందుఁ బలికినగతి మీ
యాలాపంబులువినఁబడె । నాలింపుడు విన్నవింతునది దెల్లముగన్. 1 8

కం॥ చందోలనియెడిపురి గోవిందప్రతిముండు భూమివిభుఁ డతిశౌర్యా
స్పందితవీరభటాళీ । సందష్టుం డొప్పుధవళశంఖుఁడనంగన్ 149

కం॥ ఆరాజుద్వారంబున । గౌరవమలరారఁ బిచ్చికలవాఁడ్రిలో
ప్పారుచునిద్దరుశూరులు । వారలగెలువంగరాదు వాసవికైనన్ 150

కం॥ కుటిలులగుమాష్టులిద్దరు । చటకంబులబెంచి పౌరజనములపైన
క్కటికంబులేకవిడచిన । నిటలంబులుబొక్కచు మొదలనీవప్పలుగుల్ 151

కం॥ అక్షతలువెట్టువిప్రుల । లక్షణములజూచి పిట్టలంబైకొలుపన్
శిక్షింపనోడుదురు వా । రాక్షణమునఁబొడుచు లెండులాపేక్షనొయిక 152

కం॥ నిచ్చలు పారులమోఁదులఁ । బిచ్చుకలక్షతలు మేయఁ బెనుముక్కులతోఁ
గ్రుచ్చిన గాయములష్ట మని । హెచ్చినభయమునను మాని రెల్లజనంబుల్ 153

కం॥ మాపురివిప్రులమోములఁ । జూపుకట్టుదుకేణములెల్లఁజూపుదు డటన్నన్
గూపించివిప్రునకు మో । నోపినముడియలనునిచ్చి రున్నతధనముల్ 154

ఆ॥ ధనముమోచికొనుచుఁ జనువిప్రవరుజూచి భట్టుకొంతు వారిపజ్జఁజేరి
పొగడెధవళశంఖభూపతిబిరుదాంక । గద్యపద్యములు ప్రకాశమొంద 155

మ॥ రణకేళీనిపుణుఁడు, శంభుఁడిటులన్ బ్రార్థించి భూభృద్ధను
ర్గుణరూపంబమరన్ బురత్రయజయారూఢోత్సవంబబ్బిన
ట్లణుకాలంబుననిత్తు నీప్సితము మీకంచున్ నడిన్ వచ్చె నా
ఫణిభూభర్త ఫణాసహస్రమణిదీప్రశ్రేణిరాజింపఁగన్॥ 107

కం॥ ఈచందనమిదెఁబయోధికి । శ్రీచందనపవనధర్త్రశిలమందారుం
డై చందమామజిగితుల । దూచన్ దన మేనికళలతో జనుదేరన్॥ 108

కం॥ వనమాలి యచటికఖిలభు । వనమాలికయభినుతింపవచ్చె నితరభా
వనమాలి యాత్మవనసే । వనమాలిన్యమగుసాధువర్గముగొలువన్॥ 109

వ॥ ఇట్లుబరతెంచి తత్ప్రార్థనన్ గాంచి పురికొల్పిన 110

ఉ॥ పట్టుకుమారుత్రాడనుచుఁ బన్నగరాజునుమందరాద్రికిన్
దట్టపువేడ్కతోడఁ దరిత్రాడుగఁజుట్టితదగ్రభాగమున్
బట్టిరిరాక్షసేంద్రులుసుపర్వులుసందియమున్ గ్రహింపఁగా
దొట్టినయీసునన్ దొలగద్రొబ్బుచునుబ్బులుగుబ్బతిల్లగన్॥ 111

వ॥ అంత. 112

ఉ॥ మానధనాధికుల్ దితిసుమారులు శూరులు పూర్వదేవతుల్
గానగ్రహించి రయ్యహిశిఖామణియగ్రిమభాగమంచు నీ
శానుడు పెద్దపిన్నవరుసల్ దెలుపన్ బ్రతికించినారటం
చానినవేడ్క బట్టిరిసురాధిపులత్తరిఁ బుచ్ఛభాగమున్॥ 113

మ॥ భుజగర్వంబున నాశరుల్ సురలు నంభోరాశిఁద్రచ్చన్ మహా
భుజగగ్రామణిమస్తపుచ్ఛములవార్పుల్మీరనందించునా
గుజగుంపుల్గననయ్యె నీనెలవుమాకున్ జూపుమంచున్ దమో
రజముల్ సత్త్వగుణంబుఁబట్టి చలపోరన్ జూచుచందంబునన్॥ 114

సీ॥ అమరకాంతావరోహారోహణార్థ నిర్మితవజ్రపట్టికాశ్రేణియనఁగ
బవమానవశపరిభ్రమమాణపరివృతపటుసింధువీచికాపంక్తియనఁగ
గటితటాభోగసంగతిభూరిముక్తాభిరామకాంచీదామరాజియనఁగ

జటులాభ్రమూదీర్ణశంకానిబద్ధదివ్యారౌప్యమయవలయాళియనఁగ
నెసఁగమోదంబుదట్టి యాకసముపట్టి । వరుసఁగొనిచాలుగట్టి మందరముఁజుట్టి
గొనబుతరిత్రాడు నెటిజుట్టుకొన్నయట్టి । చిలువజగజెట్టి కద్రువకలికిపట్టి॥ 115

మ॥ కమలాధీశునసుజ్ఞ గాంచిరధినీకాంతుండు బ్రహ్మాండభాం
డము లెల్లన్ సృజియించు పెత్తనము పూనన్ సమ్మణీవేత్రిసం
భ్రమితంబై నకులాలచక్రము క్రియన్ రాజిల్లె దేవాసురో
త్తమయత్నోచ్ఛలితభ్రమద్గతుల మంథానాద్రి యంభోనిధిన్ 116

గీ॥ కోరికలు చేర్చు దాయాదికుల మొనర్చు । నబ్ధిమధనంబు ఫణికి నయ్యద్రిమణికి
దరువతరువంగమరిమరిదాపుగల్గెఁ । దిరుగతిరుగంగఁగడుతరితీపుగల్గె 117

మ॥ కులరత్నంబగుమందరాచలముగన్గోరాఁగనుత్సాహులై
వలయగ్రీవము పెక్కురూపముల లేవం దోడుచందంబునన్
జలమున్ బూని సురాసురాధిపులు ద్రచ్చన్ సింధుజాలోర్మికల్
నలమూనాకృతి నంతరాంతరములై వర్తిల్లె మిన్నందుచున్॥ 118

వ॥ ఇట్లానితేయదైతేయసముదాయంబు లమేయదోర్బలసహాయులై మహాయత్నంబున రయోద్ధతి మధనం బొనరించునెడ. 119

కం॥ ఆశరధినద్భుతంబుగ । నాశరసురసమితిగుండెలవియన్ లయవే
శా శరధరగర్జా సం । కాశరభసమెసఁగ నొక్క కలకలమొదవెన్॥ 120

సీ॥ తొలుదొల్తఁ దెప్పతెప్పలుగట్టి దోచె నద్భుతముగ సముదగ్రధూమపటలి
యావెంబడి నెవిననయ్యెఁ గాండకటాహదళనకృచ్ఛిటచిటధ్వానసమితి
యావెన్కఁ బొడచూపు నాక్రాంతదశదిశాప్రాంగణంబులవిస్ఫులింగవితతి
యంతటనుత్పన్నమయ్యె విశ్వజగ్రదసనదక్షభీకరజ్వాలజాల
ముడుగణమ్ముమ్రింద దిశలుదుందుడుకుజెంద । రజనిచరబృంద మాత్మహర్షంబుడింద
భానురుచిగంద భూమికంపంబునొంద । ముజ్జగముగుందఁ బ్రాణముల్ మూర్ఛఁబొంద॥

వ॥ అట్టిసమయంబున. 122

కం॥ మొకమొకములు చూచుకొనుచుఁ । గకవికవై భర్గ పావక రవి కృతాంతులు
వికలప్రళయము తమచేఁ । బ్రకటితమగుభువి నిదేమిప్రళయంబనఁగాన్॥ 123

వెడలఁజాలక యమ్మేటివీటిలోన । గాటమైయొప్పు నొకపూవుఁదోటనున్న
పొన్నపైఁబ్రాలి విశ్రమింపుచును గంటి । మప్పుడంటక్రింద నొకపూవుజప్పరంబు

వ॥ అందు 87

సీ॥ ఘుమఘుమల్ దిలకింప గుత్తంపుసిగచుట్టు బొండుమల్లియపువ్వుఁగండవాని
నడుమఁగస్తురిరేఖయిడిన క్రొన్నెలసామ మలతినామోమున నలరువాని
నిద్దంపుసుప్పాణినిడుదయుంటులఁ దేరుతళతళల్ చెక్కులఁ దనరువాని
బంగారుచాయచేఁ బొంగారుపచ్చని జిలుగుదుప్పటముపైఁ జెలఁగువాని
యఱుత గుఱుతైనపతక మల్లాడువాని బలుచనలఁదినసిరిగంధ మలరువాని
జేడియలతోడఁజూదంబు లాడువానిఁ । గాంత కన్నులుచల్లఁగాఁగంటినొకని 88

సీ॥ అతనికన్నులచెన్ను లంబుజంబులకెల్లదిట్టలై చక్కట్లు దిద్దునమ్మ
యతని చేతులరీతు లభినవామర్త్యమహీజశాఖలనేర మెన్నునమ్మ
యతనిగోరులతీరు లమలకైరవపలాశావళిఁదూలఁ బోనాడునమ్మ
యతనిమాటలతేట లతిసుధాధారల ధట్టించిమిగులఁ జీకొట్టునమ్మ
యతని చెక్కులటెక్కు లున్నతివహించు । మించుటద్దంపుజిగి నీసడించునమ్మ
యతనితళుకులబెళుకు లత్యలఘునీల । పాళికల నెంతయును సిగ్గుపరచునమ్మ

మ॥ బిగువుంజన్నులుగాంచిమాను నల జంబీరంబు బీరంబుఁ గ్రొం
జిగిమోముల్గనిసిగ్గునన్ వదలు రాజీవంబు జీవంబు విం
తగ భ్రూరేఖలఁజూచిభీతిలును గోదండంబుదండంబు త
జ్జగతీమోహనుఁబ్రోలనున్న చెలులం జర్చింపఁగాశక్యమే 90

చం॥ వినుమత డెంతజాణయొ యవేద్యమదీరితజాతిభాష నె
మ్మనముఁజక్కఁగాఁదెలిసి మమ్ము సనీతివినీతివాక్యముల్
దనరఁగఁబల్కరించెఁ బ్రమదంబున నేనును వారి చెంత యం
దొనరుప్రవాళపీఠమున నుండి సుబోధమనుష్యభాషలన్ 96

సీ॥ మొదలజెప్పితిని నామూలచూడముగ మచ్చారుకులస్వామి పౌరుషములు
అటమీద సరహస్యమైయొప్పఁదెలిపితిఁ గలితయాతాయాత కార్యసరణి

లంతఁ బ్రసంగిత స్థితిసుబోధముగ నుపన్యసించితి శాస్త్రభంగులెల్లఁ
దగనంతరమున నెంతయు సవిశేషంబుగాఁ జూపితిని గానకౌశలంబు
మరియు బ్రహ్మాదిలోకసామ్రాజ్యవర్త । మానమెంతయుఁ గరతలామలకముగను
విన్నవించితిఁ బ్రమదమావిర్భవింప । నాజగన్మోహనునితోడ నంబుజాక్షి 92

ఉ॥ అక్కజమైన చక్కదన మారయ వేలుపురాచబిడ్డకున్
జక్కెర మెక్కు జక్కఁగలజాణకు దండ్రియతండు కందుకే
దొక్కటి వింతదానకళ యొప్పున నత్తెరగంటియోగికిన్
జొక్కపులేడి తేరుగలశూరుని చూలికిఁ దాత మానినీ

వ॥ వెండియు 94

కం॥ పురుషుండాతఁడు కృష్ణుఁడు పురమది ద్వారకయటంచుఁ బోసఁగఁగఁ నొకత
త్పరిచారిణి వలనంగడు । నెరిగి మహానందభరితహృదఁయుతనుంటిన్ 95

వ॥ అదియునుంగాక మున్ను పెద్దలవలనఁ దత్స్వరూపస్వభావంబులు వినియుండుదు నతండు లీలామానుషుండగు శ్రీవల్లభుండుగాని సామాన్యుండుగాడు మరియును 96

ఉ॥ ఆతఁడు నిన్వరించుటకు నర్హుఁడుగాఁ దలపోసి నీ మనో
జ్ఞాతతరూపరేఖలపు డన్నియుఁ జెప్పక జెప్పినట్టు నేఁ
జాతురితోనచింపఁ గడుసంతసమంది నిజాంబుజాననా
జ్ఞాతముఖానురాగమున ఘన్నముఁజేసెను దత్ప్రమోదమున్ 97

సీ॥ చక్రపక్షోజ నీచన్నులు సఫలమూర్తులటంచుఁ బొగడంగ దొరయునమ్మ
వారిజాతాక్షి నీవాల్గన్ను లతనులక్షణములంచునుతింపఁ జాలునమ్మ
కాండౌసనభ్రూయుగళ నీకుబొమలు రేఖాశాలుఃలనఁ గీర్తిగాంచునమ్మ
కరభోరుయుగళ నీకలికిలేఁదొడలు భద్రకరంబులన నుచితంబులమ్మ
కంతుజక్కఁదనంబు జయంతుసొగసు । నలవసంతునివింతరొమొయారి పంతుఁ
కన్నళువుసేయు నారాయపన్నెకాని । బిగువుకౌఁగిలి నీకులభించునేని. 98

తే॥ [illegible] । [illegible] యౌవనంబు
తగినభామగవానికౌఁగిటఁ దనరలేని । యలిచికురయౌవనంబది యౌవనంబు॥ 99

వ॥ అని యక్రూరరాజంబు ధ్యానసక్తబోధనవైశద్యహృద్యంబులును ననేకాభి ప్రాయసందర్భగర్భంబులును బ్రేమప్రసక్తమానకౌశలపేశలంబులును సుధామాధుర్యంబులును దయారసావగాహనమోహనంబులును నైనవాక్యంబు లపరిమితంబుగాఁ బల్కు నఁ దత్సమయంబున. 100

కవిరాజవిరాజితము.

నగపరిచారక సంస్తుతితారక వాంఛితపూరక హేమమయాం
బరపదభాగక ధీరచకోరకమండలతారకనాథ సువి
స్తరసవికారక వేదవిదూరక శాస్త్రవిదారక శుభ్రగరు
త్మరసిజకోరక సింహశిఖోరక స్వామివారక చారుకృశా 101

గద్య.

ఇది శ్రీమద్రామానుజభాగినేయకులసార్వభౌమ శ్రీమన్నల్లనాచార్యపరిచర్య
ధుర్య చెన్నకేశవాచార్యపుత్ర తిరుమలాచార్యపౌత్ర గౌతమ
గోత్ర సింహాద్రివెంకటనామధేయ ప్రణీతంబైన
మహాప్రబంధ చమత్కారమంజరీ
కోరకాయితంబగు ద్వితీయా
శ్వాసము.

చమత్కారమంజరి.

——:[o]:——

తృతీయాశ్వాసము.

కం॥ శ్రీనిలయపాపభక్త స। మానాధికవహితమోక్షమంత్రీకృత ని
త్యానందావహశుభ రా। మానుజనిజనామధేయ యతికులతిలకా॥ 1

వ॥ అవధరింపుము. 2

ఉ॥ ఆవనితాశిరోమణియు హర్షమిగుర్పఁగఁబల్కెఁజిల్కతో
నీవటకేగువెన్కఁ దర్శిజనముల్ గొలువంగ దంతపుం
జావడిమీఁదఁ గుందనపుజంత్రముమీటఁ దదీయతాళశి
క్షావిధి కాడిన ట్టిడమకన్న దరంబలుమారు నంతటన్. 3

సీ॥ వాతపోతక సమాధూతపింగళజటాఝూటసౌదామినీసముదయంబు
రమణీయతర రమారమణీరమారమణానుభవాశ్రు పయఃకణములు
గలిరణద్వల్లకీకాండసంఘటితాభిరామ కోమలకృష్ణనామదర్భ
ఖండనాఖండితతాండవోచిత చామరాంకమిళద్బలాకావళియును
మెండుకొనిమింటదుగ్ధాబ్ధిదండనుండి। నీరదముబోలెఁజనుదెంచె నారదుండు
బహుళతనుకాంతినిర్జిత పారదుండు। సకలవేదాంతవిద్యా విశారదుండు. 4

కం॥ వచ్చిననంజలియిడినే। నిచ్చినయర్ఘ్యాదికమున కెంతయుమదిలో
మెచ్చి వరుఁడెవ్వఁడనుచున్। దెచ్చిప్రసంగంబుఁ జిత్తధృతినిట్లనియెన్. 5

కం॥ ఓకాంత ద్వారవతిలో। శ్రీకృష్ణుఁడనంగఁ బురుషసింహుండుగలం
డాకారవిజితమకర ప। తాకుఁడువిభవానమిత శతక్రతుఁడెన్నన్ 6

ఆ॥ పిట్టకథలువినను బెండ్లివారలఁగనఁ
బోతివేని నీదుబుద్ధిచెడును
విద్య నేర్చువెనుక పీటిసంగతినీవుఁ
దెలిసియుండుఁ జదువవలెను వత్స 55

ఆ॥ సాధుజనులతోడ సన్మార్గవరులతో
హితవుఁజేయ మంచిమతులుగల్గు.
దానివలనవిద్య తద్దయువర్ధిల్లు
విద్యవలనముక్తి వెలయు వత్స 56

తే॥ విద్య నేర్చినవెనుక వివేక మొదవు
దానివలననె చెడువారిఁదరిమివైచు
జ్ఞానికిని దుష్టసాంగత్యగతులుగల్గ
వెన్న చల్లనుగలయనివిధము వత్స 57

ఆ॥ విద్యనభ్యసించువేళలో శృంగార
పద్యములనునీవు పఠనఁజేయ
వలదు నీతిమంజరులయందుఁగలవానిఁ
జదువ మంచిబుద్ధియొదవు వత్స 58

ఆ॥ నాటకాదు లేమినాటెంబుగానున్న
వేషభాష లెంతవింతనున్న
నాటలాడుకడకునఁగడ నుండిన
పాఠములును నిల్వఁబడును వత్స 59

తే॥ నీకుఁగలిగినవిద్య కే నిక్క యొరుల
నపహాసింపకు దాన విద్యయునశించు
గర్వ మెవ్వరికిని గార్యకారికాదు
సాంతముగ శాంతియుతుఁడవై చదువు వత్స 60

ఆ॥ బూతుపద్యములను బూతుపదంబులం
బూతుహాస్యములను బూతుకథల
వినినసీతిచెడును గనుగల్గివానిని
విడిచిచదువ మంచివిధము వత్స 61

తే॥ వావివరసలకైన నీవదినెమరద
లైనవారలతో నవ్వులాటమాట
లాడగారాదు విద్యలనణప నతివ
మృత్యుదేవతగానెంచు ప్రృథివి వత్స 62

తే॥ గ్రంథపఠనకుమతినీకుఁ గలిగినపుడు
బిల్హణీయాదిగ్రంథముల్ ప్రేమనెప్డు
చేతముట్టకు గానంబుఁజేయ నిచ్చ
గలుగ జావళిపదములువలదు వత్స 63

ఆ॥ న్యాయదృష్టియుంచు నవ్వులకైనను
ననృతమాడరాదు మనముదెలిసి
దానివలన నిజముదబ్బరయైచెడు
సత్యమెపుడు విడువఁజనదు వత్స 64

తే॥ మాయవేషములను వేసి మతులుగరుగఁ
జేయుటక్కరులను విశ్వసింపఁదగదు
గోముఖవ్యాఘ్రములుగాను గొందరుంద్రు
వారికడకును జేరఁగావలదు వత్స 95

తే॥ అన్నలును దమ్ములైన నీ కాప్తులైనఁ
బనికిమాలినమాట లేరైనఁజెప్ప
నట్టివానిని బెడవీనులందుఁబెట్టి
నీవుసన్మార్గ మెడపక నిలుపు వత్స 66

తే॥ బావమరుదులు బంధువుల్ పరిచయులును
జెడుగులైనను నీకుఁదోచినకొలంది
గుణముఁజెప్పుము పిల్లఁదాగ్రుడ్డువెక్కి
రించెనన లోపముండదు మంచి వత్స 67

ఆ॥ పొట్టకోస మెవరుపోకిళ్లుబోయిన
గట్టిమాట మదినిబెట్టవలయు
వట్టియాశబెట్టి తిట్టులుదినఁబోక
గుట్టుగాను వెలయు గుణము వత్స 68

తే॥ ఏనుగును దెచ్చి యిప్పుడే యొకులుంపు
బుట్టలోఁ బెట్టుమని కోరఁబోకు నీవు
తోడిబాలకులకు గొప్పతొడవులున్న
నింటలేనివి తెమ్మనకెపుడు వత్స 69
తే॥ కంటె భుజబొంపు కాసులు కడియమున్న
బాలునకు విద్య లేకున్నఁ బ్రజలు గసరు
నలుపుగలరూప మొందియే నగలు లేక
యుండి చదివిన సత్కీర్తి నొందు వత్స 70
తే॥ కేకరింతలు చక్కిలిగింత లిడియుఁ
బిల్లలను గడుపుబ్బ నవ్వించఁబోకు
దాని చే హాని గల్గు నెకానొకరికి
హాని గలిగిన పనులఁ జేయకుము వత్స 71
తే॥ పదియుఁబడ్రెండు పొత్తముల్ పారఁజదవ
జ్ఞానమించుక గలుగ నిఘనుని విద్య
కార్యకారిగ నుండక కడకు నదియు
బూదివేల్చిన నేతిని బోలు వత్స 72
తే॥ ప్రాణపదమైన మిత్రుఁడు వచ్చి యితరులు
తిట్టి దూషించిరని మదినుట్టఁ జెప్పఁ
నొంపగను జెందకుండ నాచందమెల్లఁ
గనుము సరిపడక నుజెప్పఁగలుగు వత్స 73
ఆ॥ మిత్రతతియు నీవు మేలుగానుండినఁ
జుప్పనాతివారు చూడలేక
కల్లబెట్టి నడుమఁ గినుగొనుచుందురు
వాటి దెలిసి మెలఁగవలయు వత్స 74
ఆ॥ ముందుఁ బనియుఁ గల్గి మొగమిచ్చకపుమాట
లాడి దనదు కార్యమైన వెనుకఁ
దూలనాడుచుందు దుర్మార్గులును మెండు
వారిఁ దెలిసి మెలఁగవలయు వత్స 75

తే॥ ఒజ్జలునుసీదుప్రశ్నలకుత్తరములు
వలుక లేకున్న నీవు చప్పట్లుకొట్టి
రద్దిచేయుటకంటెను బెద్దలైన
వారినద్దనుజదువఁగావలయు వత్స 76

ఆ॥ తప్పు జేసినపుడు దండించ నొజ్జలు
మొండితనముచేతనుండవద్దు
భయముగల్గ నీదుబ్రదుకుకుఁదెరువగు
బండబుద్ధి విడువవలయు వత్స 77

తే॥ పగలునిదురించిలేచియుఁ బరులతోడఁ
బిట్టకథలనుఁజెప్పుచు బిల్లలకును
బోధచేయక యూరక బాదువాని
యొద్దఁజదువక నీవుండ నొప్పు వత్స 78

తే॥ పండితాధ్యులు బాలురపఠనకొరకు
మంచిసంగతులను జెప్పమభ్యపెట్టి
తనకుఁబరిభవమని వారిఘనముఁజేయ
మంకుగలయొజ్జలనువిడ మంచి వత్స 79

తే॥ బాలకులఁబిల్చి ముందు పార్టీలుగట్టి
కక్షచేవిద్యలను మంటఁగలిపికొట్టు
కొనక శ్రద్ధను జదివిన గుణముకానఁ
బనికిమాలినచర్యలువలదు వత్స 80

ఆ॥ తులువతనముచేతఁ దూనీగలనుబట్టి
కట్టియుకచఁ బాపకర్మమౌను
నిన్నుబట్టికొట్ట నీకెంత నొప్పియో
యటువజీవరాశికగును వత్స 81

తే॥ కాసుకాసించి నరుఁడుమొఘనముజేసి
దానినివ్వని వారలఁ బూనితిట్ట
వలదు భగవంతుడును మనబ్రతుకుదెరువుఁ
గలుగఁజేసినజాడను గనుమువత్స 82

అభినవ సరస్వతి.

తిరుపతి వెంకటశాస్త్రులవారికిని ఓలేటి వెంకటరామయ్యగారికిని జరిగినచర్చ.

గతసంచిక శేషము ప్రత్యుత్తరము

క॥ లోకులనుచున్నవారని వాకొనమీకేలగొంకువాటిల్లదయో
లోకులనిమీరువ్రాయుట, తేనువతో దాని నమ్మతించుటగాదే

ఉ॥ బెండ్లమనంగ నౌదురు; కవిప్రకరంబున కెల్లనూరువే
లేండ్లకునైనఁ గాఁగలరెయీశ్వరపేరులు; రాలకుండు నే
పండ్లటులన్నచో; శుభముపల్కుము పెండ్లికొమారుఁడాయనన్
బెండ్లికివచ్చునెల్లరును బెండ్లములన్న వితంబిదేగదా 2

ఉ॥ ఏకడకేగిచూచె మఱియేనర పాలుర మానసంబున
న్నీకవితావధూటిక రమింపఁగఁజేసెరసజ్ఞులైనయే
లోకులుకూడియున్న సభలోన నిరర్గళమాధురీపరీ
పాకమురానటించెను బ్రపంచకమెల్ల విరాబురంబొకో 3

ఉ॥ మీకవితామహత్త్వమది మీకులవృద్ధుఁడుమెచ్చుఁగాక తా
నేకతమందుమిమ్ముఁగని యీశ్వరపేర్లన వచ్చుగాకయా
పోకడువింత లోకులెవరాడిరి నీవన్నతంబులాడెదే
కాకవి నేపపండ్లుతినుఁ గాకవి కాకవి యొద్దుతిందురే 4

క॥ వినుజీలుగుబెండ్లని మి, మ్మనలేదే మేమువిస్వాదవతంసులపై
నునిచితి మాభారమ్మును, గనుగొనఁగాలేక వట్టికార్లనియెదరే! 5

ఉ॥ కాకవికాచపాత్రల మొగంబులుమూసెడు జీల్గుబెండ్లకుం
జేకులునే సభాస్థితియు జేకులుగాకది తిద్రసంబులం
గైకొనువేళనొక్కకడగాఁ బడవైవరెపట్టుపట్టినన్
మేకుబిగించిలాగి బలిమిన్పలుముక్కలు సేయకుందురే 6

చ॥ తిరుపతిచేతవచ్చెనో యతిప్రతిభామహిమంబు వేంకటే
శ్వరునకువేంకటేశ్వరుని వల్లనెచెందెనో యామహత్త్వము
త్తిరుపతి తద్వివేకము నిలింపులునైత మెఱుంగరింతకుం
దిరుపతివేంకటేశ్వరుల తేనువ కాకవులందనేర్తురే 7

చ॥ తిరుపతిమార్గ మిట్టిదని తెల్పిరియయ్యుంటిని చాలియున్నచో
జరపుమతప్రచారములుచాలకయుండిన మూలనుండుడే
స్వరుగనకుండ జాటుగను బద్యములంపెద రేమిలాభమే
సరసులుమెచ్చ రిట్టికుటిలాచారపుజేతలు రచ్చకెక్కినన్ ౮

ఉ॥ అక్కసులేమి! సేయగలరంచు వలంచితివన్నమాట సం
దర్భములేని దర్భకపదంబు నయున్నన మీకుజెల్లునే
యర్భకుగన్నవారలెటు లర్భకులౌదురు చెప్పుచెప్పు డిం
కర్భకులెందునో కవితయందునొ యింకొకదానియం దునో 9

చ॥ అనృతముగాని మేమనిన యట్టిప్రసంగము గాదటంటిరా
వినినమహాత్ము లేమయిరి వీనులుగూడినభంగి వారుకా
దనిరనిజంబు నేనన్నృతమాడినవాఁడ నిజంబటన్న నే
యనువున నీకృతిజ్ఞ బిరుదాంకము వాయునొ రామ చెప్పుమా 10

చ॥ మఱచితి నేమొ తొంతమతిమాలిన మానిసివై తివయ్యొ శం
కరునిగృహంబునన్ ఋణము గాగొని కాకరపర్తి వాసులౌ
స్వర్గోభవదుత్తమర్ణులకుఁ బ్రాతఋణంబులుదీర్చుకొంటివే
గురువగు వేంకటేశ్వరునకున్ మఱితద్ఘనమీవు వంగితే 11

చ॥ గురుధనమున్ హరించితివి కూళకృతఘ్నుఁడ వంటినో గురుం
గురువుగఁ జెప్పకొంటయును గూడదటంటినొ లేదు లేదుకా
త్కురమె యొసంగనీ తనకు గౌరవపాత్రుని వంద్యునిం గురుం
గురువుగ జెప్పకోని చెడుకూళ కృతఘ్నుని గాగ నెంచితిన్ 12

ఉ॥ వ్యాకరణంబుఁజెప్పినది యాటకపోయినఁబోవు గాక నీ
కీవవినామ మయ్యనఘుఁడెకడ పెట్టినదంతఁ బోకతా
నేడకేగనిన్నుఁగొని యేచనెనచ్చటికట్టివాని సు
శ్లోకుసభాస్థితి న్విడిచిచోరుగతి న్మెలగం బనేమొకో ॥ 13

సీ॥ ఇంజరం బోకసాక్షి యేనాముదా సాక్షి పల్లెపాలెంబుదా నెల్లసాక్షి
యిపుడునీవున్నట్టి యాపిఠాపురిసాక్షి యేలూరుసాక్షి నీయిల్లుసాక్షి
వల్లూరుకృతిపశ్రీభాష్యకారులుసాక్షి సూజవీరాముచంద్రుండుసాక్షి

మంజువాణీప్రసన్నమానేజరొక సాక్షి శంకరుండాతని సానిసాక్షి
మధనవంతుల సూరయ బుద్ధుడుసాక్షి యయ్యనఘునన్న సాక్షి సుబ్బయ్య గారు
సాక్షులున్నారు పద్యంబుచాలదింక వేంకటేశ్వరు శిష్యుఁడ వేనిజంబు. 14

గీ॥ వేంకటేశ్వరు పాదంబువీడి పిదప నెవ్వని సేవించితివి చెప్పు మింతయేల
యేవిషయమీవు సాధించినావొ పిదపఁ వ్రాయుము వేంకటేశ్వరు పదములాన॥ 15

శా॥ చూడంజాలని దేదిభూపతుల మెచ్చుల్ చూడగాలేనొయే
జాడల్ ద్వ్యద్రిచిత్రప్రబంధపరిభాషల్ చూడగాలేనొయే
వాడున్ లేని శతావధానకవితావల్లీనవాంకూరముల్
చూడంజాలమె నీకుఁగల్గుసిరి హెచ్చుల్ చూడఁగాఁజాలనో॥ 16

క॥ సభనుంబిగింపించిన మేమభయంబునవత్తుమంటి మదిగాదేల్ మా
సభకున్ రమ్మంటిమి యీయుభయంబున కీవొసంగు ముత్తర మేదీ 17

గీ॥ కూప కూర్మమటంచుఁ బేర్కొనుటతప్పె కూపమందున్న కూర్మంబు కూయ దెందు
ననయ కెంతయు బకబకమనెడు తన కూప మందూకమనుచు బేర్కొనిగవలయు 18

ఉ॥ గాడిదెకూతకుం బ్రతిగఁగర్ణకఠోరము గాఁగనుండియే
వాడకుబోయిన న్విడెడివారు లభింపనికైయితమల్లు వాఁ
డేడకుబోవ నేమియగు నెక్కడికేగినవరంపటంబు గొం
గాడును పీనులార వినునట్లుకవిత్వము చెప్పనొప్పదే॥ 19

చ॥ గరువపుమాటలందుఁ జెలగన్ జగమెల్ల జరింపబాలు ద్రి
మ్మరితన మేకవీంద్రులకు మైకొనఁజాలు నిరర్గళాద్భుతా
కరరసపుంజమంజులవికస్వరచారుకథాసుధాధురం
ధరబహుళప్రబంధకవితావనితాచతురోక్తిలేనిచోన్॥ 20

గీ॥ శక్తిగలిగియు లోకంబుశాస్త్రనయము గావ్యములు జూచి నేర్చిన కౌశలంబు
లేనివాఁడెనుమీకవి కానివాడు కవికి దేశాటనం బొక్క కానిపనియె। 21

సీ॥ చదువగాలేదె విశ్వము మెచ్చఁబత్రికాపరము గాఁబ్రకటింపబడినలేఖ
విని పింపలేదని వ్వెరిపాటుతో మిమ్ముంబోషించుచున్న మీభూపతికి
సభలు చేయింపగాఁజాలరె విద్యావిశారదులయినభూస్వామివరులు

మధ్యవర్తులు గారె మహనీయులయిన విద్వాంసులు సుకవితాదక్షతములు
బీరమేమయ్యెనో చేతిబీరకాయ మానమేమయ్యెనో ప్రతిమాకపిందె
పౌరుషం బెచ్చటికిఁ బోయె బాలకాయి కీర్తియందడుగం టెనో కీర్తిముఖమ ! 22

సీ॥ వ్యాకరణంబునం దసమానమతిశాలులైనచోరండు వాక్యార్థమునకు
నుభయభాషాకవితోద్రేక బిరుదంబుకల దేనిరండు తత్కాలనమునకు
శతవధానప్రవీణతఁగన్న పేర్వాసియున్న చోరండు పేర్కొన్నపనికి
నితరగవిద్యాభిమానేర్ష్యత్వమెందేని యమరనగండు వ్యాపారమునకుఁ
గీ॥ దగినప్రభువులప్రోల మీఁదార్థ్యమెల్ల నీరుగాఁజేసి యేయూరు పేరులేక
యుండఁగాఁజేసి వరిపేటపిండిపగిది నెఱపఁ దలచితిమిదియెమానిష్ఠవినుడు॥ 23

ఉ॥ తొల్త్రితిఁగంకణంబుఁ గవితావిధయంబుల నెందు నేనియుఁన్
గెల్చెదనంచు గెల్తు మహనీయులముందర నొక్కచోటికిం
బిల్చెదరమ్ము లేక పిలిపించిన వచ్చెదలెమ్ము లేనిచోఁ
జెల్చనవాసి వేంకటకవిప్రవరుల్ మదిఁగొల్చుచుండుమా॥ 24

శా॥ మాకన్నన్ మహనీయులైనకవు లీక్ష్మామండలిన్ లేకపో
రీకాలంబున యుష్మదీయకవితాద్వీపంబు ముంపంగన
స్తోకాకారమదీయదివ్యకవితాతుంగాగ్రటీఘోరగం
గాకల్లోలనతీప్రవాహధరవేగప్రక్రియల్చాలవే॥ 25

గీ॥ మిమ్ము[illegible]షించు టేమి దోషమ్ము పతికిఁదగని గర్వంబు మీకుండఁదగదు గాక
అంటుమామిడిగున్నపై నధివసించినంత నే కాకి కోకిల యగుటగలదే 26

చ॥ ఎరుగకదూ జనాడితి మహీనమతిప్రతిభాధురంగరుల్
తిరుపతివేంకటేశ్వరుల దీటగువారమె యంచు వేడమీ
నరహతియూరకుండెనని నాఁడది నెంచెదలేకయుండినన్
పరసుండు పీఠికానగర నాథుఁడు దారుడు మిన్నకుండునే॥ 27

గీ॥ ఎదిరిమాతో[illegible]వాదింప నెంతురేని రెండుమాసంబు లిటులూరకుండువారె
ఓడిరనుకొనుచున్న వారుద్విజనులు ఎవ్వరేమనుకొన్న నిందేమి తప్పు॥ 28

గీ॥ లేడిపైదూకు సింగంబు జూచివచ్చి పడుదుమన్నంత వేగిరపాటు కలదు
గౌరవింమనో లేదో భూకాంతుకడకుఁ బిల్వకేగఁగరాదంచు నిల్వవలసె॥ 29

గీ॥ దీనికేనుత్తరంబు రాదేని మమ్మె కాదు చూ గెల్చుటరయ లోకత్రయైక
విజయసాధకమగు గొప్ప విద్యగల్గు వారటంచుఁ దలంచియేనూరకుండు 30

కాకినాడ
20-8-10

ఇట్లు
దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రి
శతావధాని.

తే॥ ఎన్నిభవములఁజేసినపుణ్యమునవో । ఘననిధానంబు భగవంతుఁ గనులఁజూచి
స్వర్గమోక్షంబులం దృణసామ్యములుగ । నెంచునామది విడచునే యెన్నటికిని

అందుకు భగవంతుఁ డనుగ్రహించుఁగాక - కర్పూరాగరు కస్తూరి తక్కోలములతోఁ గూడిన యీదివ్యగంధంబును నీకుసుమతాంబూలాదులును బరిగ్రహించుఁగాక

కృష్ణు॥ అమ్మా! అతితీవ్రప్రకృతికోపనుఁడగునరపతి యీపుష్పగంధాదులనీవుమాకొసఁగిన సంగతివిన్నచో మనకొంపఁబుచ్చుకొనును

కుబ్జ॥ స్వామీ! అచింత్యానుభావులగుమిమ్ముఁనాశ్రయించినవారలకు యమునివలనఁగూడ భయశంకలేదు ఇఁకనీమనుష్యకీటకమునుండి యేమికాకున్నది

రాముఁడు॥ అబ్బాయీ! మనయందనురాగముగలిగియున్నప్పుడేల ప్రొద్దుఁబుచ్చుట యీపెకోరికఁదీర్చుము.

సుదాము॥ ఈబిడకు గాఢమైనయనురాగమున్నవరుసకు తనచేతితోనే మీశరీరములఁ జందనమలఁదుఁగాక - మనవలన నపరాధములేకుండుటకు మార్గమిది - అదియో రాజుగారి యనుకూలప్రతికూలముల నాలోచించుకొని తనవీలువెంటనడువఁగలదు - మనకేలయావిచారము.

రా—— సుదామచేసినయూహ కడుబాగుగానున్నయది

కు—— (నవ్వి సుదామునితో) అమ్మబ్బాబూ నాముద్దియెంతవంకరయో నీబుద్ధియంత వంకరగదా

సుదా॥ (జనాంతికముగా) ఓసిముద్దుముండా! ఇటులఁజేసినఁ బ్రసన్నుఁడై భగవంతుఁ డంగీకరించుకొని నీవంకరఁదీర్చునే

కు—— నీమంత్రోపదేశ మభిమతము (అనియట్లుచేయును)

(తెరలో)

ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము - ఔరా

సీ॥ వరదేహకాంతిచే వాపిడిరాతిపైనున్న బంగరుగీత తుద్దియగుచు

మెట్టెలాగునఁ బరిమితమైనపాదవును లలితకృశాంగముం గలదియగుచు
మంచిగుమ్మడిపండ్ల మాదిరికుచములభారంబునన్ వంచఁబడినదగుచు
నాకర్ణమూలంబులౌ చక్షువులుగల్గి లావణ్యమున్నను దుర్లక్షయగుచు
వెంతబాగుగాను నీకంబుదానీది । వేయఁబడిద్రాక్ష చిట్టికలోన
మంచిగంధమిడినమాత్రానఁ గృష్ణుండు । వంకరం తదిసివైవఁ దనిసి 39

ఇదియునుంగాక

ద్విపద

కాలిబొట్టనవ్రేలఁ గందమీగాలు । వాలాయముగనట్టె వడిఁ ద్రొక్కిపట్టి
వ్రేళులరెంటితో విమలాననంబు । లీలమై మీఁదికి లేవఁగానెత్తి
భుజయుగళంబు చేబొంకమాపి । గజిబిజిగా బిగ్గఁ గౌఁగలించి
తనదువంకరఁదీర్చు బాదరయుండు । మునిఁగి మోహసముద్రమున నీత్రివక్ర
యనురాగభయలజ్జలందంద పెరుఁగఁ । గనువగముగాసలోఁ గదలకనిలచె 40

కు— (కృష్ణునియుత్తరీయముకొంగు బట్టుకొని) మహాత్మా! అనుగ్రహించఁబడితిని గావు నతుణకాలము మీచరణనలినదివ్యానముచే నా గృహమును శృంగారింపఁజేయుదు ఈ చేసినయనుగ్రహమునకు నేను బ్రతికినంతకాలము సేవఁజేసియును మీ ఋణముఁదీర్చుకొనలేను

కృ— సుందరీ!

సీ॥ త్రిజగంబులంగూడఁగజగజవణకించు నాఖలాత్ముని గంసుహంతునిజేసి
యతనియానతిఁబూని మితిమీరిచరియించు భటుల నరకపురిప్రాపుఁజేర్చి
ప్రజలనందర తత్ప్రభపాలు జేయుచునుండు దుష్టదైతేయులదుంపదెంచి
నిగళబంధనముచేఁ బొగలుచుండెడు నుగ్రసేనుని రాజ్యాభిషిక్తుఁ జేసి
క్రూరకారాగృహంబునఁ గుములుచున్న । పితరులన్ వేగముగ విడుపింపఁజేసి
లలిఁ గృతార్థుండనై క్రమ్మరిలినయపుడు । నీగృహంబునకతిథినై నేనువత్తు 41

కు— స్వామీ! బహుకార్యవ్యాకులతచే దీనురాలు మరుపురాదుకదా

కృ— ఓసిముగ్ధా!

తే॥ నీదు క్రేగంటిచూపు నామీఁదఁబడిన । మాత్రమ్మున నైరమించెదు మన్ననంబు
కాంత నీదాఁకఁ బనిలేదు గాననీకు । మరుగుమందులుగుగ్గంచుమయినిదలఁతు 42

అనుమతించుము వెళ్ళుచున్నారము (అనినిష్క్రమించి)ఓహో! రాజభవనద్వార వేదికలపై వేయియాయంగళ్లు - దుకాణములలో విక్రయార్థమైయుంచఁబడిన నానావిధో పాయనములు హస్తములంబట్టుకొని మనరాక కెదురు చూచుచున్న పెద్ద శెట్టు ముందరికి వచ్చుచున్నవారు కావున మన మేతత్సమీపగతులమై రథ్యాశోభవీక్షింతము

రా — అట్లేయగుఁగాక (ఇట్లునడతురు)

రా — (పురవీథులయందలి కోరముంజూచి) వహావాయేమి యీవైచిత్ర్యము

ద్విపద

వెలువల్లములమణిప్రభలు చేయ [illegible] కులలితేంద్రాయుధ శోభ వహించి ।
కర మూర్ధ్వమునకు గండు [illegible] త । నెరిమబ్బు తెప్పలై నివ్వటిల్లఁగను
జిల్లులగొట్టాలచేఁ జిమ్మఁబడెడి । చల్లనినీటిచే సాంద్రమైయొప్పె
నవహావర్షాకాలరయామినింబోలి । ఓహో తాతపంబాచుఁ బెద్దబజారు 43

(మరియొకదిక్కుఁజూచి కరుణతో)

చం॥ స్ఫటికపురాలయింట్ల రహిసాంద్రపు వెన్నెల భ్రాంతినొందుచున్
బటుతరసూర్యకాంతమణి శిఖా ర్చిత్రాతపసంశయంబులై
యటునమఁజేరు నొక్కక్షణమైనఁ బ్రమోదము లేకయీగతిన్
గటకట రాత్రియుం బవలు గన్గొనఁజాలక చక్రవాకముల్ 44

తమ్ముఁడా! రాజభవనము సమీపించినదిసుమీ యదుగో సింహద్వారము

తే॥ రత్నకాంతివిదమము నిరస్తముగుచు । దుష్ప్రవేశంబు రాత్రులం దొరలకిద్ది
కనకశృంగగ తోత్సలాకచ్ఛలమునఁ । దగవు నేసెదు స్వర్గమూం దండమెత్తి 45

సు — స్వామీ! ముందరజూడుడు

సీ॥ మెర్గమెల్లఁగోటారు మట్టెలు[illegible] ప్సుఖలొన్న దురుముకొనుచు
మీఁదికిఁగ్రిందికి మేల్మిబంగరునగల్ మంచిగా మరిసవరించుకొనుచుఁ
జేయుచుండినపనుల్ శీఘ్రంబవిడనాడి యున్నవై ఖరితోనె యేరికికొనుచు
నివ్వెరపాటుతో నిటునటువీక్షించి కొప్పకందమ్ములంద్రిప్పకొనుచు
నేనుదెంచిలీల నెదంతరముల్లతో । గూడియున్న పెద్దమేడలెక్కి
కాంచుచున్నవారుకదవె పురస్త్రీలు । న్నంగజాంగులై నయట్టిమిమ్ము 46

కృ— ఇంకఁ జాలుఁ బట్టణవిశేష కౌతుకవ్యాసంగము - జననీజనకుల పాదకమలదర్శన మందలి కాలవిలంబమునకోర్వఁజాలక తహతహపడుచున్నవాఁడను (నేత్రములు నిమీలనముఁజేసి చిరముభావనఁజేసి సప్రత్యాశముగా)

ఆ॥ నావగారిపాద నాళీకయుగళిపై । మామకీయమైన మస్తకంబు
చంచరీకమట్లు చరియించునదియెపో । మంచివేళ నాకొకించుకైన 47

(మరలధ్యానమునటింపఁజేయుచు)

సీ॥ దర్శనమాత్రానఁ దడయక యెవ్వారి కానుగ గుర్పాటు మొనఁగరము
ప్రాచీనసంపదల్ పలుమారు లెవ్వారి తలఁపులోనికి వచ్చి కలచుచుండుఁ
బ్రేమాతిశయముచేఁ బిగ్గఁ గౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి కండ్లనీళ్లెవ్వారు కార్చుచుంద్రు
చిరవియోగానల పరితప్తహృదయులై యెవరి సమావేశమిలనుగలుగు
నట్టిచుట్టాలఁ గనుఁగొన్నయపుడె నాదు । చిత్తమానందవార్ధిలోఁ జిరముమునిఁగి
పోవునన్నయ్య కావునఁ బోదము పద । యమ్మ నాయన యుండినయట్టికడకు 48

రా— అనుజా! ఏలయీ తొందరపడుట యీ యోదార్పులేకపోవుటయు నేల యీ దితిజకులకళంకుఁడగు కంసుని యవసానసమయము దగ్గరకే వచ్చినది లేదు దుర్మార్గుల కుదుష్ప్రవర్తనఫల మనుభవించక దాటిపోవశమఁటరా పాపము త్వరలో నే పండుబం దునుజాడు

సీ॥ పట్నమీక్షింతమా బలవదింద్రారులబలముచేఁ గాపాడఁబడెడి లంక
కోటఁగన్గొందమా పాటీర నిలయమైయలరెడి ఘనసువేలాచలంబు
పరిఘమీక్షింతమా బహుళయాదఃపూర్ణ శతయోజనాయామ సాగరంబు
ఆత్మఁజూఁగందమా యంత్యకాలోగ్రుఁడై యొనలేక తిరిఁగెడి యింద్రజిత్తు
భృత్యజనులఁ జూడఁబోదమా దిక్పాలు । రైన పాకశాసనాదిసురలె
యట్టిదశముఖుండు నెట్టిగనోయెనొ । యతనివార్తయైనఁ దెలుపఁబడదు

కావున రమ్ము రాచకొలువునకే పోదము (ఇట్లందరు నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది శ్రీజానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిచే నాంధ్రీకృతంబైన
కంసవధమునఁ బంచమాంకము.

తే॥ ధవళశంఖమహీశుఁ డుదాత్తయశుఁడు। శాత్రవాగ్న్యాపటుబలవైశ్వానరుండు
సకలభూపాలసేవ్యాభుజంగమూర్తి। యతనిపట్టపుసతి పతివ్రత నిజంబు

కం॥ అనిపలికిన నాయుఁడుగను ॥ గొని యోగానందినగ యల్లకువలయపతి ము
ష్పవనాడనయెన్క మీరా। తెనయుఁగనిటుఁ డేనిఁ జూపు మిదియని బల్కెన్ 157

తే॥ ఖరఖనిత్రంబువంచి తద్గళమునందుఁ। జుట్టిప్రాలంబమిది నాకుఁ బెట్టి నీవి
విడచిపుచ్చువటంచుభూవిభునితోడ। జెప్పనునిపంప భట్టుఁ హెచ్చినభయమున 158

వ॥ రయంబునఁజంద్రోలునగరంబునకుంజని రాజమందిరంబుఁజూచి భూవిభునకి
ట్లనియె. 159

తే॥ ధవళశంఖమహారాజ ధర్మశీల। నిన్నుఁగొనియాడి విప్రమం బెన్నుకొనఁ
గొంతభూపానిషేకంబుగలిగెనాకు। నెట్టులంచేని దెలియ నూహించివినుము. 160

సీ॥ అలుగుభూమీశ్వరుండను సార్వభౌముండు మాన్యపురోహితామాత్యపుత్ర
మిత్రకళత్రసమేతుఁడై పుణ్యతీర్థంబులాడంగఁ జిత్తమునఁదలఁచి
యమరేశ్వర బునవధివసించినఁ బోయి భవదీయబిరుదాంకపద్యసమితిఁ
బాడి భూపతులెల్లఁబడతులు మూరాజవరుఁడుమగండని వాడిమిగుల
మిమ్ముఁగొనియాడుగద్యపద్యమ్ముఁజదువ। నుల్లసంబునబ్రహ్మనాయుండనంగ
నిజసచివపుత్రకుండు ఖనిత్రమొకటి। నంచి మెడఁజుట్టిపంచె భూపతికుమార 161

చం॥ పటుతరశౌర్య నీదయినబాహుబలంబునలంకరించి వి
స్ఫుటముగనాదుకంఠమునఁజుట్టిన దీర్ఘఖనిత్రదండ మె
ప్పటినలెఁ జక్కఁజేసి పరిసంఘులకుందొలుప్రక్కలించి సం
కటమెడఁబాపఁజేయనినఁ గ్రమ్మర నాధరణీవిభుండనన్ 162

కం॥ మానవమాత్రుండీపనిఁ। బూని ఖనిత్రంబు నడుపఁ బూనండనలేన్
దా నునుఁపజాలు నీవిప। మానుండాతండు దేవమానవుండనుచున్ 163

కం॥ చనివై పర్యత్నమ్మున। ననునాడుదిగాగ నతనిసాధునిగా జె
ప్పిన నీఖనిత్ర మెప్పటి। యమువునఁబొందించు నామహామహుఁ డెలమిన్ 164

మ॥ అనినన్నందిపవేగయానమున డాయన్వచ్చి కృష్ణాపరి
ష్కనకూలంబున నల్లభూపతిసభాస్థానంబునం బ్రహ్మనా
యునిఁగాంచి మదీయుసోప మెడఁబాయన్ మీ స్వపాంపాలలో

కనమాత్రంబునఁ గానసేనను ఘృణాకల్యాణ సంపన్నిధీ 165

వ॥ అనినుతించి 166

కం॥ మగవాఁడల్లుత్మ్యాపతి । తగునంగనధవళశంఖధాత్రీరమణుం
డగ్గణితమహీమాస్పదముక్ । జగదీశుఁడననుచునిన్ను జగమెఱుఁగదొకో 167

సీ॥ అనినుతించిన నాయెఁ డావందితెుడనున్నఖరఖనిత్రంబువంకరలుదీర్చి
తివిని యొూధట్టు నీతివిశేషమెఱుఁగకభూమింపఁగూడునే భూమిపతులఁ
దనబలం బెదిరిసత్వముగానఁగాలేని మానహీనుండు పామరుఁడుగాఁడె
యననీపకులవేడఁగ ననీపకులు వారివారిశౌర్యంబులువారిత్రెూల
మిగులఁగొ వారములుజేసిమెలఁగవలయు । సర్వసంస్థానములుమీకుసమముగాద
రాజధికార్యములుసేయనోజగాదు । రమ్మనుచుసత్కరించి భద్రాజునని చె 168

వ॥ ఇట్లన్వ్యందివరునకు నవీనాంబరాభరణంబులొసంగిపంచి 169

కం॥ తమ్ముఁడుదా తొక్కనికాం । తమ్మున నాయుండు నేఁతన్మనఁదమలోఁ
దమ్మునెదిరెఱుఁగకుండువి ధమ్మున భూదివిజవేషధారణులగుచున్ 170

సీ॥ భస్మత్రిపుండ్రాంతఫాలభాగంబుల ధవళసుగంధాక్షతలుధరించి
యూనితంబాలంబ మానశిఖాగ్రంధిసంధి నిర్మాల్య పుష్పంబులునిచి
దర్భాంగుళీయసుందర్భాఁగుళంబుల లీల రుద్రాక్షమాలికలఁబూని
సలిలకాపాయ వస్త్రప్రాస్తతాంగులై శాస్త్రిశస్త్రాస్త్రములఁ బడువుకొనుచు
స్కంధపూగంబులోయసునంశయుంబు - పౌరజనులకుఁగోపృసైపథ్యనుమర
వెడలివంపోలి నొకరాజవీథినడుమ ధవళశంఖమహీశ్వరద్వారసీమ r71

కం॥ పిమ్ముకలమాష్టులిద్దరు - నచ్చెడిభూదివిజవేషధరులంగని లో
హెచ్చినమచ్ఛగమున నా । పిమ్ముకలం బట్టువిడచిపెట్టిరి పరుసన్ 172

తే॥ విడచిపెట్టినఁగలవింపలాడిసివారి । యళికధవళాక్షతలఁ జంచువులను బొడున
నిక్కుభుజముల ప్రాలః జేర్చిఁడువాని । గోటిమీటునఁ బ్రాణముల్ గొనియెనపుడు

కం॥ పిమ్ముకలమాష్టులిట్లని । రచ్చతురులఁజూచి బ్రాహ్మణాకారములన్
నచ్చితిరిమీరు ఖులుగుల । నిచ్చంజంపఁగఁగూడునే విప్రులకున్ 174

కం॥ పిమ్ముకలఁజంపువారికి । బ్రవచ్చెగమెటువంటిబలిమివారైన రణం
బిచ్చసము వచ్చనదము పోనిచ్చెదమే మా ప్రతిజ్ఞ లిట్లుండంగన్ 175

కం॥ పిట్టలనడల్చువారలఁ । బట్టివధింపంగభూమిభర్తయనుజ్ఞన్
గట్టితిమిప్రతిన మీరి । ప్పట్టునఁబోరంగరాదు పందలపగిదిన్ 176

చం॥ అనవుడునాయఁడిట్లను ధరాధిపునానతిలేక సంగరం
బునకునుపక్రమింప నదిమోసముగానఁదదీయదర్శనం
బున కెటులైనమంచి దటుపోదమురమ్మని వారితోడఁగో
ల్వునకతివేగ మేగి సభలోపలనిల్వ విభుండుమ్రొక్కుచున్ 177

తే॥ భూమిసురలార మీరెటఁబోవుచుండి । వచ్చితిరి కింతులకుమీకువాద మేల
చెప్పు డనవుడు నాయఁడాశీర్వచించి । తత్క్రమంబెల్లఁజెప్పె సుదాత్తఫణితి

కం॥ వినుమవనీశ్వర మీసభఁ । గనుగొన మేమరుగుదేరఁ గలవింకలు తెం
పునమాఫాలాక్షతములు । దినవచ్చిన మేమదల్పఁ దరలిభువిఁబడెన్ 179

కం॥ అపాటుఁజూచినీచులు । మాపాటిబలాఢ్యులిచటమరిలేరని యీ
రాపాటుసేయుచున్నా । రాపాటుగణింప నీవయర్హుఁడవధిపా 180

కం॥ మర్మంబులేకమీరీ । ధర్మమువగదెంతులేని ధర్మేశ్వర యీ
దుర్మదులెటుజేసిన మా । కర్మంబటమీఁద నేమిగానున్నదియో 181

చ॥ అనవుడుభూవిభుండను ధరామరులార భవాదృశుల్ మనం
బునఁగృపలేక పిచ్చికలఁబొంచివధించితి రిట్టిధర్మముల్
వినఁబడ వెయ్యెడం ద్విజవివేకమె యీవసుధాస్థలంబుఁ బా
వనముగఁజేయవచ్చిన శివంకరమూర్తులభంగినుండియున్ 182

కం॥ అనవినినాయుండిట్లను । మనుజేశ్వర జీవహింసమాని నరుండే
యనువునధరఁజనించున్ । మనుజగముల్ జంతుపూర్ణములు గావొక్కొ 183

ఆ॥వె॥ చిలువ దోమ నల్లి చీమ పే నీగయుఁ । దేలు మొదలుగాఁగఁ దెలసి జీవ
హింససేయకుండ నెట్లుమానవుఁడుండు । మనుపఁ జంప శక్తి మనకు గలదే 184

ఉ॥ కాలముతానయై సకలకర్మకుఁడై జగమెల్లనిండి మా
యాలలితేంద్రజాలములయత్నమునన్ రచియించి త్రుంపఁగాఁ
జాలెడుసర్వభూతపతి సర్వగుఁ డాతఁడు కర్త మాంసపాం
చాలికలీమనుష్యు లనిశంబు స్వతంత్రులుగారు భూవరా 185

తే॥ పుడమిఁబుట్టింప మనుపంగఁ బొడవడంప । నీశ్వరుఁడుదక్కనొక్కండు నెట్టు నేర్చు

తెగినిగలవింగలనుబంపితిమిమహీశ । యీస్వతంత్రతమీకుమా కేలగలుగు 186

కం॥ అనినమహీవిభుఁడిట్లను । గనులార నమస్తజంతుకాండంబులు సొం
పునవాడించుఁ బరేశుం । డనుటవినంజేని రిపుభయము మీకేలా 187

కం॥ వెనమాటలేల మీకే । ర్పడఁ జెప్పఁగవలెను నీతిభావజ్ఞులు బల్
విడిగ్రోగ్రక్రుప్పులగతి వి । ల్వడి పోరొనరింపవలయు లాకులతోడన్ 188

వ॥ అనినవాయుండిట్లనియె 189

ఆ॥ అరయభూమిసురుల కాబ్యమాపాదన । గ్రహణశక్తిగాకగలదెవడిమి
యోపలేమటన్నరూపించితిరికయ్య । మునకు నేమిపణము జనవరేణ్య 190

వ॥ అనినభూవరుండిట్లనియె 191

కం॥ పిమ్మటలమాష్టులోడిన । నిమ్మెద వానుతనుమీమక్షీపతి కిటుమీ
రిమ్మలిడియోడిపోరిన । నచ్చెదరే నాకు మాధరాధిపుతన యున్ 192

ఆ॥ అనిన నట్లకాకయనిభూమిసురలు చూ । ర్భాగ్యహస్తపృర్శ్యమునగుసాజ్ఞ యిమ్ము
కాలనుతిగమించెఁగావున భూమీశ । భుక్తిఁగొనిన పిమ్మటఁబోరఁడగదె 193

సీ॥ అనినభూమీశుఁడటువారిఁబంచి మార్గంబులన్నిఁటిఁజుట్టుకాపువెట్టి
దండనాయకుల వేగండసాధకుల నైస్యాక్షీశులను మండలాగ్రహస్తు
లగుమనిల్యంగని హయహస్తులనుబన్ని తానొక్కయెడగజోత్తమము నెక్కి
శరచాపతోమరతుపాకాదిసాధనోత్కరముకినరులు పేరాపనున మౌనఁ
గాయమునమూర్తినక్రకంటకముఁదాడిగి । ఖడ్గఖేటకముఁబూని గాఢధైర్య
గరిమ మోమునరణకౌతుకమ్ముదోప । నేమియెటువచ్చునోయని చూచుచుండె 194

కం॥ నాయుఁడు పేర్కొఁడొక్కయు । పాయమ్మున దాచియున్న పటుతరకరవా
లాయుధములు ఖేటమ్ములు । నాయతిధరియించిమించి రర్కాక్షులనన్ 195

వ॥ అప్పుడు 196

తే॥ నాయునిపదాంబుజములకునతియొనర్చి । హస్తములు మోడ్చిమిక్కిలిఁబ్రస్తుతించి
పక్కెఁ బేర్కొఁడువిశయసంభ్రమమెసంగఁ । బరిమితంబైన గంభీరభాషణమున 197

కం॥ పిలయాజ్ఞకిని ద్విజాగ్ర । నముమున కంభోజబంధునకు ఖద్యోతం
బుల్లక్కైనతాదిత్యం । బలనముని కాజనంగమాఘముల కనికిన్ 198

సీ॥ తతశూలిస్ఫాల నృత్యజ్వలనజ్వాలికాఖర్వగర్వంబు నపహసించి
యంభోధిగర్భ సంహారచరద్బాడబ శిఖిశిఖాదర్పంబు చెదరనాడి
గహనసీమాది దుస్సహనటద్దావ సప్తార్చిర్మహార్చుల యురటు దెగడి
తక్షకసముదగ్రదంష్ట్రాగ్రశద్విషకీలికీలాక్రీడ గేరడించి
యబ్ధినావిర్భవించి యాహరవిరించి । మఘవదమరాశరవరాళిమదికి జాలి
గ్రుచ్చె భూభృత్సకలభూతరోదసీ త । లకృతకోలాహలంబు హాలాహలంబు 124

వ॥ మరియునది వృషహరికరపుటాస్ఫుటితపటుతర స్తంభగర్భఘుర్ఘురపటుపటాత్కారపటలంబును దంభకిటిచటులఘుటఘుటార్భటిఁ దుటారించుచిటచిటారచ్చటనకమలజాండకటాహంబు బెటబెటచలింపుచు బెగడుభూతంబులును నిగుడుసల్కాపాతంబులును నరచుమృగంబులును బరచుఖగవారంబులును బగులుదిగ్భాగంబులును నొగులుజగంబులును దిరుగుధరణీతలంబును నొరుగుశైలకులంబును గ్రమ్మాయు మేఘమార్గంబును బెదరుసిద్ధులును జెదరుసాధ్యులును గ్రాలుగరుడులును సోలుగంధర్వులును దెరలుయక్షులును నొరలురాక్షసులును గలగుకిన్నరులును దొలగుకింపురుషులును డొల్లునురగలును గ్రిళ్ళువిద్యాధరులును నై జగంబాక్రోసింపవర్తించి జ్వాలికామాలికల నెట్టించి బీరంబుదొట్టి సముద్భూతధూమధామంబులును సంవర్ధమానశిఖాస్తోమంబులును గలసిమెలసి రేబగలు నేర్పరింప రాకుండ సమకట్టి విస్ఫులింగంబులు దిక్తటంబులఁ జుట్టుముట్టి భార్గవుచందంబున సంక్షోభితదిక్కుంభినీశ్వరంబై రాముబాణంబుచాడ్పున సంతాపితపంక్తికంధరజీవనంబగుచు నభ్రమణివిభ్రమంబునఁగువలయసంత్రాసనకరాటోపంబుఁజూపి భీభత్సునిరీతిసింధురాజగర్భనిర్భేదనాదంబుఁబ్రకటించి సుదర్శనంబుపోల్కిఁబీతాంబరగౌరవంబుఁగావించి విజృంభించిన

మ॥ ఇటు లావిర్భవమొందియాహాలహలం బీరేడులోకంబు లా
క్రాంతంబ్రమింగంగమకించునయ్యెదుటనంగన్పట్టి ప్రాణుల్ పరి
స్ఫుటతత్పావకకీలలన్ బుర పురంబొక్కం బురారాతి యు
త్కటహర్షంబునఁ జక్రిసంజ్ఞఁగని యార్తత్రాణపారీణుఁడై 125

చం॥ వనశిఖినంబుజోదరుఁడు వ్యాళనికాయము వైనతేయుఁడున్
దనుజతతిన్ సుదర్శన ముదగ్రతమస్విని నంశుమాలియున్
గొనగొని మ్రింగుచందమున ఘోరతమంబగు కాలకూట మ
క్కనఁగబళించె నప్డొక గ్రుక్కఁగ జంబుఫలంబునుంబలెన్ 126

వ॥ ఈలీలఁ గలుషజాలవాతూలమారుతంబగుశూలి యాలోలక్ష్మతిశాలియై మహేంద్రజాలిపోలిక నాభీలహాలహలకీలాకలాపంబుఁ గ్రోలి తదీయనీలకళ గళంబునఁగీలుకొన నీలకంఠుండనఁజాలి యుత్తాలజయశ్రీలనేలి వేలాలాస్యహేలాహేళిం దేలివిలోకించ

కం॥ అడిరి పాడిరి పరములు । వేడిరి వీడిరిభయంబు వేలుపుచిగురుం
బోడులు జోడులు యుక్తులు । వేడుకఁ గూడుక నిశాటవీరులు సౌరుల్ 128

మ॥ కరకంజస్ఫుటరత్నకంకణ కనత్కాంతిస్వరూపార్తివి
స్ఫురితప్రాభవ బాణమోక్షణక్షణాస్త్రక్రియారంభమా
త్రరమాక్రీడితసద్భుజాంగణ గుణభ్రాజద్గిరీశాబ్జజా
మరముఖ్యావ్యయభద్రకారణ రణన్మంజీరశుంభత్పదా 129

పాదభ్రమకము

కం॥ శ్రీనుతసరసతనుశ్రీ । మానితమహీమణిపాశిమహిమాతనిమా
దానవదవాదవనదా । గానరతానఘయశోయఘనతారనగా 130

తోటకము

శమదవిశేషణ చిత్తవిశేషణ సన్మునిపోషణ దైవతిపా
గమఖరదూషణ జనవిభూషణ గర్జనభీషణ బాణకృతా
వమతివిభీషణ రాజ్యవఘోషణ వాక్యవిశేషణ భూమిసుతా
సముదితభూషణ సంగతతోషణ సత్యవిభూషణ కీర్తియుతా 131

గద్య

ఇది శ్రీమద్వేంకటరమణకరుణాకటాక్ష సంప్రాప్త సారస్వతవైభవ వాక్య
యామాత్యతనూభవ రసికజనహృదయంగమ సంగీతసాహిత్యధౌరంధర్య
శాయసవెంకటమంత్రివర్య ప్రణీతంబైన లక్ష్మీవిలాసంబునందుఁ
ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము

లక్ష్మీవిలాసము

——:(o):——

ద్వితీయాశ్వాసము

కం॥ శ్రీనయనోత్పలసితకర। దానవనిగ్రహీతభూతధాత్రీపురరా
దానవలవగణచరణా। జ్ఞానతమశ్శివలయ వెంకటాచలనిలయా 4

వ॥ అవధరింపుము తిరువాతివృత్తాంతంబు జనమేజయునకు వైశంపాయనుండి
ట్లనియె నదనంతరంబున 2

వనసంచారము.

వారకయుపాగగుణవారఘనసారా। వారమనుకంప దియివారంగానుగొంచుక్
వారిమరిచక్రతరవారిపురికొల్పెన్। వారిధినమథింప ననివారితరసోక్తిన్ 3

వ॥ యిట్లుపురికొల్పిన. 4

శా॥ బాలల్లా స్వవినోదముల్ సలుపుచుం బ్రోద్ఘోక్తి మెప్పించి పై
చేలల్ జార్చుకొనంగ నవ్వుచు సుధాశ్రీకేళ్ళనుత్సాహులై
యేలల్ లాలితలీలఁ బాడియు మహాహేలన్ గుండియుం బట్టి హా
యేల్లంగుమథించిరా ఘనులు భూభృన్మౌళిచే నీరధిన్ 5

కం॥ తెరతెరలై శరలురులన్। దరదరకలు దేరినను పుదారోగ్నశరధిన్
మరితరితిమందరగిరియు। ద్రిరిఁ పరిత్రాదూవను సౌఖ్యదంబై తిరుగన్ 6

చ॥ ప్రకటధనస్థభీరతకుఁ బారము లేదన నేల నాడు దై
ర్యకళిక చేగ్గుంటునని యది సముద్భ్రమణచ్ఛలంబునన్
గనవికఁ జేయఁగాఁదలఁచి గంతులు వేయఁ గలంగ కక్షి దాఁ
బకపకనవ్వినట్లు పెనుపట్టె విక్ర్గపయఃకరణప్రిభల్ 7

సీ॥ చక్రిసాక్షాత్కారసంభ్రమోత్పతదబ్ధిపరమసాత్త్వికరుచిప్రతతియనఁగ
భావిచంద్రోదయభద్రసూచకపుణ్యనిర్యాతతద్భానునికరమనఁగ
జలమానుషీహస్తజలజాతవిలసితమౌక్తికబిరుదచామరములనఁగఁ
దతమారుతోద్ధూతతత్కణావిర్భవన్మందారకోరకబృందమనఁగ
నప్పుడుదయించి కళలచేనందగించి । గగనరీతిఁ గాంచియుండ్రొంటిగడచమించి
వెలఁగె గిరిచాలనోద్ధతప్రసృతసుధాబ్ధి । గాఢతరనీచికాపయఃకణగణంబు 8

మ॥ పరిరంభించునపత్యకాంతగజగామరుచ్చల్ జవల్ మాలిని
ర్ఘురమభ్రాపగభూషణాంబుకటిరాజద్యోగినాభోగి సా
గరడిండీరకణాప్తిభూతియును గాఁ గల్పట్టి సాయింతనాం
తరకృత్యత్రిపురాంతకుండనఁగ మంథాద్రి యంభోనిధిన్ 9

సీ॥ మహితభ్రమక్రియామాళిపూరితగైరిక రజోరుచుల మేరుగరిమఁ గాంచుఁ
గటకనటద్ఝరీకంకణాకీర్ణమై ప్రాలేయశైలసంపదఁ దనర్చు
మథనత్వరాంభోధిమధ్యపతత్ఫణాభోవృతిరాజతాచలశ్రీవహించు
వలయితాహిపవిషశ్యామాతిశైల్యమై యంజనాచలరేఖననుకరించుఁ
జూచఁజూచఁగ వింతలు చూప్పడఁగ । దనుజదివిజాలుద్రోల్లిలఁద్రిప్పుచేళ
నిఖిలభూధరవరవర్ణనీయమూర్తి । భవ్యవైఖరి మంథానదివ్యశిఖరి 10

మ॥ తనుహంశంబున దేవదానవులచేతం ద్రార్థనల్ గాంచె ను
త్తమ సీమామందరమంచు రోహణగిరీంద్రంబు బద్ధిరత్నాభిషే
కముఁ గావించినఁ దత్పరిభ్రమణవేగప్రస్తతన్మస్తకా
గ్రమణుల్ రాలెఁ బయోధి తద్గరిమచే రత్నాకరాఖ్యంగనన్ 11

వ॥ ఇవ్విధంబున నవార్యధైర్యస్థైర్యధౌరంధర్యసురాసురవస్యకరచాతుర్య
మహాదహార్యంబగు నేత కార్యంబున 12

మ॥ కలితౌన్నత్య తరంగసంఘములు శాఖల్ విస్ఫుటావర్తముల్
దళముల్ బుద్బుదపంక్తి గోరకము లుద్యత్ఫేనముల్ బూలగు
త్తులు గా నబ్ధి వదాన్యభూజములు తత్తుల్యంబులై పుట్టెఁ బు
త్రులు తా రెందును చంద్రివంటిగుణవంతుల్గారె యూహింపఁగన్ 13

చం॥ అతనివరింపవేని జలజానన నీ యకలంక విభ్రమా
న్వితమగురూప మద్ధిఁ బ్రభవించినవన్య మురీతినిష్ఫలం
బతనివరించితేని జలజానన నీ యకలంకవిభ్రమా
న్వితమగురూప మించునజనించుఫలంబయిరొప్ప నెప్పుడున్ 7

తే॥ శుద్ధవిజ్ఞానయోగదక్షులము గాన। మా కెరుంగనియదిలేదులోకములను
ధరణిలోఁ గృష్ణు జేనీకుఁ వగిదమగఁడు। పదుచయిదినమ్ము మాతండ్రిబ్రహ్మయాన

చం॥ కమలసఖాక్షి కృష్ణుబిగిలోఁగిటఁజేరఁగఁగల్గుదన్య సౌం
తముగగ్రహించియిద్ది విధిగంబుగఁబాడుచుఁబ్రోద్దుబుచ్చుమం
చమరఁగ వాసియిచ్చెను దదంకనసంకలితాత్మ వాక్ప్రదం
బమునఁ బెలంగుగీతము ప్రబంధమునుం గరుణాసముగ్రతన్ 10

వ॥ ఇట్లనేకవిధంబులనాదరించి యమ్మునిపుంగవుండంతర్హితుండయ్యె నేనును దద్వాక్యంబులు విశ్వసించి కృష్ణయతనరణాలాలసమానసనై భవదాగమనంబు నిరీక్షింపుచుండనీవును నేగుదెంచి తదీయపాణిగ్రహణంబె బోధించితివి 11

కం॥ మేలిదిరోగియు వెజ్జును। బాలేకోరినవిధంబుపాటిల్లుచు నీ
పేళసరెండొక్కటియై - చాలమనోమోదనంబుసాగించెఁ జుమీ 12

వ॥అనిన విని యక్కిరంబభినందించి 13

కం॥ ఈతెరిననిట్టికార్యము। భూతలపతి కెరుఁగఁజెప్పఁబోవలయు "మనః
పూతంసమాచరే" త్తన। నోతరుణీ వినవె వార్త యుర్వీస్థలిలోన్ 14

కం॥ అనిమరియు రాజుపాలికిఁ। జనితద్వృత్తాంతమెల్లసరసోక్తులచే
వినుపింపనిట్లు నేఁజె। ప్పనిపనిఁజేసితివటన్నఁ బరమప్రీతిన్ 15

కం॥ గణనాగోచరసముచిత। ఫణనాకార్యంబుఁజెప్పఁ బట్టదునీకున్
మణిబాలికఁగాక నభో। మణికిమెరుంగిడఁగవలెనె మదినూహింపన్ 16

వ॥అనిమరియు. 17

తే॥ దండియుగువిల్లుమత్స్యయంత్రమును బెట్టి। యుద్దిమోపెట్టి యీయంత్రమెవ్వఁడేని

నేయువానికి నాపుత్రినిత్తుననుచు । నట్టిచాటించె ధర్మశీలుఁడవనియందు 18

వ॥ అంతనతండు నేయుష్ప స్లాగమనోపాయంబునకు సానందించియతనిపిడ్కొని

తే॥ మగుడనేతెంచునక్కీరమాళిఁబల్కెఁ । బంబముఖమధ్య కొంచక వంచితప్ర
పంచ యూవజనసంచయపంచవిశిఖ । పంచవిశిఖదళన్మనఃపద్మయగుచు 20

సీ॥ రామన్న యిట్టిపిరాళితాళగజాల సొబగుచెల్లెలిఁ బ్రేమఁ జూడవోయి
రామన్న చూచి తిరముగా "శుభస్యశీఘ్రం" బన్నవార్తలోఁ గాంచవోయి
రామన్న కాంచి ద్వారవతీపురంబున కతివేగశాలివై యరుగవోయి
రామన్న యరిగినిర్జనతరంబైనట్టియవసరంబొక్కటి యరయవోయి
యరసి రామన్న యిట్టివృత్తాంతమెల్లఁ । జెవికినింపుగరమణుతోఁ జెప్పవోయి
చెప్పి రామన్న యచ్చెలిజీవితంబు । నీదుపైనున్నదనుచు వర్ణింపవోయి 21

తే॥ పండితోత్తమ శుకసార్వభౌమ యేను వచనరచనలు బోధింపవలదునీకుఁ
బోడనే మించిస[illegible]జమాధురులునించు । నించుమొక్కఁడుఁ బాలెత్తిపెంచవలెనె 22

తే॥ పూనుకార్యము సశిఖరంబైనదనుక । నిల్చియాలస్యమొనరింపనీతిగాదు
బంతిరొంగవైచి నెరిదప్పబాడియగునె । యొసటఁ బ్రాలిడి ముచ్చట కేగదగునె 23

వ॥ అనినవినియక్కీరంబుసర్వంబునెరింగించి ద్వారకాభిముఖంబుగఁ జనియె
నంతనిక్కడ 24

చం॥ తొలఁగనివేడ్కఁ బద్మినులతోఁ ర[illegible]లన్ విహరించినట్టి శ్వే
రలయికదీర నబ్ధిని సహస్రకరుండు తటాలునన్ జవా
త్యలఘుతఁగ్రుంకె నెంతయుఁ దదబ్ధిబహిఃప్లుతమైనబాడబా
నలమనితోఁచలోకనయనంబులకున్ నెరసంజపుంజముల్ 25

తే॥ ఆకసంబంత వితరణిర్యై సమృద్ధ । తమముసైరొప్పి విహితభాక్రమతనుండఁ
నిజకళానూర్తియంతయు నెరపుకొనుచు । నెసఁగుద్విజరాజమండలం బేగుదెంచె 26

మ॥ చెలువై యంబుధిఁ గూలశోళీయలయించెంగొమ్మతాపాగ్ని వా
దులకుంబట్టఁగవచ్చె సంజయునుసత్తోరంపుబోర్వంబు త

గ్గళదుల్కావృతధూమమెచ్చెనుడుయుగ్ధ్వాంతౌఘ్యఁ దద్ఘాటికా
కలనల్ మాన శశాంకుఁడై యెదుట నే కన్పట్టెనయ్యబ్జుఁడున్ 27

ఉ॥ ఉదయగిరీంద్ర దుర్గముననుండి మహోద్ధతచక్రిశత్రు సె
మ్మదినిడిరాఁగ దారకసమాజము మీఱఁగ రాజుఁగాంచి క
లైదుట విశిష్టతంగువలయేశ్వరవర్గము నీలవస్త్రముల్
పదపడి చించివైచుగతిఁ బాయలువాసెఁ దమిస్రసంఘముల్ 28

ఉ॥ ఆయత ఫేనపుంజవసనాంచలమెత్తి మహోర్మిబాహులన్
గాయజుఁ గూడి పాంథులను గాసిలఁజేయుటనీతిగాదు రా
రా యటుబోక శీతలకరాయని కూయిడురీతి నెంతయున్
మ్రోయుచుఁ బొంగెనంతట సముద్రుఁ డముద్రితవారిపూరుఁడై 29

వ॥ అంత 30

కం॥ వెన్నెలవడదాఁకెడుగతి । నున్నదిఁగుని సన్నుతింపనోగిఁడ విలెనన్
గన్నియ చెన్నగుపున్నమ । వెన్నెలవడదాఁకెనపుడు విన్నఁదనమునన్ 31

వ॥ అప్పుడు పరిచరవనితాజనంబు తత్కన్యకు నిర్దయుండై పరితపింపజేయు
చంద్రుని వేడం దలంచి 32

సీ॥ పూని భువనరాశిలోన శ్రీరామానుజాఖ్య నున్నతిఁ బొందననతరించి
సుస్థిరామరులకచ్చుపడంగ విమలస్వరూపకళాదానరూఢిఁ జూపి
చక్రాబ్జత పనంబు సవరించి యెంతయు సరసులకు ముదముల్ చక్కఁజేసి
మగఁటిమి నాశంకర గురుకోటిరోన్నతులఁ గళామాత్రఁ గ్రిందుగ నొనర్చి
యాదరింపుచునాత్మపాదామృతమునఁ । దలిరిజీవుల ప్రచుర సంతాపమడఁచి
యలరితివియుంచునార్యాళియభినుతించె । సేవ్యగణను గమని రాజుఁ జేరియపుడు 33

వ॥ అంతలక్ష్మణాకన్యయిట్లనియె 34

మ॥ ధరలోనన్ ద్విజరాజనామమున సత్సంగంబునం సత్కళా
నిరతిన్ మించియు నుత్పలప్రియుఁడనన్ నిత్యంబు రాజీవసం
హారణంబకర జాలముల్ సొనిపిసేయంబూను నీచంద్రు డో
తెరుణీవీనికి నెంతజేసిన దయాదాక్షిణ్యముల్ గల్గునే 35

చం॥ చెలులను తెప్పలన్ విరహసింధువులీఁదుమమ్ము బోటులన్
జలమున మ్రింగుతోయనిధిసంభవు వీనిని జూచి పద్మజాం
డలికచలార యాహిమకరాఖ్య తగన్ మకరోపియున్న పోల్
తలఁపునఁ బెట్టె నట్టినయతత్త్వవివేకికి మేలుగావుతన్ 36

తే॥ వేమరో "కర్మణైవ ప్రలీయతే" య । టన్నది నిజంబు రాత్రి మహాబిలమున
బలియుఁడై సాంగజాతరూపము హరించి । శ్వేతకరుఁడయ్యె నీయంబుజాతవైరి

వ॥ ఇట్లనేకవిధంబుల నయ్యరవిందాక్షి యిందునిందనసందర్భంబు లొనరింపుచుఁ దన్నిశోపద్రవంబు గడుపుచుండె నంత 38

శా॥ జోకన్ వీడ్కొని చక్కఁ గేఁగెను జుమీ శుభ్రాంశుబింబప్రభో
త్సేకంబుల్ దరిగెన్ జుమీ కడకు వచ్చెన్ జుమ్మి యీరేయి చిం
తాకాలుష్యము లేల బాలమదిలో ధైర్యంబ వార్యంబుగాఁ
గోకోయంగతిఁ గుక్కుటంబులఱచెన్ గోకోపిరావార్భటిన్ 39

సీ॥ కుముదినీవల్లికాసమితికి బోకొట్టు తలఁగుజక్కవలసంధానకర్త
నెత్తమ్మికల్కికన్నియకు వేడుకకాఁడు రతినాధజనకుని రచ్చగద్దె
చంద్రికాపాయుసంచంబులోపలిరాయి కౌశికావళికిఁ గన్మూసిగంత
సంతమసములకుచ్చాటనమంత్రంబు భువనంబు వారియుప్పొంగుగన్న
జారిణులకాలిసంకెల జనగణాక్షి । పుటసమీక్షణముల పాలిపుణ్యతీర్థ
మరుణుఁడుదయించె నరుణాత్మకిరణుఁడగుచుఁ । బూర్వభూధరశేఖరాభోగమునను

చం॥ క్రమమున మిత్రమండల మఖండితపండితధామభూమచేఁ
గొమరువహించెఁ బూర్వగిరికూటమహోన్నతశీతవాసిగ్రు
యమరకులాధినాథసముదంచితపట్టణసౌధపాళిపై
నమరెడుకుందనంపుగడియారపుగంటయనంగ నెంతయున్ 41

వ॥ అంత సంతాపమూర్చ నీడయగు నొక్కప్రోడ పెద్దయుం బ్రొద్దు పరితపించిన యమ్ముద్దియకుఁ జంద్రాస్తమయమహాసంతోషవార్త విన్నవించినఁ దదాలింగనంబు పారితోషికంబుగా లభించి నమ్మికతో నంతనంతఃపురంబు వెడలఁ దోతెంచి చెంగట నెసంగు నభంగకురంగాంకమణివేదికోత్సంగంబున నధివసింపం జేసి మఱియును. 42

తే॥ ఒరులసుదతులఁ గన్నెత్తియూరకైనఁ
జూడకుము దాన మంచిచేకూరునీకుఁ
జంచలాక్షుల చూపులజలధియందు
మునిఁగితేలనివారెవో మునులువత్స॥ 83

ఆ॥ చూడబుద్ధిముందుఁ జూచినతోడ మా
టాడఁగల్గు దాన మమతగల్గు
మమతచేతఁబనులు మానిప్రవర్తిల్ల
హానిగల్గుచుండు నంత వత్స 84

తే॥ నీసుభార్యనువిడనాడి నిరతమొరుల
సతులకాపేక్షపడకు నీసత్యమునకు
హానివచ్చును మునునీవునగ్నిసాక్షి
కముగ నుద్వాహమగువిధిఁ గనుము వత్స 85

ఆ॥ నల్లదగుచుముంగుల నాణెంబులేకున్నఁ
గన్నుముక్కుతీరు గలుగకున్న
భార్యమీఁదభర్తబహుప్రేమతోడుత
నుండియేలవలెను నుర్వివత్స 86

తే॥ తానుజారశిఖామణిత్వంబుఁబూని
భార్యనెముకలు విరుగఁగబాదువాఁడు
జనులచే నిందఁబొంది యెచ్చటికిరాక
సిగ్గుపడిసంచరించుచుఁ జెడునువత్స 87

తే॥ చేయఁగూడనికార్యముల్ స్త్రీలకెన్ని
విధములను శాస్త్రమున్నదో పృథివినన్ని
పురుషులకుఁగల్గియుండెను బొచ్చెమేమి
లేదు సాక్షికమించుక లేదు వత్స 88

ఆ॥ సుదతియింటిపనులఁ జుట్టాలపరిచర్య
బాలపోషణమున బాగయుండి
యొక్కవేళఁ గోపమెక్కి మార్బలికిన
నోర్చుకొనుటమంచి యుర్వి వత్స 89

తే॥ కష్టపడితల్లిదండ్రులు గారవమునఁ
బెంచువారలు వారిపైఁ బ్రేమయుంచు
కసుబుసులనాతి నీవునువిసరికొట్టఁ
దగదు వారలఁబూజింపఁదగును వత్స 90

ఆ॥ కలుషగోలుతనము కలిగివర్తించుము
తులువలైనవారిఁ దొలగియుండు
కలిమిగల్గియున్న గర్వించిబీదల
బాధపెట్టనీకు వలదు వత్స 91

తే॥ భాగముగుపనిఁజేయను బంతగించి
వంటబిగువునమాట్లాడవలదునీకుఁ
దగినపనిబూనిఁయున్న సద్ధర్మమువును
దాన దైవముతోడ్పడఁదనరు వత్స 92

ఆ॥ లంచగొండితనము నంచసకారిగా
నెంచిదాని నభ్యసించకుండు
పంతగించి న్యాయపథమునువిడనాడి
తీర్పు శేయవలదు తివిరివత్స 93

ఆ॥ చిన్నతనమునందుఁ జిటిమొటికాయలు
బడియు విద్య నేర్వ ఫలముగలదు
గోము చేతఁబెదిగి కొట్టక తిట్టక
మీరఁబెట్ట మేరమీరువత్స 94

ఆ॥ నరులలోన బీదనరులపై వారిలోఁ
గుంటి గ్రుడ్డి వారిఁ గూర్మితోడ
శక్తికొలది ధర్మ సాహాయ్యమును జేసి
బ్రోచుచుండవలయుఁ బుడమి వత్స 95

ఆ॥ అట్టియున్న దనుచు పొట్టవిరుగఁగఁదిని
కాకికైనఁ జేయి గడగకుండి
యిలియు బలియునైన నీయకయుండిన
ధనము వెంటరాదు దలచు వత్స 96

ఆ॥ చదువునందు దైవసన్నుతియందును
ధర్మగుణములందు దయలయందు
నిన్నుఁ జూచి యొరులు నేర్చుకయుండెడి
లాగునడువ నీకు బాగు వత్స 97

ఆ॥ దురితములకు బుద్ధి తొందరగా బోవు
జగదధీశుఁ గొలుచు జాడఁగనదు
దాని మంతుఁ దెలిసి పూని నిరంతర
మాత్మ నుతి యొనర్పు మయ్య వత్స 98

ఆ॥ లోకవినుతు ఘనుని లోకేశు లోకాత్ము
లోకనిలయు భక్తలోకపాలు
లోకములు సృజించి లోలత మెలఁగెడి
వాని మదిని దలచవలయు వత్స 99

తే॥ కొండముదివంశ జలనిధి కుముదమిత్రుఁ
డైన శ్రీ యక్కయార్యుని యనుఁగుపుత్ర
వరుడు నరహరి యీనీతిపద్య శతకము
నేర్పరిచె విశ్వనాథుని కృతిగ వత్స 100

వత్సలనీతి శతకము.

సంపూర్ణము.

కవిత.

ఇదిపిఠాపురమున వెంకటరామకృష్ణకవులచే ప్రకటింపబడుచున్న మాసపత్రిక ఇందు నాటకములు ప్రబంధములు మొదలగువిద్యావిషయములు ప్రకటింపబడుచున్నవి ప్రకృతము ఈపత్రిక 12 సంచికలు మాకార్యస్థానమలంకరించినవి ఇది 40 పేజీలుగలపత్రిక చందా సంవత్సరమునకు రు3-0-0 లు బీదలకు రు2-0-0 లు స్త్రీలకువిద్యార్థులకు రు1-8-0 లు వలయువారు పత్రికాధిపతులపేరవ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

పిఠాపురం ష్టుయార్డుపేట.

హిందూసుందరి.

ఇదిప్రత్యేకము హిందూస్త్రీలకొరకు "శ్రీమతి, మొసలికంటిరామాబాయమ్మ గారిచే మాసమునకొకసారి ప్రచురింపఁబడుపత్రిక చందా సంవత్సరమునకు రు2-0-0 లు దీని ఈ శెప్టెంబరు సంచిక ప్రతియును మా కార్యస్థానములంకరించినది వలయువారు హిందూసుందరి మేనేజరు సత్తిరాజు సీతారామయ్యగారు కంతేరు కృష్ణాజిల్లాఅని వ్రాయవలెను.

ఆర్యవైశ్య

ఇదివైశ్యధర్మముల బోధించుచు వైశ్యుల సత్కర్మానుష్ఠానపరులఁజేయ శ్రమపడుచుండెడి యొకపక్షపత్రిక దీనియందుఁ దద్వైశ్యధర్మములేకాక దేశవృత్తాంతములు సంఘసంస్కరణలుమున్నగునవిప్రకటింపబడుచుండుటచే నొకవైశ్యులకేగాక సకలజనులకును సమాదరణీయమైయుండును దీనిచందా సంవత్సరమునకు 1-8-0 వలయువారు శనగపల్లిరామస్వామి గుప్త గుంటూరు అనివ్రాయవలెను ఇదిప్రతిపక్షమును మాకార్యస్థానమలంకరించుచునేయున్నది.

అత్యద్భుతవర్ణనము.

—:(o):—

శ్లో॥ లీలాలుంఠితశారదాపురమహాసంపద్భరాణాం పురో
విద్యాసద్మవినిర్గళత్కణముషో వల్గంతి చేత్పామరాః
అద్యశ్వః ఫణినాం శకుంతశిశవో దంతావళానాం శశా
స్సింహానాంచ సుఖేన మూర్ధని పదం న్యస్యంతి సాలావృకాః॥ (పండితరాయలు)

శ్లో॥ హఠాదాకృష్టానాం కతిపయపదానాం రచయితా,
జనస్స్పర్ధాళుశ్చేదహహ కవినా వశ్యవచసా,
భవేదద్యశ్వోవా కిమిహ బహునా పాపిని కలౌ,
ఘటానాం నిర్మాతుస్త్రిభువనవిధాతుశ్చ కలహః ॥ (భవభూతి)

శ్లో॥ వాగ్దేవీకరకంజపంజరపతత్కీరాయితానాం పురో
గణ్యంతే కవయః స్వవాఙ్మయపురప్రాకారకాకాయితాః
బ్రహ్మాస్వాదసుఖావఖాతమనసాం గోష్ఠీషు సాంసారికా
స్స్వర్గోత్సంగనిపాదినో పికగరీపాకావరాకా ఇవ॥)హరిహరకవి)

నిర్వ్యాజావధానతత్త్వజ్ఞులరగు నో లోకులారా ! శ్రీవేంకటరామకృష్ణ గ్రంథమాలలోని పీఠికలలో మొదటి పీఠికయందలి విరోధములను దిలకింపుఁడు, ఈపీఠిక యీమాలలోనున్న యేడవపుటలోని యత్యద్భుతశతావధానమునకు సర్వవిధముల సంబంధించునదియైనను దీనిని వ్రాయుటకు హేతువు ప్రాజ్యము, ఇది రాజానురంజనమునకుఁగూడ సందర్భించు నంశములుకలది లేశమును గాదు, ఈసందర్భసంఘటనము నిటులుంచి యీపీఠికయందలి యంశములఁ జర్చింతము,

"ఈయత్యద్భుతశతావధానము ప్రారంభించి"

జరికొండధర్మకవి నాఁటినుండి లేని యీయత్యద్భుతబిరుదము వీరియవధానమునకెందుకు రావలెనో ! యనివిచారించిన నిందొక్కొక్కచరణమువంతునఁ జెప్పుటయుఁ జెప్పినదానినిఁ జక్కఁగా ధారణముచేసి యొప్పఁజెప్పుటయు నీలోపున లేఖకులు కొంటెతనము చేఁదమతమ చోట్లుమార్చుకొన్న నియ్యది కని పెట్టుటయు నింతను సభ్యులనేక గతుల ధారణాభంగకరములగు నెన్ని ప్రసంగములొనర్చుచున్నను జక్కఁగావారి ప్రసక్తియందు మెలఁగుచుండియును బ్రస్తుతాంశమునం దప్రమత్తులై మెలఁగుటయు బృచ్ఛకులుకోరిన వృత్తవర్ణనములను సమ్మతించుటయులోనగు కఠినపు సంగతుల కించుక

యు నెడమీయక యేదో తమకుందోఁచిన రీతిగా నెప్పటిపద్యమప్పుడే పూర్తిచేసిపా డుగావించుటచేత దీనికీయత్యద్భుతబిరుదము కల్గియుండెనని గోచరించుచున్నది. ఈ యంశము ముందుముందు విస్పష్టమగును, పాడుపడిన శతావధాన మత్యద్భుతశతావ ధానమగునేని పాడుపడినయన్న మత్యద్భుతాన్నమగునుగాఁబోలును, ఔరా ! ఈ కవులు పాడుదేవాలయముల నత్యద్భుతదేవాలయములుగా వర్ణింతురోయి ! సర్వవి ధముల నీపేరు పనికిరానిదైనను నిందలియత్యద్భుతములను గొన్నిటిఁజూపి యెట్లో దీనినే సమర్థింతముగాక, ఇందు మొదటి యత్యద్భుత మసందర్భపు పీఠికగల్గియుండుట, రెం డవది ధారణసున్నయగుట- మూడవది యొకవర్ణనగోరిన మఱియొక వర్ణనచెప్పుట, నాలుగవది పద్యములన్నియు జీలుగుబెండ్లవలెనుండుట, ఐదవది తలుచుగానితరులప ద్యములుసంగ్రహించుట, యాఱవది కందగీతములేవి శేషించియుండుట, ఇట్లెన్నేనికు ప్పతెప్పలుగా నత్యద్భుతములిందుఁగలవుగాన నిది యీపేరునఁబరఁగుగాక, స్వరూప ము చెడఁగొట్టుకొన్న వస్తువు తన కంతకుమున్నుగల పేరుగూడఁగోల్పోయి నశింపవలసి యుండఁగాఁ బైపెచ్చుబిరుదులనుగూడ ధరించుచున్నదే ! అగుఁగాక పైనిజూపిన యత్యద్భుతము లీవిమర్శనమున నచ్చటచ్చటఁగన్పట్టునుగానఁ జదువరులు పరిశీలింపఁ బ్రార్థితులు.

“పృచ్ఛకులుగోరినరీతిఁగలమాపనీక యొక్కొక్క
పద్యమును వక్కాణించుచు”

ఈసూనృతోక్తిందిలకింపుఁడు దీనిసత్యాసత్యములు దానిధర్మమాయని పే యే తేల్చుచున్నది చూచితిరా!

“పెద్దపద్దెములఁగోరినకొందఱులేఖకులు——

శా॥ సందర్భమ్మునుజూచి చెప్పెద మెడన్ శార్దూలవృత్తంబు మా
కెంద్రైనం దగియున్నచోనప్పుడు మత్తేభంబునిర్మింతు మా
నందంబందినఁ జంపకోత్పలములన్ సంధింతు మీప్రక్రియన్
గందంబో క్కడగీత మొక్కడను వక్కాణింతుమిచ్ఛాగతిన్॥

అను మానిబంధనములు వినిపిదపఁ డమతమ
యభిప్రాయములు మార్చుకొనిరి.

పైపంక్తులు పృచ్ఛకులుగోరినట్లుచెప్పలేదని సహస్రముఖముల ఘోషించు చు న్నవి, అట్టిచోఁబృచ్ఛకులుకోరినదెక్కడ ! వీరుచెప్పినదెక్కడ ! ఓపరస్పరవిరుద్ధ పీఠి కారాజమా ! నీకొకనమస్కారమగుఁగాక, నీవైఖరి కపటయాత్రికుల కాశీయానకథ నమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నది. ఇదియిటులుంచి పైనుదాహరించిన “సందర్భ” పద్య

మెంతయసందర్భముగానున్నదో యోజింతము, సందర్భమ్మునుబట్టి శార్దూలమును జెప్పటయుఁ దగియుండుటంబట్టి మత్తేభమును జెప్పుటయు నటులుండనిండు "ఆనందంబందినఁ జంపకోత్పలములకా సంధింతుమనుట కర్థమేమో! ఇది సంధించుటవలెనే కన్పట్టుచున్నది. దీనికర్థమేయున్నచో విచారంబందినపట్టుననే యేవృత్తములనునొడువఁదలఁచినోఁ ప్రతిజ్ఞావాక్యమున జేర్కొనియేతీరవలెను అట్లు పేర్కొనకుంటచే నీయానందంబందుట వట్టిపాట్లు. ఆనందంబందినఁ జంపకోత్పలములను జెప్పవలసినదనియు దుఃఖముకల్గిన నయ్యది చెప్పఁగూడదనియు నేలక్షణజ్ఞులును వ్రాయలేదు

"శ్రీవారుకోరిన పద్యము లెల్లఁ జదివితిమి"

ఇయ్యది చదువలేదనుదానికిఁ బర్యాయపదముకావలెను. లేనిచో నవధానమైనపుడు పద్యములన్నియుఁ జదువక శ్రీవారుకోరినవిమాత్రమే చదువుటెటువంటిది. ఇంతకుమున్ను ప్రసిద్ధిచెందిన యవధానులేని "కొండుభట్లకుఁబరీక్షయెందుల" కని యేవో కొన్నిమాత్రమడిగి యూరకుండినను దగుఁగాని "పరిగమకబళే మక్షికాపాతః" అను చొప్పున నిది యెట్లు సమ్మతింపనగును. ఇటఁ దేలిన సారమిది. ఏదోతోఁచినరీతిని బద్యములు చెప్పిరేకాని యవధారణచేయలేకపోయిరనియుఁ బడఁపడి శేషకులు తమతమపద్యములనడుగఁబోవ శ్రీవారవధానుల పసముఖకళనుబట్టి గుర్తించి యడుగుభారము తమపైకిఁదెచ్చికొని "నోటితోలేదనిపించుకొనుటకు బదులు చేతితోలేదనిపించుకొన్నా"రన్నట్లుకావించి చాలభాగమును రానివానిమీఁదియప్పనలె వదలుకొని తమయోగ్యతనువెల్లడించిరని తేలుచున్నది. "పరేంగితజ్ఞానఫలాహిబుద్ధయః" కావుననిట శ్రీవారి యింగితజ్ఞత్వము శ్లాఘ్యము. నిజముగనిట్టిదయాళువులగు శ్రీవారే యున్నచో నీకాలనుననిట్టి కుహనావధానులు వందలును వేలును బయలువెడలుదురనుటకేసందియమును లేదు.

"ధారణాబలమున వ్రాయుటసంభవించినది"

ధారణాబలమఁట! అదియున్నచో నీయవధానమున కేయనసుగుణబిరుదములెందులకు! ఆయనయున్నచో విస్తరంటతోఁబనియేమి. నాపితునియవసరమేమి!

"మూఁడుదినములలోఁగాని చేయశక్యముగాని యవధానమును నాలుగుగంటలలో ముగించుట"

ఔరా! యీవాక్యము వ్రాయువారి సాహసము! ఈయవధానమా! మూఁడుదినములు చేయుట! పాపము! శ్రీవారెంతయమాయికులు. వారుసరియయినయవధానములు చూడకున్నను సుంత వినుటయేని దటస్థించిననిట్లనరుకదా! వారెవ్వరినేనియడుగుట తటస్థింపలేదుగాని యడిగినచో దీనియాథార్థ్యమును జెప్పువా రాసభలోనే పెక్కురుంకలరు. ఆపెద్దమనుష్యులీ యవధాన మవధానము కాదనియు "వీరభద్రపళ్ళెమునకు హనుమంతపళ్ళె"మన్నట్లున్నదనియు నేవగించుకొనుట మేము స్వయముగ వినియున్నారము. శ్రీవారీయవధానమునే మూఁడుదినములలోఁజేయఁదగినదని యనుకొనినఁ గ

మమైనయవధానము నెన్నిదినములలోఁ జేయఁదగినదియని యూహింతురో! నల్లని వెల్లనీళ్ళను దెల్లని వెల్లఁబాలును ననుకొనువారు ప్రకృతకాలమందుఁ గూడఁగలరనుట కెంతయు సంతసించుచు నీయవధానమే కాక యేయవధానమేని సమర్థులగువారు చేయఁబూనినచో నొకరేదినమునఁ బదునాల్గుగంటలకాలములో నెఱవేరునని ప్రతిజ్ఞాపూర్వముగఁ జెప్పనొప్పగు. నూటికిఁ దొంబది కందగీతములే కలయవధానమున కందుమూఁడవవంతుకన్నఁ దక్కువకాలమే పట్టును. కాలమెంతో పట్టఁగాక. ధారణలేని దానికవధానమను వ్యవహారమెట్లుకల్గును! సరసకవు లవధానము సల్పునపుడు సభ్యులు విసుగుకొనుటయును దటస్థింపదు. ఎప్పుడీకవనము ముగియునుగా! దేవుఁడాయనుభంగిని జెప్పుకవులు తటస్థమైనచోఁ గొన్నినిమేషములేని కూర్చుండుటను సభ్యులకుఁ బీడగనేయుండును. తమ కవనము పైని చెప్పినచొప్పున నుండునని యెఱిఁగియే కాబోలును.

"—— —— ఈ। కాలములోపలఁ; విను వ్రుగల్గును మిాకును మా
కుఁగాన భూ। పాలక యాలకింపు మొక పద్ధతిఁ జేసిన వారమిత్తఱిన్"

అని శ్రీవారిని భయపెట్టి పూర్వులేర్పఱచిన కట్టుబాటులన్నియు సంస్కరించి వీరిపద్ధతులందుఁ దూర్చి మసిపూసి మారేడుకాయ జేసిరని విస్పష్టమగుచున్నది, వీరు క్రమమైనయవధానము చేయువారేయైనఁ బ్రప్రథమముననే యిట్టి కట్టుబాటులను దగ్గింపుటకుఁ గుతూహలపడరు "మిడతంభొట్లశకున,, మన్నట్లు లందులకు శ్రీవార లంగీకరించుటచే వీరు నవొకయవధానులు కాఁగలిగిరి, "తానూ వకమనిషే తవుడూ వకరొట్టే" యను సామెత నెఱుఁగనివారెవరు!

"అత్యద్భుత శతావధానమని శ్రీ వారు శ్లాఘించిరి"

గుడిలోని పెండ్లివలెఁ గడులాఘువాస్పదముగ నున్న యీయవధానమునకు వీరు దమునొసఁగిన శ్రీవారవధానమర్యాదను జెడఁదీసిరనుటకన్న వారియాశయమిట్లున్నదిం చుకొందముగాక, పూర్వులొనర్చు నవధానమునకును దీనికిని హస్తిమశకాంతరముగానున్నది. కావున దీనిని శతావధానమనుట పరిహాసాస్పదముగా నుండునని యెంచి దీనికి యత్యద్భుతవిశేషణము తగిలించుటయే యుక్తమని తలంచి యటులొనర్చి యవధానులమర్యాదను గాపాడిరనుట కేవిధమైన సంశయమును లేదు, ఈయుపాయముచే వీరు శతావధానులనుండి చక్కఁగ బహిష్కరింపఁబడినారు, వైష్ణవులకు సాతానులును లింగధారులకు జంగాలును బ్రాహ్మణులకు విశ్వబ్రాహ్మణ దేవబ్రాహ్మణులుంబోలె శతావధానుల కత్యద్భుతశతావధానులును నుందురుగాక, లేనిచో శతావధానులయౌన్నత్యమెట్లు తెలియనయ్యెడిని! "ఏమహాత్ములుగల్గ భూమిాశసభలలోఁ గవులకు బహుళవిఖ్యాతిగల్గె,, అనుపద్యచరణము శ్రీవారికి సమయమునకు స్ఫురింపఁజేసిన భగవంతున కనేకవందనములొనరింతుముగాక,

కంసవధము

షష్ఠాంకము.

(అంతట వేత్రహస్తుఁడు ప్రవేశించును)

వేత్ర॥ (తనలో) ఆహా! యీభూపాలుని నైర్ఘృణ్యము!

తే॥ కాళ్ళపైఁబడి మొఱ్ఱోయఁగ గరము భగిని । చంపరే దండఅల్లుండ్ర సాహసమున
నట్టులైనను నీఖలుం డక్కటకట । స్వజనవధనుండి విరమింపఁడు నేఁడొకింత 1

(మఱల సవిస్మయముగా) అయ్యయో

తే॥ ఈ నృపాలుని హృదయబిలేశయంబయి । కొల్లఁగూర్పష్టగల యట్టి మల్లురాచ
పరుల ప్రాణానిలంబులే తఱుచుగాను । భక్షణము జేసి పెక్కండ్రు బ్రతుకుగాదె

(నిట్టూర్పువిడిచి) ఏమీ యీదుర్మార్గుని స్వభావవిరోధము!

సీ॥ కదనరంగంబున ఘనదేవతలచేతనే పలాయనముఁ జేయించినాఁడు
దండిదిగ్గజములదంతముల్ తన వామకరమునచే యూడఁ బెఱికినాఁడు
అష్టదిక్పతులచే నాత్మీయపదపీఠి మంచిగా మ్రొక్కు వేయించినాఁడు
ఖైదుచే నెడి దేవకామినీజనముచే తీవిఁ బంఖాలు బట్టించినాఁడు
ఎవరినుండియుఁ బాధయందింపఁబడక । దితిజకులమునకే వన్నెఁ దెచ్చినాఁడు
"బాలకులుచంపిపోదు" రనెడు భయముమాత్ర । మింతవాఁడయ్యు విడఁజాలఁడితఁ
డదేమొ? 3

కావున నిపుడీరాజప్రయత్నమంతయు క్షేమంకరమని తలంచ

తే॥ "సకలజనులకుఁ బలుమాఱు సలిపినట్టి । పాపమునను చేయుంచిన మహాసేవ

రాజకులమును విభవమును బ్రాణములును । దిగుల బెట్టక యుపలబ్ధంబు విడదు" అని శాస్త్రలు చెప్పెదరు. ఇదియునుం గాక యాతఁడు భోజనంశోద్భవులకు బహుకాలము నుండియున్న ప్రతిష్ఠకుఁ గళంకముఁ గలుగఁ జేయుచున్న వాఁడు కావున నిప్పుడు సర్వథా—

చం॥ పరధరణీశకుమారకులభార్యల పాపటకుంకుమంబులన్
జెఱుచుమహాప్రతాపశిఖిశ్రేష్ఠపుమంటల తోడఁబుట్టువై
ధరణితసత్క్రియాచరణచేత మహోదయమందు భోజభూ
వర కులకీర్తికిం దలిరి వాఁడికుఠారము కంసుఁ డారయన్ 5

కాకున్నను నీనాయరణ్యరోదనముతో నేమగును? దాసజనులకు రాజులయాజ్ఞానుసారము వర్తింపవలసినదే కాని యుపదేశించుటలెగదు. కావున నాకుఁ జెప్పినపని యేనే నుజేసికొందును [అని యటు నిటు తిరిఁగి] ఓహో సమీప వర్తులగు సామంతభూపతులారా! కంసమహారాజు గారు సెలవిచ్చుచున్నారు. ఏమనియనుచున్నారా? ఇంతపర్యంతము వాసుదేవుని గావలసినవాఁడనుగారగనములో నతిదీనుఁడనియు నుబిల్లవాఁడనియు ను నుపేక్షించితిమి. అతఁ డిప్పుడు రాక్షసకులమున్న యముఁడు గాఁ బరిణమించినాఁడు గావున నిఁక నొక్క క్షణమైన నుపేక్షించవలసిలేదు.

తే॥ బలిసియో? చావుమూడియో? తెలివిలేకో? పొరపడియో? పాతకమున్నదిపాం
దియో? యిట
కారిమొనకంచె వీఁడొకనూఱుమాఱు । లెటులనో? తప్పు సైరించితింతవనుక 6

ఆ॥ "మగుడనిపుడువీఁడు మధురాపురంజేరి । దొడ్డదొడ్డవారినుమ్మ దులిపె"
నన్నమాట శ్రుతులకతికఠోరంబుగా । మనినసహ్యమయ్యెమాకు మిగుల 7

అందుకిప్పుడు జాగరూకులై యుద్ధసన్నద్ధులుకండు
సీ॥ నలుప్రక్కలందుండు బలువైనమన పురద్వారముల్ గాపాడఁబడఁగవలయు
బనరంబునం జాలఁ బ్రాజ్ఞులౌజెట్టీలు బరతెంచి కుస్తీలుబట్టనలయు
మఖవీక్షణమునకై మంచ్రలంతటఁ జాలనెత్తుగా నుండ వేయించవలయుఁ
గంటకింగనుపడ్డమింటికిత్రోవనినెల్ల పియవాలి వేపేగదంచవలయుఁ
గువలయాపీడమను నేనుగొప్పగజముఁ । బాపురేయనముందుఁ బ్రేరేచవలయుఁ
బాల్పితమతమయాయుధాల్ ధైర్యమునను । యోధులందఱు హెచ్చరికై యుండ
[వలయు 8

(మరల దయారసముతో) అహా! ఈనందకుమారులు తమశరీరములమీఁద నపేక్ష లేక మెలఁగుచున్నవారుకదా?

తే॥ తండ్రి శతవృద్ధు గోపకుల్ తగుసహాయు । లవని శయనము నివసించుటాలమంద
ననయమింబట్టు చేగఱ్ఱ యాయుధంబు । పసులగాపరితనము జీవనము చూడ

ఇట్లుండియు

కం॥ జగతీత్రయిఁగలవీరుల । కగుమొన యీకంసనృపతి యావిభు నెడలన్
దగ నవిధేయతఁజూపన । మిగులఁబ్రమాదంబుగాదె మిడుకరెపిదపన్? 10

[తెరలోఁ గలకలము]

వే— [చెవిఁబెట్టి]ఆ! యేమిది? యకాలమువఁబడుపిడుగుచప్పుడువలెఁ గడకడారావ భీషణమైనకోలాహలము బయలుదేరినది?

ద్వారపాలుఁడు॥ (ఒడలెఱుఁగకుండఁ బ్రవేశించి) ఓరోరినగరవాసులారా! పాఱిపొండు పాఱిపొండు. ఈకంసకులకాలానలుండగుశ్రీకృష్ణుఁడు వచ్చి పైనఁబడనేపడె

కం॥ విడిబడివ్రజముకంటెం । గడుగడు సగునినుపతలుపు గ్రక్కునఁదన మేల్
పిడికిఁటగుద్దిననొకపరి । పొడిపొడియైపోయెనద్ది భోరను చకటా 11

చం॥ నులుమొనరించియిట్టులది నూర్లకుమించినద్వారపాలకుల్
తిరుగఁబడన్ వధించెఁ గడుధీరతఁబైఁబడి తప్పయార్తులై
త్వరగఁ బరుగెత్తునొండొరులతాకులనుండియుఁబట్టువీడి వే
విఱిగినకాలుసేతులకు విహ్వలులై పడిపోఁ బురీజనుల్ 12

తే॥ కువలయాపీడగజమును గోపమునను । గ్రక్కఁబలుపంగమావటి పాపియగుమ
దానితిమ్మిరివవలించఁదలఁచి నెమిలి । పింఛముం దల సవరించిపెట్టుచుండె। 13

వేత్ర॥ ఓయీద్వారపాల! తొందరపడకుము. మనమిరువురముంగూడి కృష్ణుఁడును గువలయాపీడమును బెనఁగులాడుటంజూచుచుమూరమందే యుందము.

ద్వారపాలుః (ఆయాసముఁదీర్చుకొని) మంచిది యటులనే చేయుదము (అని క్రీడాప
ర్వతాధిరోహణమును నటించుదురు.)

వేత్ర॥ (ముందరఁజూచి సాశ్చర్యముగా) కోష్టపాలా! ఇటుచూడు

చం॥ మదజలధారలన్ మహీ సమస్తముఁ బంకిలముం బొనర్చుచుం
బొదలెడిఘీంకృతిం జలదభూరిరవంబును ధిక్కరించుచున్
రదనయుగోరుఘూర్ణనమునం గదలం దలతొండమెత్తి పెం
పొదవెడికిన్కఁ బైఁబడఁగనున్నది యీగజ మశ్రమంబునన్॥ 14

ద్వారపా॥ ఆయుష్మంతుఁడా! నిజము

మ॥ సహమూలంబుగఁ గట్టుకంబము గుబల్యాళిన్ వడిం బీకి తా
రహి గొల్సుల్ తెగనీడ్చుకొంచు మదవారంబుల్ పయిం జిమ్ముచున్
బహుశుండాహతులన్ వలాహకతతిన్ భంజించుచుం గృష్ణుపై
గహహా! దూకె విధిప్రణున్నమగు నీహస్తీంద్ర మున్మార్గమై॥ 15

వేత్ర॥ కోష్టపాలా! ఇటుచూడు నందకుమారుల హస్తలాఘవము

ఆ॥ మారిమసఁగుచున్న మదకరీంద్రంబుచే । లలినిదొండమునను లాగఁబడుచు
నంఘ్రియుగము చెంతకరుగుచున్నాఁడు । దంతములను విఱుఁగఁదన్నిచంప॥ 16

ఆ॥ మఱియు వెన్కకుఱికి కరయుగళంబుచేఁ । గఠినమైనతోకఁ గదిసిపట్టి
కృష్ణుఁడతిజవమున గిరగిరఁద్రిప్పెఁబో । తొండమునకు దొరుకకుండఁదాను 17

ఆ॥ కన్నెఱంగి యొక్కగంతులోఁ బైదూకి । కుదురుగానునచటఁ గూరుచుండి
యంకుశమునఁ గుంభమలనలై పోవఁ । బొడుచుచున్నవాఁడు కడుజవమున 18

కం. కుడియెడమలకున్ రహి బలి । గుదులాడినరీతిను ఱికి గోవిందుఁడు తాఁ
బిడికిఁటిపోటులచేతనె । పొడుమొనరించెం గజాస్థిపుంజము నెల్లన్ 19

(మరల నాశ్చర్యముతో)

చిత్తూరుజిల్లా శ్రీ స్వవిమర్శనము.

శ్లో॥ యన్నాభా వబ్జయోనిశ్చ యత్పదే సారవాహినీ
యద్వక్షసి రమా భాతి తం నమామి సదా హరిం
అచతుర్వదనో బ్రహ్మ ద్విబాహు రపరో హరిః
అఫాలలోచన శ్శంభు ర్భగవాన్ బాదరాయణః
యస్తు ద్వైపాయనం ద్వేష్టి యోమరం ద్వేష్టి పాతకీ
తత్రైవ స్త్రీ పురీషం చ తత్పదే క్రిమిసంభవః
వేదనిందాపరో యస్తు యస్తు బ్రాహ్మణనిందకః
దేవనిందాపరో యస్తు స పాపీ నరకం వ్రజేత్

సకలజగదుపాదానకారణుండగు నారాయణమూర్తి యవతారమును సకలవేదాత్మకస్వరూపుండును నజ్ఞానాంధకారపంకనిమగ్నులగు సకలచేతనుల నుద్ధరింప సర్వవేదాంతార్థ సారభూతములగు బ్రహ్మసూత్రముల పురాణేతిహాసాదిబహుళగ్రంథముల నిర్మాతయును ముముక్షులకుఁ గల్పతరువును నగు బాదరాయణుని యొక్కయు బ్రాహ్మణబృందముయొక్కయు నిందనొనరించువాఁడును గ్రామచండాలుఁడును స్వస్త్రీయాదిమహాపాతక భాజనుండును నెనిమిదవదియగు హీనజాతియందుద్భవించినవాఁడును చిత్తూరుజిల్లా "శదుర్వేరి" యనునూరనివసించువాఁడును శఠుఁడును నగు మార్గసహాయాచారి పేరిటి దుర్మార్గసహాయాచారి వైదికమార్గప్రవర్తకుఁడగు "పంచాంగము గుండయ్య" యను బ్రాహ్మణునితో ననన్వయాప్రామాణిక కుయుక్తులచే వాదించి మద్యపానమాంస భక్షణపరవశులును వేదశాస్త్రశ్రౌతవర్ణాశ్రమధర్మకర్మోత్కృష్టనికృష్ట జాతిభేదవిముఖులును నగు కొండటియాధునికబ్రహ్మద్వేషుల నోళ్ల జయమును బొందితినని యెంచి ప్రథమము కేవల కుత్రిప్రమాణములచేతనే సిద్ధాంతీకరించెదనని శపథముఁ జేసి యసంగతమును నప్రయోజకమును నప్రామాణికమును ననన్వయమును నసంబద్ధమును నశ్లీలమును కుటిలస్వకపోలకల్పితమును బ్రాహ్మణదూషణ వాదరూపమును నగు గ్రంథముం బ్రకటింపఁజేసెను

2

అందు మొదలు మార్గసహాయావారి చేసినవిశ్వబ్రహ్మవిచారము

"ప్రథమతః ఓమితిప్రణవమేవప్రకాశతే తత్ప్రణవమేవవిరాడ్విశ్వబ్రహ్మ. తదే తదేవ అఖండభువనచరాచర సకలప్రపంచంప్రకాశయతే" అని

అదియసంగతము. అకారోకారమకారరూప వర్ణత్రయాత్మకమును నచేతనము ను నగుప్రణవమునకు సకలప్రపంచప్రకాశయితృత్వ మేవిధమునను సంభవింపదు. తాదృశప్రణవమునకు "విరాట్ స్వరాట్ విశ్వబ్రహ్మ" ఇత్యాకారకశబ్దములనుబ్రయోగించుటకును వీలులేదు "ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మవ్యాహరన్ మామనుస్మరన్" అనుభగవద్వచనమునం దవసానసమయమున భగవత్స్వరూపమగు ప్రణవమునుచ్చరించిన ముముక్షువులు మోక్షముంబొందుదురని యభిప్రాయము "తస్యమధ్యేవహ్నిశిఖా అణీయోర్ధ్వావ్యవస్థితః నీలతోయదమధ్యస్థా విద్యుల్లేఖేవభాస్వరా నీవారశూకవత్తన్వీ. పీతాభాస్వత్యణూపమా । తస్యాశ్శిఖాయామధ్యే పరమాత్మావ్యవస్థితః । సబ్రహ్మ సశివ స్సహరి స్సేంద్ర స్సోऽక్షరః పరమస్స్వరాట్ "అనుశ్రుతివలనఁద్రైకాలికాబాధ్యమగుసచ్చిదానంద రూపసద్వస్తువు" విరాట్ స్వరాట్ పరబ్రహ్మ" ఇత్యాకారక బహుశబ్దములచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడుచున్నయది, అతఁడు తల తోక లేందు తెలియక "విశ్వబ్రహ్మయనియుదాహరించెనుగాని వేఱుకాదు। "సహస్రశీర్షందేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువం విశ్వంనారాయణందేవ మక్షరంపరమంపదం । విశ్వతఃపరమాన్నిత్యం విశ్వంనారాయణగ్ంహరిం। విశ్వమేవేదంపురుష స్తద్విశ్వముపజీవతి" ఇత్యాదిశ్రుతిభాగముల విశ్వశబ్దమనేకపర్యాయములువచ్చినను విశ్వబ్రహ్మశబ్దప్రయోగముమాత్ర మెద్దియుం గానుపించదు. అట్టిచో విశ్వబ్రహ్మయని యాతఁడున్మత్తప్రలాపమును గావ్రాసినాఁడు విష్ణుశబ్దవాచ్యుఁడగు జగదీశ్వరుఁడు "విశ్వంవ్యాప్నోతీతివిష్ణుః" అనువ్యుత్పత్తిచే సకలజీవసాక్షిత్వముతో బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంత బ్రహ్మాండవివరములయందును సర్వప్రపంచబాహ్యాభ్యంతర చేతనాచేతనములయందును వ్యాపించి తత్తదుపాధిభేదమున నుంచున్నవాఁడని యెఱుంగునది, ఇదియునుంగాక "అథపురుషోహవైనారాయణోకామయత ప్రజాస్సృజేయేతి నారాయణాత్ప్రాణోజాయతే మనస్సర్వేంద్రియాణి చ ఖంవాయుర్జ్యోతిరాపః పృథివీవిశ్వస్యధారిణీ నారాయణాద్బ్రహ్మాజాయతే నారాయణాద్రుద్రోజాయతే నారాయణాదింద్రోజాయతే నారాయణాత్ప్రజాపతిః ప్రజాయతే నారాయణాద్ద్వాదశాదిత్యా రుద్రావసవస్సర్వాణిఛందాంసి నారాయణాదేవసముత్పద్యంతే నారాయణాత్ప్రవర్తంతే నారాయణేప్రలీయంతే ఏతదృగ్వేదశిరోऽధీతే అథనిత్యో నారాయణః బ్రహ్మానారాయణః శివశ్చనారాయణః శక్రశ్చనారాయణః కాలశ్చనారాయణః దిశ.

నారాయణః విదిశశ్చ నారాయణః ఊర్ధ్వంచ నారాయణః అధశ్చ నారాయణః అంతర్బహిశ్చ నారాయణః నారాయణ ఏవేదగ్ం సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యం నిష్కళంకో నిరంజనో నిర్వికల్పో నిరాఖ్యాతః శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణః నద్వితీయోస్తి కశ్చిత్ య ఏవం వేద సవిష్ణురేవభవతి సవిష్ణురేవభవతి ప్రత్యగానందం బ్రహ్మ ప్రణవ స్వరూపం అకార ఉకార మకార ఇతి "అనునారాయణోపనిషత్తును" యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై తగ్ం హ దేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశం ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే" అను శ్రుతియును నీవిషయమున ననుసంధానము చేసుకొనదగును. ఇట్లుండ వనాహూత శ్రుతిస్మృతిపురాణాదివాక్యంబగుటచే "విశ్వబ్రహ్మ" యని ప్రలాపముం జేసెను. జన్మచే గాదు చండాలుండును వేదబాహ్యుండును ఉత్కృష్టుండును. నగువానికి వేదవేదాంగములచేనుపబృంహితమగు శాస్త్రార్థముం దెలుసుకొనంగాని నుడువం గాని యెట్లు శక్యమగును. విశ్వబ్రహ్మశబ్దము సప్తవిభక్తులచేగూడ సమాసఘటితముం జేయ వీలుగాదు. ఆసంగతియే కొంతయిచట విచారింతము.

"విశ్వమేవ బ్రహ్మ విశ్వబ్రహ్మ" అని ప్రథమమీయ నవధారణాపూర్వపదకర్మధారయసమాసముం జేసి "ప్రపంచమనెడి బ్రహ్మ" అని యర్థముం జెప్పినచో జేతనాచేతనాత్మక జడపదార్థమగు నశ్వర ప్రపంచమునకును శుద్ధచైతన్యమగు బ్రహ్మకును నభేదాధ్యవసాయము "విశ్వమేవేదం పురుష స్తద్విశ్వముపజీవతి" అను శ్రుతికి విరోధము. "జీవతి" అనుచోట "జీవించుచున్నాడు" అని యర్థముం జెప్పవలెను. "విశ్వం ప్రతి బ్రహ్మ విశ్వబ్రహ్మ" అని ద్వితీయాతత్పురుషతో "ప్రపంచముం గూర్చిన బ్రహ్మ" అని చెప్పిన బ్రపంచముంగూర్చి కాని బ్రహ్మయొకదుండవలెనగదా? "విశ్వేన బ్రహ్మ విశ్వబ్రహ్మ" అని తృతీయయైన "ప్రపంచము చేసిన బ్రహ్మ" అనిన గార్యమునకు హేతుత్వకల్పనము గౌరవము. "విశ్వస్మై బ్రహ్మ విశ్వబ్రహ్మ" అనుచతుర్థియందును ద్వితీయయందువలెనే యోజ్యము. "విశ్వస్మాత్ బ్రహ్మ విశ్వబ్రహ్మ" అని పంచమిం జెప్పినపుడు "ప్రపంచమువలననైన బ్రహ్మ" అనికదా? యగును. బ్రహ్మ నిత్యము ప్రపంచమనిత్యము. అనిత్యమగు ప్రపంచము నుపాదానకారణంబై నిత్యమగు నాత్మ కార్యమగుట యసంభవము. "విశ్వస్య బ్రహ్మ విశ్వబ్రహ్మ" అని షష్ఠిం జెప్పుటలో బ్రహ్మ విశ్వసంబంధియగును. విశ్వమునకు బ్రహ్మసంబంధతం జెప్పనొప్పుం గాని బ్రహ్మకు విశ్వసంబంధతం జెప్పనొప్పదు. ఇచట సేవ్యసేవక రాజపురుషభావ ప్రసంగము గ్రాహ్యము. "విశ్వస్మిన్ బ్రహ్మ విశ్వబ్రహ్మ" అను సప్తమీతత్పురుషచే "బ్రహ్మ ప్రపంచాధారుడు" అని యర్థమగుచున్నది. జడపదార్థగూడుకొంచిత్ప్రమాణ ప్రపంచమునకాధారతయు బృహద్రూపమగు బ్రహ్మకాధేయతయు వినిమయమగుటచే నట్లు చెప్పుట సాహసము. లే

క మాబ్రహ్మ విశబ్దవాచ్యములగుపత్నులకు శ్వాశబ్దవాచ్యములగుశునకములకే యనిన నగు
గాక. ఈశబ్దము చతుర్ముఖబ్రహ్మవిషయమైనదే యనియందురా? యాచతుర్ముఖుఁడు వి
శ్వబ్రహ్మయైనప్పుడు క్రమముగా "విశ్వవిష్ణువు" అనియును "విశ్వమహేశ్వరుఁడు" అని
యును విష్ణుమహేశ్వరాదులుగూడ వాడఁబడవలసివచ్చును: కావున నెందేని యేవిధముచే
నేని "విశ్వబ్రహ్మ" అను శబ్దముకాని వ్యక్తికాని యుండుటసంభవింపదు. సకల
విశ్వస్వరూపుఁడగుపరమాత్మ సర్వావయవములయందు సర్వప్రపంచజాల ముత్పన్నమైన
ది. ఈవిషయమే ప్రమాణమైన "సహస్రశీర్షాపురుషః" మొదలు "నాన్యఃపంథా
విద్యతేయనాయ" పర్యంతశ్రుతియందు విశ్వబ్రహ్మశబ్దప్రయోగ మొక్కింతయుం
జూపట్టదు. "విశ్వకర్మణస్సమవర్తతాధి" అను శ్రుతికి "విశ్వకర్మణః "విశ్వ" ప్రపంచము
నవర్తించెడి బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదిత్రయస్త్రింశత్కోటిదేవతలకును నన్యులగు దేవయోనివి
శేషులకును నైన 'కర్మణః, సౌధ ప్రాకార శిలాయంత్ర లోహపాత్ర స్వర్ణభూషాది
నిర్మాణరూపమగు కార్యముగలదేవతక్షకునకు 'అధి,శృతిలోపము చేనగుమనోవ్యథ 'సమ
వర్తత ,అయెను "అనునర్థమైయుండనోపు "యథాకాశో హృషీకేశో నానోపాధిగతో
విభుః తద్భేదాద్భిన్నవద్భాతి తన్నాశే సతి కేవలః "అనుశ్లోకంబున సచ్చిదానందరూప
పరమాత్మవస్తువు నానోపాధులయందు నానాప్రకారములుగభాసిల్లును నుపాధినాశ
మగుసరి కొక్కటేయగుననియభిప్రాయముకాని యుచటవిశ్వబ్రహ్మశబ్దము లేనేలేదు,
ఈశ్లోకముజగద్గురులగుశంకరాచార్యులురచించిన "ఆత్మబోధ" అనుగ్రంథమందలిది. అ
దిజెలియమినతఁడు శ్రుతియని లిఖించెను. శ్లో॥ నభూమిర్నజలంచైవ నతేజో నచవాయు
వః, నేచబ్రహ్మ నవిష్ణుశ్చ నచరుద్రశ్చ తారకాః॥ ఈశ్లోకమునఁ దనుపర్యుక్తార్థమొ
కింతయుం గనుపట్టదు.

ప్రణవవేదవిచారము:

భగవంతుఁడగునారాయణునాభిపద్మముననుత్పన్నుఁడగు బ్రహ్మకుఁ జతుర్ముఖము
లు జతుర్వేదములు చతుర్యుగములు చతుర్వర్ణములు చతురాశ్రమములు చతుఃపురుషా
ర్థములు. ఇంకను జతుస్సంఖ్యాకములు శేషించికలవు. ఇట్టులుండ ఋగ్యజుస్సామాథ
ర్వణప్రణవభేదమున వేదములు పంచసంఖ్యాకముగా వర్తించుచున్నవని మృషావాక్య
ము పలుకఁదగదు. పూర్వమునఁగాని ప్రకృతమునగాని యేయుగమునఁగాని యే
గ్రంథమునఁగాని యెవ్వనిచేఁగాని ప్రణవవేదోచ్చారణము చేయఁబడియుండలేదు. వి
[illegible]లేదు. అతనికైదుముఖముల నైదుగురుపబ్రహ్మలుం బుట్టలేదు

ఉ॥ తమ్మునతిక్రమించినకతమ్మున వైరికృపాణదీర్ఘశా
తమ్మునకోర్వఁగాఁదరమె తమ్ముఁడరమ్మని గారవించి చి
త్తమ్మునగెల్పు శా కనుగతమ్ముగఁజేయుము నట్టులైనఁ బం
తమ్మున దుస్తరాహితశతమ్ములఁ గోరులఁజిమ్ముమై చెదరన్ 199

కం॥ అనినం దమ్ముని మోదం। బునఁగౌఁగిటఁజేర్చి శిరముమూర్కొని శౌర్యం
బెనయఁగఁబగఱజయింపుము। వనదంబులఁదోలు గంధవాహస్ఫురణన్ 200

సీ॥ కల్పాంతభైరవానల్పభీమాంగంబు కపటనృసింహోగ్రఘర్జనంబు
పవమాననందనాపారజవస్ఫూర్తి వీరభద్రోద్రేకవిక్రమంబు
కులిశాయుధోపమాక్షుద్రకాఠిన్యంబు పక్షిరాజాభిన్నపాటవంబు
గాండీవాయుధసముత్కటశౌర్యవిభవంబు ధరణీధరేంద్రాదిధైర్యరేఖ
గలుగుఁగావుతనీకు సంగ్రామమునను। జింతవలదని యనుజునాశీర్వదించి
పంచిన నతండు దివ్యప్రభావుఁడగుచు। హర్షమిగులొత్త సమరప్రయాణమయ్యె

కం॥ చల్లడముఁదొడిఁగి సన్నపు। నల్లనిచేలంబుకమరునంబిగి ముడిసం
దిల్లఁ బసిండిమెఱుంగుల। వల్లియువాటొప్పఁ బటుజవస్ఫురణమెయిన్ 202

కం॥ కరవాలము ఖేటంబును। గరములధరియించి వజ్రకంకటము భయం
కరమగుతనువుననిడ భా। స్కరునివలెన్ దేజరిల్లె ఘనతేజమునన్ 203

కం॥ పులికిన్ లోఁబడుహరిణం। బులక్రియ మాష్టులు నిజాంగములువడఁకఁగ నా
బలియునిఁగనుఁగొనిపలికిరి। తలజచ్చియుఁ దోకబ్రతుకఁ దలచినభంగిన్ 204

చం॥ ఉరుబలులార మీ రుభయులొక్కట బల్వడిఁజూపుఁ డిట్లు మే
మిరువుర మొక్కపెట్టు గమియించి కృపాణములెత్తి ధర్మసం
గరమునఁబోరఁగావలయు గౌరవమొప్ప ధరాపరుండు సం
బరమునఁజూడఁగావలె నమానుషవిక్రమణక్రమంబులన్ 205

తే॥ అనినఁ బేర్మిఁడు దరహాసమంకురింప। నిట్టులను నల్పసత్వులకిద్దఱేల
ధారుణీశుండు మీరు మీ దళముతోడ। నెత్తివచ్చిన నవలీల నేఁజయింతు 206

మ॥ అనినన్ మాష్టులు ఖడ్గఖేటకసముద్యత్పాణులై సింహగ
ర్జనముల్ సేయుచు హేతిదీధితులుమీరన్ స్థానభేదప్రపలం
ఘనముల్ జూపిన నామహామహుఁ డుదగ్రస్ఫూర్తిసవ్యాపస

న్యని హూత ప్రపద స్థలంబు లనివార్య ప్రౌఢిఁ జూపెన్ వెసన్ 207

చం॥ అమితజనంబునన్ విపుధరాశనుపోలిక మండలప్రచా
రములఁ గృపాణదీధితులు గ్రాలఁగ నెల్లెడదానవయ్యె రణ
క్షమ వివుత ప్రహారములు గాచుచుఁ దత్పటుఖేటకంబు లు
గ్రమునఁ దిలప్రమాణములు గాఁగఁ బగిల్చి తెఱల్చె వారలన్

చం॥ ఎదిరిపరాక్రమక్రమ మొకించుకఁ జూడక వామహస్తము
న్మదమునఁ నొడ్డుచున్ మిగులమార్కొనఁ జూచి తదీయసాధనల్
మొదలికిఁ ద్రుంచి వీరరసమూర్తి మతంగులనిద్ధతీంగర
ప్రదరనిశాతధార జనపాలుఁడు జూడ వధించికూల్చినన్ 209

తే॥ ఇట్టుపిచ్చికమాష్టిక లీల్గుటయును । బార్థివుఁడు ఖేదమున సైన్యపతుల నెల్ల
బురికొలుప నొక్కపెట్టునఁ బొదవికొని ర । ఖండదీపంబును నుసిళ్లుగప్పినట్లు

ఉ॥ కప్పినసేనఁ జూచి తొలికాఱు మెఱుంగువిధంబు దోఁపఁగా
నుప్పరవీథి హేతిరుచులొయ్యన దిర్దిర చక్రచంక్రమం
బొప్ప మతంగజాశ్వరథయోధములొక్కట ద్రుస్స నేనుఁగుం
గుప్పలుగూరలై ధరణిఁ గూలిచెఁ దక్షణమాత్రలోపలన్ 211

కం॥ పాథోధిఁ దరచు మంధర । భూధరగతిఁ గలఁచి సైన్యముల నల్లడ సం
శోధించి చూచి దుష్టవిరోధులెనుర్దాకఁగా శిరోఘ్నులు ద్రుంచెన్ 212

సీ॥ కరిఘటావళిమస్తకములు వ్రక్కలు జేసి తఱిమి గుఱ్ఱములపాదములు నఱికి
కలయఁ బాఱుడి శతాంగములు చెక్కలు జేసి భటులశీర్షముల చిప్పలు వదల్చి
కేతనంబులు ధరాపాతనంబులు జేసి గొడుగుల నడుగులమడుగఁ జేసి
కత్తులమొత్తముల్ తుత్తుమురుగఁ జేసి చాపముల్ రూపముల్ మాపి వైచి
భూషణంబులరత్నముల్ పుడమి డుల్చి । ఘనతరాందోళికలు గంటకలుగఁ జేసి
సైన్యములదైన్యనశనొంద సంహరించి । వీరరసవార్థి నోలాడి వెడలునపుడు 213

ఉ॥ చామరపంక్తి ఫేనములు సామజముల్ పెనుదీవు లశ్వముల్
వేమరు మీనముల్ విఱిచివేసిన ఖేటములెల్లఁ గూర్మముల్
దామమణీనరాంగసికతంబుగ రక్తనదీప్రవాహ ము
ద్దామతఁ బారె భూతతతి దానొకవారివిహంగరాజిగన్ 214

కం॥ ఆరణవీరునిఁ గనుఁగొని। భూరమణుఁడు భయమునొంది పురిఁజొచ్చి బహి
ర్ద్వారంబులు బిగియింపఁగఁ। జారుల నియమించి పంచె సత్వరగతులన్ 215

కం॥ ద్వారములు వేయఁ జేర్చిఁ। డారయ సాల ప్రభగ్న యత్నము సేయన్
దారసిల జూచి భయమున। భూరమణుం డిట్టులనియె భూరిధ్వనితోన్ 216

కం॥ నినుఁ గెలువ మాకుఁ దగమా। మనుజాకారంబు నొందు మాధవుఁడవు నీ
ఘనసత్త్వము ననుమాద్యశ। జనములు మశకములు గారె శాంతస్వాంతా 217

కం॥ మును బలికిన శపథంబున। మనుజపతికి నా తనూజ మైలాంబిక ని
చ్చినఁ జాలదే మహాత్మక!। మనమున సంశయము మాను మాన్యవిచారా! 218

కం॥ అను పలుకులు విని నాయుం। డనుజుని వారించి మానవాధీశునితో
నను ధవళశంఖనృప నీ। తనయం గొనిరమ్ము లెమ్ము డక్కన నేలా 219

వ॥ అనిన నప్పుడు 220

కం॥ అవనీశ్వరుండు దైవ। జ్ఞపరుల్ బరికించి తగనొసంగు ముహూర్తం
బవలోకించి సులగ్నం। బవకాశము లేదు మీరలరుగఁగవలయున్ 221

తే॥ అలుగుభూవల్లభునకు నాయనుఁగుతనయ। మైలమాదేవి నిచ్చి సన్మానగరిమ
శివముహూర్తంబునం బెండ్లి సేయవలయుఁ। దగిన పరివారములతోడఁ దర్లిరండు 222

మ॥ అని దివ్యాంబర పాటకాభరణ రత్నామూల్యహారాని శో
భనవస్తుప్రకరంబులన్ సురభిళప్రాలంబ గంధానులే
పనముల్ మున్నుగఁ గ్రపీడ్యముల సంభావింపఁ దమ్ముండు దా
నును విచ్చేసరి మోదమంది యజమానుం డున్న యాప్రోలికిన్ 223

కం॥ చనుదెంచి దొడ్డనాయుఁడు। మనుజేశ్వరుఁడున్ వినంగ మధురధ్వనితో
ననువొందఁ జేయు పనిసా। ధనమును వివరించెఁ దగ యథాపూర్వముగన్ 224

కం॥ వివరించిన విని ధరణీ। ధవుఁడున్ మంత్రులు పురోహితప్రవరులు సం
స్తవనంబుఁ జేసి నాయుని। సవిశేషంబులకు మెచ్చి సంభ్రమయుతులై 225

సీ॥ మంత్రులు సామంతమండలాధీశులు బాంధవుల్ మిత్రులు భటులు హితులు
సైంధవస్యందన సామజోత్తమముఖ్య చతురంగములు సితచ్ఛత్రములును

జామరాందోళికాచతురంతయానప్రధానరాజార్హవిమానములును
బ్రతిహారులును వేత్రపాణు లాశ్రితులును దాసీజనంబులు భూసురులును
జటులభేరీమృదంగనిస్సాణపటహ। శంఖకాహళభాంకారశబ్దపూరి
తాబ్జజాండంబుగా వివాహమున కలుగు। నాథుఁ డుత్సవమునఁ బ్రయాణంబుఁజేసి॥
ఉ॥ వాలు మెఱుంగుఁజూపుల నివాళులు సేయుచు వారకామినీ
జాలము లచ్చటచ్చట ససంభ్రమతన్ నటియింప హాటకాం
దోళిక నెక్కి మాగధనుతుల్ వెలయంగ ముదంబుతోడఁ జం
దోలుపురోపకంఠమునఁ దూర్యరవంబు లెసంగ నుండఁగన్ 227

తే॥ ధవళశంఖమహారాజధరణివిభుఁడు। హిత సచివ బంధు సఖ పురోహిత విపశ్చి
దగ్రగణ్యులతోడ నయ్యలుగుభూమిఁ। విభు నెదుర్కొని పూజగావించి తెచ్చె 229

ఉ॥ పంచమహాస్వనంబుల నృపాలు నవాంబరయుగ్మయుక్తుఁ గా
వించి శుభావహధ్వనుల విప్రులు నేడ్కఁ "దదేవలగ్న,, వా
గంచితసూక్తులన్ సరసిజాననఁ దెచ్చి సమర్పణంబుఁ జే
యించిరి మించి శంఖధరణీశుఁడు మానసవీధినుబ్బఁగన్ 229

తే॥ మైలమాదేవి నల్లుత్తమావిభునకుఁ। బడఁతిగానిచ్చుటిది జన్మ ఫలముగాదె
జాతిరత్నంబునకుఁ దప్తజాతరూప। మమరుచందంబుగా నిట్టులరసిచూడ 230

శా॥ నానాచిత్రపటప్రతానములు రత్నస్వర్ణభూషావళుల్
ధేనువ్రాత మిభాశ్వసంఘ మతిభక్తిస్ఫూర్తిగాఁ గన్యకా
దానప్రోత్సవవేళ నల్లునకుఁ జేతఃప్రీతిగానిచ్చె స
న్మానంబొప్పనొసంగెఁ బుత్రికకుఁ బల్నాఁ డైదుదేశంబులున్ 231

వ॥ ఇట్లయ్యల్లుభూపాలుండు కృతోద్వాహుండై 232

శా॥ భూమీశుండును మంత్రులున్ సఖులు సభ్యుల్ వేడ్క లింగోద్భవ
స్వామిం గోమలబిల్వపత్రముల సౌవర్ణప్రసూనంబులన్
సేమంబొప్పఁగఁబూజసేయ నెడఁ జేర్చిఁ దుత్సవాలోకనో
ద్దామానక్తివసించె శంభునిబహిర్ద్వారంబు సేవింపుచున్ 233

కం॥ శంకరునకునిచ్చులు సా। యంకాలోత్సవమునందునా డెడిగణ్ణికా
పంకేజముఖులు వివిధా। లంకారములొప్పఁ బటుకళాప్రౌఢిమెయిన్ 234

కం॥ ఇమ్ముగవితరణమునకుఁ । గొమ్ములువచ్చెనని సారెకసం బొగడిసురల్
నెమ్మిగఁనుఁగొనఁ దదౌన్న । త్యమ్మెసఁగన్ గామధేను వబ్ధిజనించెన్ 15

వ॥ తదనంతరంబున

మ॥ తనకుంగూరిమిపట్టికాఁగలదుపద్మాకన్యకారత్న మ
ర్థినటంచున్ మఱిచెంగలించుననురక్తిం బొమ్మరిండ్లాటకై
మునుమున్నబ్ధిసృజించెనాఁ బొడమె నంభోరాశి నుచ్చైశ్శ్రవం
బును నైరావణదంతి శంభుశశికంబుశ్రీవిడంబంబునన్ 16

వ॥ మఱియు 17

మ॥ జనవంద్యుండు మహావదాన్యగుణవిస్తారుండు రాజత్కళా
ఖని సర్వజ్ఞశిరోవిభూషణము రేఖావంతుఁ డీక్షింపఁ జ
ల్లని చూపుల్ వెదచల్లుచున్ గువలయోల్లాసంబుఁగల్పింపనే
ర్చినయాసత్ప్రభుఁ డోషధీశుఁ డుదయించెన్ సింధుమధ్యంబునన్ 18

కం॥ వివరింప నెందుఁ బెరుగుఁడ । రువఁగలుగుంగాక బొల్దరువఁ జేకురునే
నవనీతపుముద్దయనన్ । ధవళాంశుఁడు తద్భ్రమాస్పదరుచిం బొడమెన్ 19

చ॥ అమితవికీర్ణభావమున నవ్యయనవ్యకళాకలాపసం
భ్రమమున నెన్నఁగాఁ "ఘనసమానముచంద్రుఁడు చంద్రుతోసమా
నముమఱితానె"యంచు భువనంబునుతింపఁగఁజాలునట్టిచం
దమున జనించె దివ్యమణి తత్సమయంబున నంబురాశిలోన్ 20

వ॥ ఇవ్విధంబుననిలింపులు సుధాలబ్ధికై వెండియుం ద్రచ్చిన 21

మ॥ ఒకమై శుభ్రమరీచిపూర మొకమై నుద్యజ్జపారాగకాం
తికదంబంబు వెలుంగుకౌస్తుభము వార్ధిన్ సర్వలోకైకరం
జకభూతిం జనియించెఁ గైరవపయోజాతాప్తబింబద్వయాం
శుకవిస్ఫూర్తికిఁ దాన తావలమటంచుం దెల్పుచందంబునన్ 22

మ॥ భవకోపానలకీల నంగజుఁడు మున్ బాతాళముంబట్టి పూ

ర్వవిరోధింగని యాతనిన్ మగుడ గెల్వన్ వేఁ ప్రయోగింప వె
ల్లువలై వచ్చుతదస్త్రపంక్తులన నాలోకింప దివ్యాంగనా
నివహంబుల్ శరధింజనించి వెడలెన్ విద్యుల్లతాసంపదన్ 23

తే॥ అతఁడు పాండిమకరుఁడు చూలాలిసుముఖ। సీమ నునుపండువెన్నెలసిరులనింప
సరభసమునను దత్తనచక్రయుగళి। యల్లనల్లన మోములునల్లజేసె 24

చ॥ సవరణజాలముల్ విరిసి శైవలకుంతలముల్ మహారుచిన్
దవిలి బహిర్గతంబుగఁ గనంబడె మౌక్తికఘర్మజాలవా
ర్లవములఁదేలఁగల్గె విపులంబుగవాలుగఁ గన్న లిందిరా
వ్యవహితపూర్ణగర్భయగు నంబుధివీచికి సాంద్రరోచికిన్ 25

వ॥ అంత 26

సీ॥ శీతాంశుజిత్వరశ్రీమించుమోముతో స్నేహంబొనర్ప సంధించుకరణిఁ
జేదోయిచెల్వుఁ దాల్చినవంచువన్నింప సోయగంబున సరిజూచురీతి
భాసురక్రీడా నివాసయోగ్యములౌట బుద్ధి విమర్శింపఁ బూనుపగిది
దవపేరుదాల్చి వార్తను సెక్కి బహుమానపాత్రంబులనుచుఁ జేపట్టునోజ
సన్నుతికి సెక్కి యిరుగేల సరసలీల। విమలకమలంబులుధరించి కొమరుమించి
వేడ్కఁ జెన్నొందుకలశాబ్ధివీచియందు। సిరులనుదయించెగుణపేటి శ్రీవధూటి 27

ఉ॥ కాచిననిచ్చఁ గల్పకనగంబులు చంద్రుఁడు దెమ్మటంచుఁ జే
సాచిననిచ్చఁ నేటిసరసంబనుచున్ బుధకోటులాడుకోఁ
జూచినమాత్రనిత్తు ననుఁజూడుఁడటన్న టులం గటాక్షదృ
గ్రోచులుమించనిచ్చె శశిగుల్కెడుకన్య సుధాబ్ధిజన్మయై 28

వ॥ తదవసరంబున 29

చ॥ "జనులెవరేని పూర్ణకలశంబుల నన్నుగఁజూచిపూజసే
సినఁ దదభీష్టసంపదలు జేకురఁజేయుదు,,నన్న చందముం
గనుపడ వెంటరాగ సమకట్టిన నాకమలావధూటి వెం
టనె జనియించె భవ్యమగు నవ్యసుధాకలశంబు నీరధిన్ 30

మ॥ జలజంతుల్ వడదేర భూమిధరరాజంబూఁటల్ మీర ని
స్తులమాధుర్యముజాలువార దివిజస్తోమంబునోరూఁ ది
క్కులకున్ మోదముజేర నింద్రుమదినొక్కుల్ దీఱ నబ్ధిన్ సుధా
కలశంబుద్భవమయ్యె సౌరభమరుత్కాండంబులే తేరఁగన్ 31

వ॥ ఇవ్విధంబున 32

మ॥ ఫణినిశ్వాసజధూమ మర్ధ్నిడుధూపం బంకనాల్ గిన్నరీ
గణికాగానము లర్మ్రమోతలు తరంగధ్వానముల్ గా నిజా
నణుకృత్యంబుల శైలహాలికు శివంబాడించు నా దేవతా
గణముల్ తత్పరికల్పితామృతరసగ్రాసేచ్ఛ నోరూఱఁగన్ 33

కం॥ సంతానంబులుగొని సుర । సంతానములరుగ సరభసంబున నిజహృ
చ్చింతామధనై రావణ । చింతామణికామధేను సితహయములతోన్ 34

కం॥ తలతలమనుక్రొమ్మించులఁ । దలతలమని మేనికళలఁ దారుణ్యాలతాం
త లతలవలెఁ దగు సురవని । తలఁ దలపలరంగవజ్రి తనపురిఁజేరెన్ 35

మ॥ జలధింబుట్టినయిర్వురందును సుధాసారాన్నముల్ వెట్టి య
య్యలఘుం డభ్రచరాళిఁ దృప్తిఁగనఁజేయం డా సురేంద్రుం దదు
జ్జ్వలసింహాసనమెక్కఁజేతునని యీర్ష్యం జంద్రునిన్ మీరఁగాఁ
బలెఁజింతామణి నిల్పెఁ ద ద్భువనశుంభద్భద్రపీఠంబునన్ 36

వ॥ తదనంతరంబ 37

కం॥ ఆశరధితీరమున సుర । లాశరధీరులు సుధార్థమై కడు వీరా
వేశమున "మాకుమా" కని । యాశలు పెఱుఁగంగ జగడమాడుటఁగని తాన్ 38

సీ॥ తనదులీలాబ్జ మాననబింబమును దన్మరందంబు మధురాధరంబుగాఁగఁ
దననందకము సముద్రగవేణియును దన్నిశితధారలు కనీనికలుగాఁగఁ
దనదుశంఖంబు కంధరమును దత్రత్యశోభితవర్తంబు నాభిగాఁగఁ
దనసుదర్శనము నితంబచక్రమ్ముతద్దివ్యతేజము దేహదీప్తిగాఁగఁ

దనదుశార్ఙ్గంబు బొమలు తత్పాణిపిడిని । మగ్నమగుల స్తనము మధ్యమంబుగాఁగ
నచ్యుతుఁడు “శ్రీయొ? బ్రహ్మయొ?” యనెడిశ్రుతివ । చనము మొద లగ్రముగ
దివ్యవనితయయ్యె 39

సీ॥ హాలాహలశ్రీలనలరువాలమ్ములను బర్వేందుకాంతిచేఁబరగుమోము
కౌస్తుభమణి మిన్నగలపఁలువరుసయుఁ గామధేనువు తెల్విఁగలుగుఁజూపు
చింతామణిస్ఫూర్తిజిగిమించునెమ్మోవి కల్పశాఖలమేలుగాంచుబాహు
లమృతకుంభవిభూతినలరుపాలిండ్లు నైరావతంబుశిరంబుఠీవిఁబిరుదు
కాంతనిర్జరయువతి సీమంతభాగ । భద్రసిందూరరుచినించు పదములలర
వార్ధినొదవినవస్తుభావంబులెల్ల । దంభనారాయణి తనందె తనరఁజేసె 40

కం॥ నటనంబును జతురవచో । రటనంబును మృదులగానరసలీలా సం
ఘటనంబును మాదటఁ బ । ర్యటనంబును శాంబరీలతాంగిఁ జెలంగెన్ 41

మ॥ “జనితాబ్జారిమరున్మణి నవసుధాసంపూర్ణకుంభంబు లా
వనితావక్త్రనిశాకరాధరమణీవక్షోజకుంభంబు లౌ”
నని బ్రహ్మాదులు పూర్వపక్షములు సిద్ధాంతించుటల్ గాక ప
ల్కినఁ దద్వ్యాప్తివహించినట్లు దనుజుల్ లీలావతీలోలులై 42

కం॥ మోహంబులు రెట్టింపఁగ । దేహంబులుమరచి తెలచి దితిసంభవసం
దోహంబులు దంభనరా । రోహం బులకించికనుచు రుచిరతఁ దమలోన్॥ 43

చం॥ భువినిదికొమ్మగా దహహ పుత్తడిబొమ్మ యయారె కాంతిగా
రవమున నింతిగాదు నవరత్నపుబంతి భళీర తావితే
కువనిది కల్కిగాదు మరుక్రొన్ననమల్కి యమమ్మరమ్మ నే
త్రవిహృతి బోటిగాదిది కురంగవధూటి గణింపనేటికిన్ 44

చం॥ నిగనిగలీనుకొప్పుజిగి నీలముఁదేర్పఁగరాదని చెక్కులన్
పగుళులూర్పరాదె? చిఱునవ్వులు దీవులుగూర్చరాదె? చ
క్కఁగఁ గటినిల్పరాదె? తెలిగన్నులు చేఁలుఁగొల్వరాదె? సా
యగ మిదిగాక నెందుఁ గనమావినమా నలినాయతాక్షులన్ 45

చ॥ మగుడక యష్ట్రకుపూరముఖమజ్జనమాఁగి సుగంధవారిచే
మగువయొకర్తెనర్చె ముఖమార్జనముల్ ముడిగట్టెయొక్కతెల్
మొగమున వ్రేలుముంగురులు మొల్లపుబోట్టిడలించియింతికిన్
థగథగలీనుబొట్టొకతెదిద్దె బలీయనఁ బచ్చికస్తురిన్ 43

వ॥ అప్పుడు 44

సీ॥ కొమ్మపక్కెదు వలయాంబులుగొమ్మంచు సెదయందువలయమ్ములిడియొకర్తెదు
నీలోర్మికలుచాలఁగీలించెదుమరుండుకంటను నీలోర్మికలుఘటించె
వలదుముక్తాహారకలవ నాలుకనె యంగజుఁడు ముక్తాహారకలనగూర్చె
వందియులానవర్ణమె మన్మథుఁడు వెన్నునంటె తా వందియులానఁదార్చె
వింతసింగారమిప్పుడో వెలదినాకు । గలిగెనిఁక నీవు సేయుసింగారమెవుడు
నున్నదియొకాదయనుచునక్కన్నె చెలులఁ । గ్రమ్మఱింపుచు ధైర్యంబు గ్రమ్మరించు

సీ॥ గంధమా యిట్టిలాగందమా యుత్తరిగందమా యిది యంగకములవలఁద
విడెమా యాప్రేమవిడెమానిని మాన విడెమన్మథునేధ కెన్నొకటి
కప్పురమా మార్పుగప్పురమాజాని కప్పురమానంగఁ గల్గుదనుక
దండలాడఁగదీరదండలా యివి మానదండలాంఛనములై మెండుకొనియె
ననుచుఁ గద్దుమన్నురది బడయడరనూర్చి । యువిదకన్నీరుగ్రుక్కుఁడన్నుపచరించు
దిట్టచెలులెల్ల మగనిపైకొట్టువెట్ట । గడగడవడంకి యుసుమంతెగడువలేక 46

వ॥ ఇవ్విధంబున మన్మథవేదనంగృశింపుచు నొక్కనాఁడు 47

తే॥ బోటులకొకింతలనుఁబాసిపోనికూర్మి । బోటులకెయలంగి లేకలేకఁ బాక్కపడెడు
నొంటి వలరాచకింకకునోర్వలేక । నొంటిఁజని మదిసాహసంబూనిపూని 48

మ॥ చెలి యావామమున్జేరి ప్రాద్యుగముఘటింపించి కంసారిపైఁ
గలగితంబులపాడఁ గ్రాగియపుడుగ్ర గన్నిటిమున్నిటిలో
బలవంతంబగువిరహాయలఘునన్ శైత్యదేటంబుస్వచ్ఛ కా
ఖల మున్నక్కప్రియాళిఁ దా దిగిదెద్దీర్ఘఘోషోత్తరీయంబునన్ 49

వ॥ అంత 50

తే॥ కచ్చెలులుగొంద అరసి యున్నరెట నింటఁగీ బాలఁగానక విద్రుమపంజరమున

నున్ననున్ననిజిగిచిల్కవిన్నపించు । వలన పలనంది యటఁబోయి వనితఁగాంచి 51

సీ॥ పంచబాణుఁడుమండిపడు జందురుఁడు చాలహెచ్చితంద్రికిఁ బోటుదెచ్చునెపుడు
తుషారకంబుఁ జైత్రుఁడేమఱఁడు గంధపుఁగొండగాలి విగ్రహబద్ధకంకణుండు
కోయిలల్ పంచమగుణముపీడవు మూకఁగూడి చిల్కలు పంట్లుగొలుకుచుండు
నళిసమూహమ్ము రంధ్రాన్వేషణముసేయుఁ జేర్చి యీవనవాటి పెచ్చుపెరుగు
నింపెజీకి నిట్లు నీమర్మమెఱుకపడఁగఁ । దొడరి బయలేలవెళ్లితో. తొంగియున్న
సుంకరీ! తలమూటకుసుంకమెంత । యనుట యిటవమ్మ చెలి మోసమగుఁ గదమ్మ

ఉ॥ ఈతటి నీదు ముక్కుమొగమింతయుఁజూడక గంధబంధురం
బై తెగి యేఁచుఁజంపకము లంబుజముల్ తమి నుబ్బు నుత్పల
వ్రాత మెదిర్చి పేర్చుఁ బెనువంతలు నీకనుఁగాయకే మహో
త్పాతపుఁదేంట్లు నల్గుఁ జెలి! తథ్యము నీతలఁ జూపకెంతయున్ 53

కం॥ ఇచ్చటమ్మృదుబిసఖండము , లిచ్చటఁ దిననంచగమికి నిది సమదంబౌ
ముచ్చటయంతయు నేలా । ముచ్చట విరహిణులమానమున కోతర్నక్షీ! 54

కం॥ అల మధుపాదులదోసమె । తలకొనుసుమనోగణంబు దానికి నిచటన్
వలదుపద సాధురేగినఁ । దలపొలమున నుండరాదు తామరసాక్షీ! 55

వ॥ అనియిట్లుదూరిన బెట్టిదంబగునిట్టూర్పునిగుడించి 66

కం॥ మాటకుమాటకునంతత । మాటఁకుఁబెట్టుదురుసకియ లని మిమువిడి యా
పాటలసురభితవనిఁబలి । పాటలఁ బ్రొద్దుచ్చఁజెందఁబడెఁ జెలులారా! 57

వ॥ అనిపల్కి వారితోడఁగూడుకొని 58

సీ॥ అంగజోర్మిస్ఫలత్పంకజోత్కరములఁ తేటిచూచి మొగంబుఁ ద్రిప్పిత్రిప్పి
నవలయక్రమచలత్కువలయాచ్ఛచ్ఛదశ్రీఁ గాంచి కన్నొత్తఁజేసిచేసి
కంపకాంతనవీనచంపకార్గళనూనవిసరముల్గని ముక్కు విఱిచివిఱిచి
ఫుల్లవాతోద్ధూతపల్లవాటోపముల్ వివరించి మిగులఁ జేపిచిపిచి
మగువ చక్రగతులు మావులు పున్నాగ । ములును మధుపతతులు మొనయువనము
డింపవెడలెను“శకటంపుచమూస్తేన„ । యనెడువచనమరయ నర్థముగద? 59

వ॥ ఇట్లు శృంగారవనంబు వెడలి సుందరి నిజమందిరంబుఁ జేరి సఖులు శిశిరోప
చారంబులు సేయుచుండ శుకాగమనప్రతీక్షాపరాయణయై యున్నసమయంబున 60

చ॥ శుక మరుణప్రభాపటలశోభితవక్త్రపుటాభిభూతకిం
శుక మతిచిత్రపత్రపరిశోచితవృత్రవిరోధికార్ముకాం
శుక మసదృక్షమంజులవచోలహరీపరతంత్రకాంచనాం
శుక మరుదెంచినిల్చెఁ గడుజోద్యమునొంది! సఖుల్ నుతింపఁగాన్ 61

వ॥ అంత 62

సీ॥ నడుమ నాలస్యమెంతయులేక ద్వారకాపురికి రివ్వన సాగిపోతినమ్మ
పోయి క్రొన్ననసెజ్జఁ బొర్లుచు విరహాగ్నిఁ గ్రాగెడు మురవైరిఁ గంటినమ్మ
కని "మహాభాగ! సంకల్పసిద్ధి" యటంచు నెలమితో దీవనలిడితినమ్మ
యిడి మాలతొంగి నిన్నెదఁగోరి పూవింటిదంటచే సగమైనదంటినమ్మ
యని ప్రయాణమిటకు నవుడె యంతయు సమ। కూర్చి యతని వీడుకొంటినమ్మ
కోని ఫలించె నీదుకోరిక లని పొంగి। బాల! యిటకు నుట్టిపడితినమ్మ 63

వ॥ అని మఱియు బహుప్రకారంబులఁ బలికిన 64

కం॥ బాగుగ నాలింపుచు శ్రీ। భ్రూగతిశుకవదనకింశుకాంచితహరివా
గ్రాగురుమధుతర్పితవ్యా। ద్భాగభ్రమరేంద్రయగుచు బాలిక యుండెన్ 65

వ॥ అంత 66

సీ॥ అంగవంగకళింగ బంగాళముఖ బహుదేశ విశ్వంభరాధీశ్వరులును
లాటమరాట కర్ణాటభోటావంతి భోజకాంభోజాది భూమిపతులు
చోళనేపాళ పాంచాళమాళవగౌళ కొంకణటెంకణ క్షోణివరులు
గాంధారసింధు యుగంధరాంధ్రకరూశ పాండ్యకేకయ మహాపాలకులును
దుంగమాతంగనివహ తురంగగణ శ। తాంగసముదయ సంగరాభంగపదగ
జాతనూతన కేతన చ్ఛత్రచిత్ర। హేమపల్యంకికాందోళికాఢ్యు లగుచు 67

కం॥ వచ్చిరి యప్పురిరాజముఁ। జొచ్చిరి తన్మిత్రజనులు సువినయములతో
నిచ్చిరి విడుదులు వారికిఁ॥ దెచ్చిరి సకలార్థములును దృఢసంప్రీతిన్ 68

సీ॥ మారాజ్ఞచే నెంచఁ దారలతో నచ్చు చంద్రుఁడై వగాత్తికచ్ఛత్రమొప్ప

లలిఁ జేరుకొనివచ్చు లక్షణగారాబు రాయంచలనఁ జామరంబు లెసఁగ
మాద్రిగళము తమ్ము మదమార్చ మొరవెట్టుకరణిగా ధవళశంఖములు మ్రోయ
నిఖిలదిగ్దేశావనీపాలకుల నెల్లఁ దలఁగుమన్నట్లు కేతనము గదల
వందిమాగధగీతముల్ నండడింప। గాఢగంధాంధ సింధురారూఢుఁ డగుచు
నప్పుడే తెంచె నిజచరణాబ్జభక్త। రంజనుండగు నమ్మురభంజనుండు 69

వ॥ ఇట్లు సగౌరవోత్సాహంబులతోఁ బురంబుఁ బ్రవేశించి భయభక్తియుక్తుండగు నారాజుచే బహూకృతుం డై సుఖంబుండె నన్యరాజులును మజ్జనభోజనాద్యుపచారంబుల విశ్రమించి యంత శిబిరంబులు వెలువడి యక్కన్యాపవిత్రాచరణానుసరణంబున ధ్యుగపదనంతావతారుం డైన పంచబాణుని నిజమూర్తులో యన నాగరనాగరాజగమన లక్ష్యంబగు నపేక్షాతిశయంబున వీక్షింప మూకలు మూకలై బృహత్సేనమహీవల్లభుని హజారంబునకుం జని యందు 70

శా॥ శ్రీమంతుల్లనిరంతః దన్నగరయోషిద్రత్నవేణీచ్ఛల
శ్యామాహీశ్వరకన్యకామణిమహాస్నవ్యగ్రదృష్టాభర
స్థేమాయాతభుజంగపుంగవుఁ డనం జెన్నొందు తచ్చాప ము
ద్దామాటోపము సాక్షతప్రసవగంధప్రోల్లసద్ధూపముల్ 71

వ॥ మఱియు 72

సీ॥ చూచి ముట్టకయె సంకోచించి వెసవెసజాఱెఁ బరాకుగాఁ గేరళుండు
ముట్టికదల్పఁగా మురు వింతయును లేక నలుదెసల్ చూచె గాంధారనృపతి
కదలించియెత్తఁగాఁ గడునశక్తుండయి గిజగిజపడిచె నకేకయుండు
ఎత్తి డాఁపలి కేలహత్తించి నిల్పఁగానోపక తలవంచె హూణభర్త
నిల్పి మోపెట్టఁగాలేక నేర్పుమాలి। నారిఁ గేల్ ద్రవ్వఁబడియెఁ గర్ణాటకుండు
తివిచి మోపెట్టి శరముసంధింపలేమి। బెట్టుకిచకొట్టె నప్పుడా రట్టవిభుఁడు 73

కం॥ భీముఁడు కర్ణుఁడు కౌరవ। భూమీశుఁడు తోయమధ్యమున ఝషయంత్రం
బేమఱక చూచిచూచియు। నేమియుమఱియెఱుఁగఁ గుడి రిదియెట్లనుచున్ 74

ఉ॥ ఆ సలిలప్రమేయ ఝషయంత్రము దుర్గమమెఱింగి యస్త్రవి
ద్యాసువిదగ్ధులైన విలుకాండ్రకు మేటి కిరీటి సూటిగా
నేసిన కోల దాని కొకయించుక చేరి కదల్పి ఖండముల్
చేసియొసంగలేక తనచిత్తముఁ జేసె నఖండఖండిమన్ 75